

**Yrityskaupan hyväksyminen ehdollisena asiassa
Loomis AB / Automatia Pankkiautomaatit Oy**

SISÄLLYSLUETTELO

1	Asia ja sen vireilletulo	4
2	Ratkaisu	4
3	Osapuolet ja niiden harjoittama liiketoiminta	4
4	Sovellettava lainsäädäntö	4
4.1	Kilpailulain yrityskauppavalvontaa koskevat säännökset	4
4.2	Kilpailulain yrityskauppavalvontaa koskevien säännösten soveltuminen järjestelyyn	6
5	Viraston selvitystoimenpiteet	6
6	Relevantit markkinat	8
6.1	Johdanto	8
6.2	Osapuolten toiminta rahahuollon tuotantoketjussa	8
6.3	Pankkien kokonaisrahahuoltopalvelut	10
6.3.1	Ilmoittajan näkemys relevanteista markkinoista	10
6.3.2	Viraston näkemys relevanteista markkinoista	11
6.4	Arvokuljetus- ja rahankäsittelypalvelut	12
6.4.1	Ilmoittajan näkemys relevanteista markkinoista	12
6.4.2	Viraston näkemys relevanteista markkinoista	13
6.5	Käteisen jakelu kuluttajille	15
6.5.1	Ilmoittajan näkemys relevanteista markkinoista	15
6.5.2	Viraston näkemys relevanteista markkinoista	16
7	Yrityskaupan kilpailuvaikutukset	17
7.1	Johdanto	17
7.2	Ilmoittajan näkemys yrityskaupan kilpailuvaikutuksista	17
7.3	Rakenteellinen tarkastelu	18
7.3.1	Johdanto	18
7.3.2	Markkinaosuudet	18
7.3.2.1	Pankkien kokonaisrahahuoltopalvelut	18
7.3.2.2	Arvokuljetus- ja rahankäsittelypalvelut	19
7.3.2.3	Käteisen jakelu kuluttajille	21
7.3.3	Markkinoiden keskittyneisyys	23
7.3.4	Yhteenveto rakenteellisesta tarkastelusta	24
7.4	Markkinoiden sulkeminen	24
7.4.1	Johdanto	24
7.4.2	Tuotantohyödykemarkkinoiden sulkeminen	25
7.4.2.1	Ilmoittajan näkemys tuotantohyödykemarkkinoiden sulkemisesta	27
7.4.2.2	Viraston arvio tuotantohyödykemarkkinoiden sulkemisesta	28
7.4.3	Kysyntämarkkinoiden sulkeminen	34
7.4.3.1	Ilmoittajan näkemys kysyntämarkkinoiden sulkemisesta	34
7.4.3.2	Viraston arvio kysyntämarkkinoiden sulkemisesta	36
7.4.4	Yhteenveto markkinoiden sulkemisesta	42
7.5	Kilpailijoiden arkaluontoiset tiedot	43
7.6	Tasapainottavat tekijät	44
7.6.1	Johdanto	44
7.6.2	Tehokkuusedut	44
7.6.2.1	Ilmoittajan näkemys tehokkuuseduista	45
7.6.2.2	Viraston arvio tehokkuuseduista	46

7.6.3	Tasapainottava ostajavoima	49
7.6.3.1	Ilmoittajan näkemys ostajavoimasta.....	50
7.6.3.2	Viraston arvio ostajavoimasta	50
7.6.4	Markkinoille tulo ja potentiaalinen kilpailu.....	51
7.6.4.1	Ilmoittajan näkemys markkinoille tulosta ja potentiaalisesta kilpailusta.....	52
7.6.4.2	Viraston arvio markkinoille tulosta ja potentiaalisesta kilpailusta	53
7.6.5	Yhteenveto tasapainottavista tekijöistä	54
7.7	Yhteenveto kilpailuvaikutusten arvioinnista	55
8	Sitoumukset.....	55
8.1	Osapuolten KKV:lle esittämät sitoumukset.....	55
8.2	Sitoumusten arviointi.....	56
9	Sovelletut säännökset.....	59
10	Muutoksenhaku	59
11	Lisätiedot	59

1 Asia ja sen vireilletulo

- 1 Yrityskauppa-asia, jossa Loomis AB hankkii yksinomaisen määräysvallan Automatia Pankkiautomaatit Oy:ssä. Yrityskauppa on ilmoitettu Kilpailu- ja kuluttajavirastolle (jäljempänä myös "KKV" tai "virasto") 8.4.2020.

2 Ratkaisu

- 2 Kilpailu- ja kuluttajavirasto määrää jäljempänä selostetut sitoumukset noudatettaviksi ja hyväksyy ehdollisena yrityskaupan, jossa Loomis AB hankkii yksinomaisen määräysvallan Automatia Pankkiautomaatit Oy:ssä.

3 Osapuolet ja niiden harjoittama liiketoiminta

- 3 **Loomis AB** (jäljempänä "Loomis" tai "ilmoittaja") on ruotsalainen julkinen osakeyhtiö, joka toimii Suomessa konserniyhtiöidensä Loomis Suomi Oy:n, Loomis Value Solutions Oy:n ja WaPa Suomi Oy Ab:n kautta. Ilmoittaja tarjoaa Suomessa arvokuljetus- ja rahankäsittelypalveluita sekä kokonaisvaltaisia palveluratkaisuja eri alojen toimijoille, mutta ennen kaikkea pankki- ja vähittäiskauppasektoreille.
- 4 **Automatia Pankkiautomaatit Oy** (jäljempänä "Automatia" tai "kohde") on käteisrahaan liittyviä palveluita tarjoava yhtiö, jonka OP Osuuskunta (jäljempänä "OP"), Danske Bank A/S:n Suomen sivuliike (jäljempänä "Danske Bank") ja Nordea Bank Oyj (jäljempänä "Nordea") omistavat tasaosuuksin (jäljempänä yhdessä "myyjäpankit"). Automatia ja sen tarjoamat palvelut muodostavat keskeisen osan Suomen kansallista rahahuoltoinfrastruktuuria, sillä suomalaisten pankkien rahahuolto on keskitetty sille.
- 5 Yrityskauppa koskee kaikkia kohteen liiketoimintoja Siirto-tavaramerkkiä¹ lukuun ottamatta.

4 Sovellettava lainsäädäntö

4.1 Kilpailulain yrityskauppavalvontaa koskevat säännökset

- 6 Kilpailulain (948/2011) 21 §:n 1 momentin mukaan yrityskaupalla tarkoitetaan: 1) kirjanpitolain (1336/1997) 1 luvun 5 §:ssä tarkoitetun määräysvallan tai vastaavan tosiasiallisen määräysvallan hankkimista; 2) elinkeinonharjoittajan koko liiketoiminnan tai sen osan hankkimista; 3) sulautumista; 4) sellaisen yhteisyrityksen perustamista, joka huolehtii pysyvästi kaikista itsenäiselle yritykselle kuuluvista tehtävistä.

---

¹ Siirto-palvelu on Automatian ylläpitämä reaaliaikainen digitaalinen maksualusta, jonka avulla pankit ja muut maksupalveluntarjoajat voivat tarjota reaaliaikaisia tilisiirtoja eri pankkien asiakkaiden välillä mobiilisovellusten välityksellä. Siirto-tavaramerkki siirretään kaupan yhteydessä OP:n ja Nordean omistamalle yhteisyritykselle.

- 7 Kilpailulain 21 §:n 3 momentin mukaan yrityskaupan osapuolella tarkoitetaan määräysvallan hankkijaa, 1 momentin 2 kohdassa tarkoitetun liiketoiminnan tai sen osan hankkijaa, määräysvallan kohdetta, 1 momentin 2 kohdassa tarkoitettua liiketoimintaa tai sen osaa, 1 momentin 3 kohdassa tarkoitettuun sulautumiseen osallistuvaa yhteisöä tai säätiötä sekä 1 momentin 4 kohdassa tarkoitetun yhteisyrittäjän perustajaa.
- 8 Kilpailulain 22 §:n 1 momentin mukaan säännöksiä yrityskauppavalvonnasta sovelletaan yrityskauppaan, jossa yrityskaupan osapuolten yhteenlaskettu liikevaihto ylittää 350 miljoonaa euroa ja jossa vähintään kahden yrityskaupan osapuolen Suomesta kertynyt liikevaihto ylittää kummankin osalta 20 miljoonaa euroa.²
- 9 Kilpailulain 25 §:n 1 momentin mukaan markkinaoikeus voi Kilpailu- ja kuluttajaviraston esityksestä kieltää tai määrätä purettavaksi yrityskaupan tai asettaa yrityskaupan toteuttamiselle ehtoja, jos yrityskauppa olennaisesti estää tehokasta kilpailua Suomen markkinoilla tai niiden oleellisella osalla erityisesti siitä syystä, että sillä luodaan määräävä markkina-asema tai vahvistetaan sitä. Kilpailulain 25 §:n 2 momentin mukaan jos 1 momentissa tarkoitettu kilpailun estyminen voidaan välttää asettamalla yrityskaupan toteuttamiselle ehtoja, Kilpailu- ja kuluttajaviraston tulee esityksen tekemisen sijasta neuvotella ja määrätä tällaiset ehdot noudatettaviksi. Kilpailu- ja kuluttajavirasto ei voi määrätä yrityskaupalle ehtoja, joita yrityskaupan ilmoittaja ei hyväksy.
- 10 Kilpailulain 26 §:n 1 momentin mukaan Kilpailu- ja kuluttajavirasto tutkii yrityskauppaa koskevan ilmoituksen välittömästi. Ensi vaiheessa Kilpailu- ja kuluttajavirasto ratkaisee, onko asiassa ryhdyttävä jatkoselvitykseen. Jos Kilpailu- ja kuluttajavirasto ei anna päätöstä jatkoselvitykseen ryhtymisestä 23 työpäivän kuluessa ilmoituksen vastaanottamisesta, yrityskaupan katsotaan tulleen hyväksytyksi.
- 11 Kilpailulain 26 §:n 2 momentin mukaan jollei Kilpailu- ja kuluttajavirasto aseta ehtoja eikä tee esitystä yrityskaupan kieltämisestä 69 työpäivän kuluessa

---

² Liikevaihdon laskemisesta säädetään kilpailulain 24 §:ssä, jonka 1 momentin mukaan määräysvallan hankkijan, 21 §:n 1 momentin 2 kohdassa tarkoitetun liiketoiminnan tai sen osan hankkijan, absorptiosulautumisessa vastaanottavan yhteisön tai säätiön, kombinaatiosulautumisessa sulautuvan yhteisön tai säätiön ja yhteisyrittäjän perustajan liikevaihtoon luetaan: 1) sellaisen yhteisön ja säätiön liikevaihto, joka käyttää siinä määräysvaltaa; 2) sellaisen yhteisön ja säätiön liikevaihto, jossa se käyttää määräysvaltaa; 3) sellaisen yhteisön ja säätiön liikevaihto, jossa 1 kohdassa tarkoitettu yhteisö tai säätiö käyttää määräysvaltaa; sekä 4) sellaisen yhteisön ja säätiön liikevaihto, jossa määräysvaltaa käyttää sama luonnollinen henkilö kuin johdantokappaleessa mainitussa yhteisössä tai säätiössä. Kilpailulain 24 §:n 2 momentin mukaan hankinnan kohteen liikevaihtona pidetään: 1) sen yhteisön tai säätiön liikevaihtoa, josta hankitaan määräysvalta; 2) 21 §:n 1 momentin 2 kohdassa tarkoitettuun liiketoimintaan tai sen osaan liittyvää liikevaihtoa; tai 3) absorptiosulautumisessa sulautuvan yhteisön tai säätiön liikevaihtoa. Hankinnan kohteen liikevaihtoon luetaan myös sen yhteisön tai säätiön liikevaihto, jossa 2 momentin 1 tai 3 kohdassa tarkoitettu yhteisö tai säätiö käyttää määräysvaltaa.

siitä, kun se päätti jatkoselvitykseen ryhtymisestä, yrityskaupan katsotaan tulleen hyväksytyksi. Markkinaoikeus voi pidentää määräaika enintään 46 työpäivällä.

4.2 Kilpailulain yrityskauppalvontaa koskevien säännösten soveltuminen järjestelyyn

- 12 Kilpailu- ja kuluttajavirastolle toimitetun yrityskauppailmoituksen mukaan Loomis AB hankkii Automatia Pankkiautomaatit Oy:n koko osakekannan. Järjestelyssä on kyse kilpailulain 21 §:n 1 momentin 1 kohdassa tarkoitetusta määräysvallan hankkimisesta.
- 13 Loomiksen maailmanlaajuinen liikevaihto vuonna 2018 oli noin 1,8 miljardia euroa, josta noin 33,7 miljoonaa euroa kertyi Suomesta. Automatian maailmanlaajuinen liikevaihto vuonna 2018 oli noin 40,3 miljoonaa euroa, joka kertyi kokonaisuudessaan Suomesta.
- 14 Yrityskaupan osapuolten yhteenlasketun liikevaihdon ollessa yli 350 miljoonaa euroa ja molempien Suomesta kertyneen liikevaihdon ollessa yli 20 miljoonaa euroa kilpailulain 22 §:n mukaiset liikevaihtorajat ylittyvät, joten järjestelyyn sovelletaan kilpailulain yrityskauppalvontaa koskevia säännöksiä.
- 15 KKV siirsi 14.5.2020 tekemällään päätöksellä asian kilpailulain 26 §:n mukaiseen jatkokäsittelyyn. Markkinaoikeus pidensi 14.8.2020 kilpailulain 26 §:n 2 momentin mukaista käsittelyaika 23.9.2020 asti ja 22.9.2020 uudestaan 14.10.2020 asti.

5 Viraston selvitystoimenpiteet

- 16 Virasto on hyödyntänyt yrityskaupan tutkinnassa yrityskaupan osapuolten virastolle toimittamaa aineistoa, kuten sopimus-, myynti- ja kustannusaineistoa sekä yrityskauppailmoituksen yhteydessä toimitettuja taloustieteellisiä analyyseja ja osapuolten due diligence -materiaalia.
- 17 Virasto on lähettänyt yrityskaupaa koskevan lausuntopyyntönsä osapuolten merkittävimmille asiakkaille, kilpailijoille ja tavarantoimittajille sekä rahahuoltoon läheisesti liittyville viranomaisille. Lausuntopyyntöjä lähetettiin yhteensä kolmekymmentä ja lausuntoja vastaanotettiin yhdeksän.
- 18 Ilmoittajan toimittaman aineiston ja lausuntopalautteen perusteella virasto on selvittänyt laaja-alaisesti yrityskaupan mahdollisia kilpailulle haitallisia vaikutuksia.
- 19 Virasto on muun muassa pyytänyt ilmoittajalta selvitystä yrityskaupan yhteydessä myyjäpankkien kanssa solmittavien palvelusopimusten sisällöstä ja pyytänyt sopimukset nähtäväkseen, selvittääkseen asettavatko sopimukset myyjäpankit muita pankkeja edullisempaan asemaan. Virasto on myös kuullut Automatian asiakaspankkeja ja pyytänyt niiltä selvitystä niiden rahahuoltoon

ja käteisjakeluun liittyvistä tarpeista sekä niiden kiinnostuneisuudesta liittyä toiseen rahahuoltoinfrastruktuuriin.

- 20 Virasto on niin ikään pyytänyt osapuolilta ja ilmoittajan kilpailijalta Avarn Cash Solutions Oy:ltä (jäljempänä "Avarn") niiden pankkien kanssa solmimat palvelusopimukset hintaliitteineen, minkä lisäksi Automatialta on pyydetty sen arvokuljetus- ja rahankäsittelypalveluiden hankinnasta Loomiksen ja Avarnin kanssa tekemät sopimukset.
- 21 Yrityskaupan käteisjakelumarkkinaa koskevien vaikutusten selvittämiseksi, virasto on pyytänyt Automatialta ja Nokasilta niiden käteisautomaattitoimintaa koskevat kannattavuusluvut automaattikohtaisesti.
- 22 Virasto on kerännyt muilta markkinatoimijoilta selvityksiä osapuolilta saamiensa markkinoita koskevien tietojen täydentämiseksi ja vertaamiseksi. Virasto on pyytänyt Avarnilta, CSF Security Oy:ltä (jäljempänä "CSF"), Nokas CMS Oy:ltä (jäljempänä "Nokas")³ ja Reila Palvelut Oy:ltä (entinen Reila Oy, jäljempänä "Reila") tiedot yhtiöiden myynnin määrästä vuosilta 2017–2019 yrityskaupan kannalta merkityksellisillä markkinoilla markkinaosuuksien ja keskittymistasojen tarkastelemiseksi.
- 23 Edellä mainittujen selvitysten perusteella virasto on esittänyt yrityskaupan osapuolille 12.6.2020 pidetyssä tapaamisessa yrityskaupan mahdollisia kilpailuhuolia koskevan alustavan arvionsa, johon osapuolet ovat vastanneet 18.6.2020. Tämän jälkeen tekemillään lisäselvityksillä virasto on keskittynyt yrityskaupasta mahdollisesti seuraavien tuotanto- ja kysyntämarkkinoiden poissuljentavaikutusten selvittämiseen. Kyseisiä haittateorioita on käsitelty tarkemmin jäljempänä jaksoissa 7.4.2 ja 7.4.3.
- 24 Tuotantomarkkinoiden poissuljenta koskevan haittateorian tutkimiseksi, virasto on selvittänyt Loomiksen keskeisen kilpailijan, Avarnin, mahdollisuutta korvata Automatian rahahuoltoinfrastruktuuri. Arvioita riittävän selvitysohjelmiston kehittämis- ja ylläpitokustannuksista on pyydetty Avarnilta, Reilalta ja Automatialta. Virasto on myös selvittänyt Reilalta, voisiko Avarn tarvittaessa hyödyntää sen järjestelmää. Avarnia on myös pyydetty arvioimaan yksinomaan sen toimintaan riittävän kassan kokoa, minkä lisäksi virasto on selvittänyt eri toimijoiden kassoihin liittyviä rahoitusjärjestelyitä. Virasto on myös kuullut Suomen Pankkia tukkurahahuollon osapuoleksi pääsemistä koskevista edellytyksistä.
- 25 Kysyntämarkkinoiden poissuljenta koskevan haittateorian tutkimiseen virasto on hyödyntänyt ilmoittajan toimittamaa Loomista koskevaa asiakasvaihtuvuusanalyysiä, jota virasto on täydentänyt pyytämällä Avarnilta sen asiakaskohtaisen myyntiaineiston. Kilpailijoiden välisiä aineistoja vertaamalla on

---

³ Nokas, joka omistaa Nosto-käteisautomaatit, kuuluu keväällä 2019 toteutuneen yrityskaupan seurauksena samaan Pohjoismaiseen konserniin kuin Avarn. Nokasin Nosto-käteisautomaattien rahahuollosta vastaa pääasiallisesti Reila alihankkijoineen (Muistio Nokasin ja viraston välisestä puhelusta 10.8.2020).

pystytty tarkemmin selvittämään niiden välistä asiakasvaihtuvuutta. Virasto on myös pyytänyt Loomista ja Avarnia arvioimaan niiden rahankäsittelyn liikevaihdon muodostumista eri arvokuljetusasiakkuustyyppien perusteella. Arvioidakseen Automatian kysynnän menetyksen potentiaalisia vaikutuksia Avarnin kannattavuuteen, virasto on lisäksi hyödyntänyt Avarnin toimittamaa kustannusaineistoa.

6 Relevantit markkinat

6.1 Johdanto

- 26 Markkinoiden määrittely on väline, jonka avulla tunnistetaan ja määritellään keskittymän ja sen todellisten kilpailijoiden välisen kilpailun rajat. Sen pää tavoitteena on auttaa selvittämään järjestelmällisesti yrityskaupan tulok-sena syntyvän keskittymän kohtaama todellinen kilpailupaine. Markkinoi-den määrittely auttaa luomaan asianmukaiset puitteet yrityskaupan kilpailu-vaikutusten arvioinnille.⁴
- 27 Relevantteihin hyödykemarkkinoihin kuuluvat pääsääntöisesti kaikki ne hyödykkeet, joita asiakkaat ja kuluttajat pitävät keskenään hyvin vaihdetta-vissa tai korvattavissa olevina niiden ominaisuuksien, hinnan ja käyttötar-koituksen vuoksi. Relevantteja maantieteellisiä markkinoita määritettäessä taas kiinnitetään lähtökohtaisesti huomiota yrityskaupan osapuolten toi-minta-alueeseen sekä alueisiin, joilta asiakkailla on realistinen mahdolli-suus hankkia kyseisiä hyödykkeitä. Relevantit markkinat määritellään yh-distämällä hyödykemarkkinat ja maantieteelliset markkinat.⁵

6.2 Osapuolten toiminta rahahuollon tuotantoketjussa

- 28 Automatian kuluttajille suuntautuvan käteisjakelun lisäksi, molemmat yritys-kaupan osapuolet tarjoavat rahahuollon toteuttamiseen liittyviä palveluita Suomessa.
- 29 Automatia toimii tukkurahahuollon osapuolena suhteessa Suomen Pankkiin ja tarjoaa pankeille kokonaisrahuuoltopalvelua, joka koostuu käteisen pak-kaamisesta, aitouden tarkistamisesta, tilityksistä sekä arvokuljetus- ja ra-hankäsittelypalveluista. Käteisautomaatteihin ja pankkien kokonaisraha-huoltoon liittyvien palveluidensa tueksi, Automatia ylläpitää myös rahahuol-toinfrastruktuuria, johon kuuluu Automatian kassa ja Otto-toiminnanohjaus-järjestelmä (ERP), jossa on [REDACTED] yhteys kaikkiin pankkeihin, Suomen Pankkiin sekä laskentakeskuksiin. Automatiolla on myös Nouto.-säilöverkosto, jota sen alihankkijat hoitavat.
- 30 Loomis tarjoaa Suomessa toimiville pankeille ja vähittäismyyjäasiakkaille (jäljempänä "vähittäisasiakkaat") arvokuljetus- ja rahankäsittelypalveluita.

⁴ Kilpailuviraston suuntaviivat yrityskauppavalvonnasta, s. 65.

⁵ Kilpailuviraston suuntaviivat yrityskauppavalvonnasta, s. 67.

Loomiksen rahankäsittelypalveluihin sisältyy rahan varastointi, käsittely ja laskenta alueellisissa laskentakeskuksissa, joissa käteisrahaa voidaan taas lastata arvokuljetusajoneuvoihin ja purkaa niistä turvallisesti. Loomiksen laskentakeskukset sijaitsevat [REDACTED]. Osana arvokuljetuspalveluitaan Loomis tarjoaa myös yösäilöpalveluita ja käteisautomaattien ensisijaista huoltoa.

- 31 Osapuolten edellä mainittujen toimintojen välillä on vertikaalinen yhteys kahdessa suhteessa.
- 32 Ensinnäkin, Automatia ostaa Loomiksen arvokuljetus- ja rahankäsittelypalveluita tarjoamiensa pankkien kokonaisrahahuolto- ja käteisautomaattipalveluiden toteuttamista varten. Huomionarvoista on, että käteisautomaatteihin ostamiensa palveluiden lisäksi, Automatia on nykyisellään ulkoistanut kokonaan pankkien kokonaisrahahuoltoon sisältyvien arvokuljetus- ja rahankäsittelypalveluiden hoitamisen ilmoittajalle ja tämän kilpailijalle Avarnille. Arvokuljetus- ja rahankäsittelypalveluiden muodostaessa tuotantopanoksen sekä kohteen tarjoamalle käteisjakelulle, että pankkien kokonaisrahahuollolle, ilmoittajan voidaan katsoa toimivan kohteen rahahuollon palveluiden osalta tässä suhteessa ylemmällä tuotantoportaalla.
- 33 Toiseksi, pystyäkseen toimimaan edellä mainituin tavoin Automatian alihankkijoina, ilmoittajalla ja tämän kilpailijalla Avarnilla on oikeus käyttää Automatian rahahuoltoinfrastruktuuria. Loomis ja Avarn käyttävät rahahuoltoinfrastruktuuriin sisältyvän toiminnanohjausjärjestelmän Ottonet-käyttöliitymää samoin kuin kassaa tarjotessaan arvokuljetus- ja rahankäsittelypalveluita suoraan pankeille ja niiden vähittäisasiakkaille. Automatian rahahuoltoinfrastruktuuriin kuuluvien käteisautomaattien täyttäminen vähittäisasiakkailta noudetulla käteisellä on Loomikselle ja Avarnille myös keino hankkiutua tehokkaasti eroon käteisestä. Automatian rahahuoltoinfrastruktuuri muodostaa siten tuotantopanoksen Loomiksen ja Avarnin tarjoamille arvokuljetus- ja rahankäsittelypalveluille ja kohteen voidaan tässä suhteessa katsoa toimivan ylemmällä tuotantoportaalla suhteessa ilmoittajaan.
- 34 Yrityskaupan kilpailuvaikutusten arvioimiseksi on siten tarkasteltava osapuolten markkina-asemaa kullakin rahahuollon tuotantoketjun tasolla, jotka ilmoittajan esittämän mukaisesti käsittävät seuraavat relevantit markkinat:
  - i. pankkien kokonaisrahahuolto- ja käteisautomaattipalvelut,
  - ii. arvokuljetus- ja rahankäsittelypalvelut sekä
  - iii. käteisen jakelu kuluttajille.

6.3 Pankkien kokonaisrahahuoltopalvelut

6.3.1 Ilmoittajan näkemys relevanteista markkinoista

- 35 Ilmoittajan näkemyksen mukaan Suomessa toimivien pankkien tarvitsemat kokonaisrahahuoltopalvelut muodostavat oman relevantin markkinansa.
- 36 Yrityskaupan osapuolista vain kohde toimii kyseisillä markkinoilla. Automatian pankkiasiakkaisiin kuuluvat kaikki merkittävät suomalaiset pankit, jotka ovat ulkoistaneet sille käteisinfrastruktuuri- ja rahahuoltopalvelunsa ja joille Automatia tarjoaa kokonaisrahahuoltopalveluita. Näihin palveluihin kuuluvat muun muassa rahojen tilaukset ja palautukset Suomen Pankkiin, kuljetukset konttoreiden ja laskentakeskuksen välillä, rahojen laskenta, pakkaaminen ja aitouden tarkastus sekä tarvittavat ajantasaiset tilikirjausjärjestelmät. Automatian tarjoamassa pankkien kokonaisrahahuoltopalvelussa kaikki edellä mainitut palvelut myydään yhdessä. Edellä kuvatun mukaisesti Automatia on kuitenkin ulkoistanut pankeille tarjoamiinsa palveluihin sisältyvät arvokuljetus- ja rahankäsittelypalvelut, jotka ilmoittajan mukaan ovat pankkien tarvitsemien kokonaisrahahuollonmarkkinoiden alamarkkina.
- 37 Ilmoittajan mukaan myös Euroopan komission päätöskäytännön⁶ perusteella yritys pankkitoiminnassa voidaan määritellä erillinen relevantti hyödykemarkkina rahahuoltopalveluille. Lisäksi ilmoittaja on viitannut Kilpailuviraston (nyk. KKV) päätökseen⁷, jossa pankkien tarvitseman rahahuollon katsottiin muodostavan omat relevantit markkinansa siitä riippumatta, tarjoaako jokin taho ns. kokonaisrahahuoltopalvelua vai tuleeko pankkien rakentaa tarvitsemansa rahahuolto erillisistä osakokonaisuuksista. Eri osatekijöiden tarkastelemista erillisinä ja irrallaan kokonaisuudesta ei pidetty perusteltuna, sillä pankkien kannalta kyseessä katsottiin olevan rahahuollon muodostama palvelukokonaisuus.
- 38 Ilmoittajan mukaan näin määritellyllä pankkien kokonaisrahahuoltopalveluiden markkinalla toimii kohteen lisäksi vain Reila, joka on Suomen Osuuskauppojen Keskuskunnan (jäljempänä ”SOK”) tytäryhtiö ja siten osa S-ryhmää. Ilmoittaja on kuitenkin huomionnut tältä osin, että Reilan toimintatapa eroaa kohteen toimintatavasta siten, että se tuottaa kokonaisrahahuoltopalveluita vain S-ryhmälle, käytännössä S-Pankille, ja sillä on omat rahankäsittelyresurssit.⁸

⁶ M.4844 – Fortis / ABN Amro Assets (kohta 26) ja M.8553 – Banco Santander / Bank Popular Group (kohta 19).

⁷ Dnro 870/67/2000, Automatia Pankkiautomaatit Oy:n rahahuoltoyhteistyötä koskeva poikkeuslupahakemus, 20.6.2001.

⁸ Reila tarjoaa kokonaisrahahuoltopalvelujaan pääasiassa S-ryhmän alueosuuskaupoille. Reila keskittyy siten erityisesti vähittäismyyjien palvelemiseen toisin kuin kohde, jolla ei ole suoria sopimuksia vähittäismyyjien kanssa.

6.3.2 Viraston näkemys relevanteista markkinoista

- 39 Virasto on omassa arvioinnissaan ottanut huomioon, että Suomessa toimivat pankit vastaanottavat ja luovuttavat käteistä asiakkailleen konttoreistaan osana niiden lakisääteisen peruspankkipalveluvelvoitteen täyttämistä. Vaikka tämä pankin omaa toimintaa koskeva rahahuolto olisi periaatteessa mahdollista toteuttaa itse, Automatian perustamisen jälkeen kaikki merkittävät Suomessa toimivat pankit, S-Pankkia lukuun ottamatta, ovat ilmoittajan esittämien tavoin ulkoistaneet rahahuoltonsa kohteelle⁹. Pankeille tarjottavaa kokonaisrahahuoltopalvelua voidaan näin ollen pitää eräänlaisena välttämättömyyshyödykkeenä, jota tarvitsevat lähtökohtaisesti kaikki konttoritoimintaa Suomessa harjoittavat pankit.
- 40 Pankkien kokonaisrahahuollon kysynnän korvattavuuden selvittämiseksi, virasto on selvittänyt pankkien kanssa käymissään keskusteluissa vaihtoehtoisia tapoja toteuttaa niiden konttoreita koskeva rahahuolto. Viraston kuulemat Automatian asiakaspankit eivät ole pystyneet nimeämään vaihtoehtoja Automatian tarjoamille palveluille¹⁰, eivätkä ne ole pitäneet myöskään palveluiden tuottamista itse liiketoiminnallisesti kannattavana vaihtoehtona¹¹. Kysyttäessä, mitä keinoja pankilla olisi reagoida Automatian merkittävään kokonaisrahahuoltoon koskevaan hinnankorotukseen, yksi kuuluisista pankeista vastasi lopettavansa konttorien käteispalvelujen tarjoamisen kokonaan, ellei sille olisi juridisia esteitä¹².
- 41 Lisäksi asiassa voidaan viraston näkemyksen mukaan huomioida, että Automatian kilpailijaksi ilmoitettu Reila tarjoaa rahahuoltopalveluita nykyisellään vain S-ryhmän sisäisenä palveluna. Erityisesti Reilan kokonaisrahahuollossa käyttämä toiminnanohjausjärjestelmä (Massi-järjestelmä) on toteutettu palvelemaan vain S-ryhmän sisäisiä asiakkaita¹³. Reila on lisäksi lausunut Automatian olevan sen kilpailija ainoastaan Nokas-yhteistyön kautta¹⁴. Reilan asiakaskunnan perusteella on näin ollen mahdollista, ettei se tuota Automatialle kilpailupainetta muuta kuin S-Pankin kohdalla. Tällöin S-Pankin asiakkuus muodostaisi muiden pankkien kokonaisrahahuollosta erillisen relevantin markkinan, jolla toimisi Automatian lisäksi in-house -toimija Reila. Automatia olisi sitä vastoin ainoa muiden pankkien kokonaisrahahuoltopalveluita tarjoava yritys.¹⁵

⁹ Yrityskauppailmoitus, s. 5.

¹⁰ Katso esim. muistiot Säästöpankkiryhmän, Svenska Handelsbanken AB:n ja POP Pankki -ryhmän ja viraston välisistä puheluista, joissa virasto on tiedustellut asiaa.

¹¹ Muistio Säästöpankkiryhmän ja viraston välisestä puhelusta 4.6.2020, s. 3.

¹² Muistio Svenska Handelsbanken AB:n ja viraston välisestä puhelusta 11.6.2020, s. 5.

¹³ Muistio Reilan ja viraston välisestä puhelusta 31.7.2020, s. 3.

¹⁴ Reilan lausunto 4.5.2020, s. 1.

¹⁵ In-house -tuotannon huomioimisesta ks. esim. KKV:n päätös asiassa *Caverion / Maintpartner*, päätöksen kohdat 61–63.

- 42 Viraston näkemyksen mukaan on näin ollen mahdollista, että Suomessa toimivien pankkien tarvitsemat kokonaisrahahuoltopalvelut muodostavat kysynnän korvattavuuden näkökulmasta oman relevantin markkinansa. Koska jäljempänä esitetty viraston arvio yrityskaupan kilpailuvaikutusta ei ole riippuvainen Reilan tarjoamien rahahuoltopalveluiden huomioimisesta, markkinamäärittely voidaan jättää tältä osin avoimeksi.

6.4 Arvokuljetus- ja rahankäsittelypalvelut

6.4.1 Ilmoittajan näkemys relevanteista markkinoista

- 43 Ilmoittajan näkemyksen mukaan arvokuljetus- ja rahankäsittelypalvelut voidaan katsoa edellä kuvatusti olevan pankeille tarjottavien kokonaisrahahuoltopalveluiden alamarkkinoita, joita tulisi tarkastella yhtenä relevanttina hyödykemarkkinana.
- 44 Yrityskaupan osapuolista vain ilmoittaja toimii näin määritellyllä arvokuljetus- ja rahankäsittelypalveluiden markkinalla. Loomis tarjoaa näitä palveluita pankeille, vähittäismyymille sekä käteisautomaattitoimijoille, kuten Automatialle. Arvokuljetuspalveluihin (cash in transit, "CIT") sisältyy muun muassa käteisen kuljettamista niin asiakkaiden ja laskentakeskusten, kuin pankkien ja niiden asiakasyritysten välillä. Käteisautomaattien kohdalla arvokuljetuspalveluihin voi sisältyä myös käteisautomaattien ensisijainen huolto (first-line maintenance, "FLM") ja vartiointi. Erityisesti vähittäismyymille tarjottaviin arvokuljetuspalveluihin sisältyy myös yösilöpalvelut, joiden vaihtoehtona on käteisen suorakuljetukset. Rahankäsittelypalveluilla (cash handling services, "CHS") tarkoitetaan rahan varastointia, käsittelyä ja laskentaa alueellisissa laskentakeskuksissa.
- 45 Ilmoittajan käsityksen mukaan arvokuljetus- ja rahankäsittelypalvelut eivät asiakkaan näkökulmasta ole sellaisenaan keskenään vaihdettavissa tai korvattavissa niiden ominaisuuksien tai käyttötarkoituksen vuoksi. Nämä palvelut hankitaan kuitenkin usein samalta palveluntarjoajalta, vaikka kahden eri rahahuoltopalveluiden tarjoajan käyttäminen on niin ikään mahdollista.
- 46 Ilmoittajan mukaan pankeille, suurille vähittäisasiakkaille ja pienemmille yrityksille tarjottavat arvokuljetus- ja rahankäsittelypalvelut kuuluvat kaikki samalle relevantille markkinalle myös asiakkaan koosta riippumatta. Ilmoittaja perustelee tätä tarjonnan korvattavuudella: rahahuollon palveluntarjoajat pystyvät erittäin joustavasti siirtymään tarjoamaan rahahuollon palveluita eri asiakasryhmien välillä. Tarjottavan rahahuoltopalvelun mukauttaminen on ilmoittajan mukaan mahdollista nopeasti ja pienin kustannuksin. Merkittävimmät erot eri asiakasryhmien välillä liittyvät lähinnä palvelun toteuttamistapaan (ts. käyttääkö asiakas suorakuljetusta, talletusautomaatteja, yösilöjä ja/tai pankkien konttoreita käteistoimituksissaan).

- 47 Ilmoittaja on lisäksi tuonut esiin, että sekä arvokuljetus- että rahankäsittelypalvelut ovat volyymiliiketoimintaa, ja arvokuljetukset ovat kytköksissä rahankäsittelypalveluihin, sillä arvokuljetus on tuotantopanos rahankäsittelylle. Jos rahahuoltopalveluiden tarjoaja tuottaa molempia palveluita, tämä pystyy paremmin vaikuttamaan liiketoiminnan volyymeihin ja saa mittakaa-vaetuja. Arvokuljetusvolyymin kasvaessa myös rahankäsittelyvolyymit kasvavat. Toisaalta Suomessa on ilmoittajan mukaan rahahuoltopalvelun tarjoajia, jotka tuottavat vain toista palvelua. Näin ollen sekä arvokuljetus- että rahankäsittelypalveluita voi tarjota itsenäisinä palveluinaan.
- 48 Ilmoittajan mukaan sekä arvokuljetus- että rahankäsittelypalvelut käsittävällä markkinalla toimivat ilmoittajan ohella Avarn, Reila ja CSF. Näistä neljästä toimijasta ainoastaan ilmoittaja ja Avarn tarjoavat sekä arvokuljetus- että rahankäsittelypalveluja, Reilan tuottaessa vain rahankäsittelypalveluja ja CSF:n vain arvokuljetuspalveluja.
- 49 Ilmoittajan mukaan Reila on tällä hetkellä suurin toimija rahankäsittelypalveluissa. Ilmoittaja tuo kuitenkin myös tässä yhteydessä esiin, että edellä kuvatuin tavoin Reila tarjoaa nykyisellään kokonaisrahahuoltopalveluja S-ryhmään kuuluville vähittäismyymyjille tuottamalla itse niiden rahankäsittelypalvelut ja ulkoistaen arvokuljetukset CSF:lle ja [REDACTED].¹⁶
- 50 Ilmoittaja ei varsinaisesti ota kantaa markkinoiden maantieteelliseen määrittelyyn, mutta toteaa ilmoittajan ohella Avarnin ja CSF:n toimivan valtakunnallisesti.

6.4.2 Viraston näkemys relevanteista markkinoista

- 51 Ilmoittajan tavoin, virasto on omassa arviossaan ottanut huomioon, että Kilpailuvirasto (nyk. KKV) on päätöskäytännössään¹⁷ erottanut arvokuljetusmarkkinat (CIT) ja rahankäsittelymarkkinat (CHS) toisistaan. Myös Euroopan komissio on omassa päätöskäytännössään¹⁸ arvioinut erikseen CIT-markkinoita ja katsonut, että markkinoita voi olla tarpeen tarkastella myös alueellisesti tai jopa paikallisesti.
- 52 Arvokuljetus- ja rahankäsittelypalvelut näyttäisivät olevan myös ilmoittajan toimittamien kuvausten perusteella erotettavissa kahdeksi eri kokonaisuudeksi, jotka liittyvät toisiinsa. Esimerkiksi arvokuljetusten tarjoamiseen liittyvä kalusto ja rahankäsittelyn laskentakeskukset eivät vaikuttaisi olevan keskenään korvaavia tavalla, jonka perusteella tarjonnan korvattavuuden voisi katsoa vastaavan välittömyydeltään ja tehokkuudeltaan kysynnän korvaavuutta. Ilmoittajan esittämän mukaisesti Suomessa toimii myös yrityksiä, jotka ovat keskittyneet vain toisen palveluista tarjoamiseen, kuten Reila,

¹⁶ Lisäksi edellä kuvatuin tavoin Reila käyttää rahankäsittelytoiminnassaan Massi-järjestelmää ja omaa kassaa, kun taas ilmoittaja ja Avarn tukeutuvat rahankäsittelyssään kohteen rahahuoltoinfrastruktuuriin.

¹⁷ Dnro 663/81/2001, *Falck Security Oy / PS Protection & Security Oy*, 24.7.2001.

¹⁸ M. 3396 – Group 4 Falck / Securicor.

joka sisäisten rahankäsittelypalveluidensa laajuudesta huolimatta on ulkoistanut arvokuljetuspalvelunsa tähän palvelumuotoon erikoistuneelle CSF:lle.¹⁹ Lisäksi arvokuljetuspalveluita, toisin kuin rahankäsittelypalveluita, tarjoaa ilmoittajan mukaan joukko pienempiä alueellisesti toimivia yrityksiä.

- 53 Maantieteellisten markkinoiden osalta ilmoittaja toteaa palveluiden perustuvan laskentakeskuksiin, joissa käteisrahaa voidaan lastata arvokuljetusajoneuvoihin ja purkaa niistä turvallisesti. Arvokuljetusten osalta tämä tarkoittaa, että maantieteellinen alue, jolle laskentakeskuksesta voidaan lähettää ja jolta sinne voidaan vastaanottaa rahakuljetuksia, riippuu lähtökohtaisesti etäisyydestä, jonka arvokuljetusajoneuvo voi ajaa yhden päivän aikana. Rahankäsittelypalveluiden osalta taas todetaan, että tarjoajat tuottavat rahankäsittelypalvelunsa laskentakeskuksissaan ja esimerkiksi ilmoittajan nykyiset rahankuljetuksen noutopaikat sijaitsevat [REDACTED] / kilometrin ajomatkan etäisyydellä laskentakeskuksista.
- 54 Palveluiden välillä vallitsevasta yhteydestä riippumatta, viraston näkemyksen mukaan arvokuljetukset ja rahankäsittely saattavat näin ollen muodostaa omat erilliset markkinansa, joita on mahdollista tarkastella myös valtakunnallisia markkinoita kapeammin. Koska jäljempänä esitetty viraston arvio yrityskaupan kilpailuvaikutusta ei ole kuitenkaan riippuvainen kyseisten palveluiden tarkastelusta erikseen tai yhdessä taikka alueellisesti, tarkempi markkinamäärittely voidaan jättää näiltä osin avoimeksi.
- 55 Olennaista yrityskaupan arvioinnin kannalta on kuitenkin huomioida, että siinä missä arvokuljetus- ja rahankäsittelypalvelut ovat kohteen tarvitsemia tuotantopanoksia sen tarjotessa pankeille kokonaisrahahuoltopalveluaan, kohteen rahahuoltoinfrastruktuuriin sisältyvät palvelut ovat vastaavasti keskeisiä tuotantopanoksia ilmoittajalle ja sen kilpailijalle Avarnille niiden tarjotessa valtakunnallisesti arvokuljetus- ja rahankäsittelypalveluita nykymuodossaan. Merkitystä on rahahuoltoinfrastruktuuriin sisältyvällä arvokuljetus- ja rahankäsittelytoimijoiden laskentajärjestelmiä täydentävällä pankkeihin integroidulla tietojärjestelmällä, kassalla, mahdollisuudella asioida Suomen Pankin kanssa²⁰ ja käteisautomaattiverkostolla²¹. Avarn on todennut sen koko rahahuoltoon liittyvän toiminnan olevan sen nykyisessä toimintamallissa riippuvaista tähän infrastruktuuriin liittyvästä yhteistyöstä Automatian kanssa. Viraston on siten jäljempänä tullut tarkastella myös Automatian asemaa tällä Loomiksen ja Avarnin arvokuljetus- ja rahankäsittelypalveluita koskevalla potentiaalisella ylämarkkinalla.

¹⁹ [REDACTED]

²⁰ Automatia toimii tukkurahahuollon osapuolena suhteessa Suomen Pankkiin (Yrityskauppailmoitus, s. 4).

²¹ Automatian kassa ja käteisautomaatit tarjoavat ilmoittajalle ja Avarnille tehokkaan keinon hankkiutua eroon käsittelemästään käteisestä.

6.5 Käteisen jakelu kuluttajille

6.5.1 Ilmoittajan näkemys relevanteista markkinoista

- 56 Ilmoittajan näkemyksen mukaan yrityskaupan kannalta relevantin tuotanto-
ketjun loppupään markkinoita eli käteisjakelua kuluttajille tulisi tarkastella
valtakunnallisena hyödykemarkkinana riippumatta siitä, mistä käteinen raha
nostetaan, sisältäen ainakin jakelun käteisautomaateista, pankkikontto-
reista ja vähittäismyyntipaikoista.
- 57 Ilmoittaja viittaa tältä osin muun muassa Kilpailuviraston (nyk. KKV) aiem-
paan päätöskäytäntöön²² ja kysynnän korvattavuuteen kuluttajan näkökul-
masta. Ilmoittajan mukaan käteisautomaateissa, pankkikonttoreissa ja vä-
hittäismyymälöissä kuluttajille tarjotut käteisnostopalvelut ovat samankaltai-
sia ominaisuuksiensa, hinnoittelunsa sekä käyttötarkoituksensa puolesta.
Vaikka käteisnostopalveluihin eri jakelukanavissa liittyy kuluttajien näkökul-
masta myös eroavaisuuksia, ilmoittajan arvion mukaan näitä eroja ei voida
pitää niin merkittävänä, että käteisen jakelua kuluttajille eri jakelukanavissa
olisi syytä tarkastella tosistaan erillisinä markkinoina.²³ Lisäksi käteisauto-
maateilta ja pankkikonttoreista tehtyjen käteisnostojen volyyymien vähene-
minen on ilmoittajan mukaan vallitseva kehityssuunta käteisjakelumarkki-
nalla saamaan aikaan, kun käteisnostojen määrät vähittäismyyntipaikoissa
ovat suuressa kasvussa.
- 58 Yrityskaupan osapuolista vain Automatia toimii näin määritellyllä käteisja-
kelun markkinalla tarjoamalla pankkien sekä niiden kuluttaja-asiakkaiden
käyttöön "on-us" -toimintamalliin perustuvan²⁴, noin 1 230 automaattia kä-
sittävän valtakunnallisen käteisautomaattiverkoston. Automatian käteisau-
tomaateista voi käteisnostojen lisäksi tarkastella myös tilitietoja. Osalla au-
tomaateista on mahdollista myös tehdä käteistalletuksia.

²² Dnro 964/61/07, *Nordea Pankki Suomi Oyj / OP-Keskus osk / Sampo Pankki Oyj*, 18.6.2009.

²³ Käteisen jakelun markkinoita voidaan ilmoittajan mukaan kuitenkin tarkastella kuluttajien ohella myös tilipank-
kien näkökulmasta. Suomalaiset pankit ovat lakisääteisesti veloitettuja tarjoamaan omille kuluttaja-asiakkailleen
mahdollisuuden käteisen nostamiseen. Vaihtoehtoisia keinoja täyttää kyseinen velvoite ovat käteisen jakelu pank-
kikonttoreissa ja käteisautomaateilla. Pankit voivat siis toimia itse käteisen jakelijoina tai vaihtoehtoisesti hankkia
kuluttaja-asiakkailleen tarkoitettuja käteisnostopalveluja käteisautomaattioperaattoreilta. Ilmoittajan näkemyksen
mukaan myös vähittäismyymälöiden kassoilla tarjotut käteisnostopalvelut ovat pankeille vaihtoehtoinen keino täyt-
tää kyseinen velvoite.

²⁴ "On-us" -toimintamallissa pankki ja automaattioperaattori neuvottelevat käteisnostopalvelun hinnoittelusta kah-
denvälisesti ja palvelun toteutus ja toimintaperiaatteet ovat sopimuksenvaraisia. Vaihtoehtoisessa "off-us" -toimin-
tamallissa käteisnostopalvelun tarjoaminen kuluttajille ei edellytä erillistä tilipankin ja automaattioperaattorin välistä
sopimusta, vaan pankin käteisnostopalvelusta maksamat palkkiot määräytyvät kansainvälisesti käytössä olevien
maksukorttiskeemojen sääntöjen mukaisesti.

- 59 Ilmoittajan mukaan Automatian merkittävimpiä kilpailijoita ovat käteistä ketjujensa vähittäismyymälöissä jakelevat Kesko Oyj ja S-ryhmä. Käteisautomaattitoimijoita ovat kohteen lisäksi Nokas ja Change Group, joista molemmat operoivat off-us -toimintamalliin perustuen²⁵.

6.5.2 Viraston näkemys relevanteista markkinoista

- 60 Virasto on omassa arviossaan kiinnittänyt huomiota vastaanottamaansa lausuntopalautteeseen, jossa on esitetty, että käteisen jakelua käteisautomaateista tulisi tarkastella erillään pankkikonttoreiden ja vähittäismyymälöiden kautta tapahtuvasta jakelusta.²⁶ Ilmoittajan tavoin, virasto on niin ikään kiinnittänyt huomiota Finanssivalvonnan vuoden 2019 peruspankkipalveluselvitykseen, jonka perusteella kuluttajat suosivat käteisautomaatteja erityisesti vähittäismyymälöihin verrattuna käteisnostoissaan.²⁷
- 61 Ilmoittaja on myös itse tuonut esiin useita mahdollisia eroavaisuuksia eri jakeluteiden välillä ja myös niiden sisällä, joilla saattaa olla merkitystä nimenomaan kysynnän korvattavuuden näkökulmasta. Tällaisia tekijöitä ovat muun muassa eri käteisnostopaikkoihin mahdollisesti liittyvät käyttöehdot ja -rajoitukset sekä niiden sijainti ja sijaintiin mahdollisesti liittyvät aukioloajat.
- 62 Viraston näkemyksen mukaan käteisjakelun markkinat kuluttajille saattavat näin ollen muodostua ilmoittajan esittämää kapeammista hyödyke- ja/tai maantieteellisistä markkinoista. Koska jäljempänä esitetty viraston arvio yrityskaupan kilpailuvaikutuksista ei ole kuitenkaan riippuvainen kunkin kohteen käteisautomaattipisteen kohtaamasta kilpailupaineesta, tarkempi markkinamäärittely voidaan jättää myös tältä osin avoimeksi.
- 63 Olennaista näiden tuotantoketjun loppupään markkinoiden osalta on kuitenkin huomioida, että yrityskaupan kohde hankkii myös käteisautomaattiverkostoaan varten tarvitsemansa arvokuljetus- ja rahankäsittelypalvelut eli käytännössä käteisautomaattien täyden ilmoittajalta ja Avarnilta.²⁸ Palvelun tuottaminen on samalla ilmoittajalle ja Avarnille keino hankkiutua eroon niiden vähittäisasiakkailta noutamasta ja käsittelemästä käteisestä, joka palautuu käteisautomaattien kautta takaisin kiertoon²⁹.

²⁵ Change Groupilla on noin 20 käteisautomaattia pääsääntöisesti Helsinki-Vantaan lentokentällä.

²⁶ CSF:n, Reilan, Finanssivalvonnan, Suomen Pankin ja Valtiovarainministeriön vastaukset KKV:n lausuntopyyntöön.

²⁷ Katso myös Reilan ja Nokasin vastaukset KKV:n lausuntopyyntöön sekä osapuolten yrityskaupan valmistelua koskevat due diligence -materiaalit, esim. ilmoittajalta [REDACTED] ja kohteelta [REDACTED].

²⁸ Käteisautomaatteja koskevat arvokuljetus- ja rahankäsittelypalvelut sisältävät myös käteisautomaattien ensisijaisen huollon [REDACTED].

²⁹ Käteinen palautuu laskentakeskuksista kiertoon myös vähittäismyyjien (vaihtokassojen) ja pankkien kautta. Kierättämisen sijaan käteinen voidaan myös palauttaa Suomen Pankkiin. (Yrityskauppailmoitus, s. 71)

7 Yrityskaupan kilpailuvaikutukset

7.1 Johdanto

- 64 Arvioidessaan sitä, johtaako yrityskauppa kilpailulain 25 §:n mukaisesti tehokkaan kilpailun olennaiseen estymiseen, KKV analysoi yrityskaupan aiheuttamat mahdolliset kilpailuvastaiset vaikutukset.
- 65 Edellä jaksossa 6 kuvatulla tavalla, yrityskaupan osapuolet eivät viraston näkemyksen mukaan ole toistensa kilpailijoita millään merkityksellisistä markkinoista. Yrityskaupan mahdolliset kilpailulle haitalliset vaikutukset liittyvätkin yrityskaupan osapuolten väliseen vertikaaliseen suhteeseen, josta johtuvia vaikutuksia kilpailuun nimitetään yrityskaupan ei-horisontaalisiksi kilpailuvaikutuksiksi.
- 66 Kilpailuviraston (nyk. KKV) suuntaviivoissa yrityskauppavalvonnasta ja Euroopan komission ei-horisontaalisia sulautumia koskevissa suuntaviivoissa kuvataan tapoja, joilla saman loppuhyödykkeen eri tuotantoportaalla toimivien yritysten väliset järjestelyt voivat estää tehokasta kilpailua. Lisäksi Euroopan komission horisontaalisia sulautumia koskevassa tiedonannossa annettu yleisohjeistus pätee myös ei-horisontaalsiin sulautumiin.³⁰
- 67 Ei-horisontaalisen yrityskaupan aiheuttamat kilpailuongelmat voidaan jakaa kahteen käsitteelliseen kategoriaan: koordinoimattomiin (unilateraaleihin) ja koordinoituihin vaikutuksiin.³¹ Tutkittavana olevan yrityskaupan osalta KKV on arvioinut yrityskaupan koordinoimattomia vaikutuksia, jotka pääasiallisesti liittyvät markkinoiden sulkemiseen.

7.2 Ilmoittajan näkemys yrityskaupan kilpailuvaikutuksista

- 68 Yrityskaupan ilmoittajan mukaan esitetty yrityskauppa ei olennaisesti estä tehokasta kilpailua Suomen markkinoilla tai sen relevantilla osalla kilpailulain 25 §:n tarkoittamalla tavalla.
- 69 Ilmoittajan mukaan yrityskauppa on kilpailua edistävä, koska yrityskauppa poistaa kohteen yhdessä omistavien pankkien väliset rakenteelliset yhteydet. Ilmoittaja pitää kaupan jälkeistä omistusrakennetta paitsi kilpailuoikeudellisesta näkökulmasta parempana, myös nykyistä tehokkaampana, koska yrityskauppa selkeyttää kohteen hallinnointia. Kohteen on jatkossa helpompi kehittää liiketoimintaansa, kun toiminnassa ei tarvitse huolehtia siitä, että keskenään kilpailevien omistajien välillä vaihtuisi arkaluontoisia tietoja. Ilmoittajan mukaan yrityskauppa edistää kilpailua myös, koska osapuolten välinen strateginen yhteensopivuus on hyvä ja kohde hyötyy kuulumisesta osaksi globaalia rahankäsittelyyn erikoistunutta toimijaa.

³⁰ Euroopan komission suuntaviivat ei-horisontaalisten sulautumien arvioinnista (2008/C 265/07), kohta 6.

³¹ Euroopan komission suuntaviivat ei-horisontaalisten sulautumien arvioinnista (2008/C 265/07), kohta 17.

- 70 Ilmoittaja on tunnistanut kaksi yrityskaupan osapuolten välisestä vertikaalisesta suhteesta johtuvaa haittateoriaa, joiden ei-horisontaalisia vaikutuksia kilpailuun arvokuljetus- ja rahankäsittelypalveluiden markkinoilla myös virasto on selvittänyt tarkemmin. Kohteen Avarnille tarjoamien tuotantohyödykkeiden poissuljentaan liittyvää haittateoriaa on käsitelty tarkemmin jaksossa 7.4.2. Avarnille kohteen kysynnän menettämisestä aiheutuvia kilpailuvaikutuksia on vastaavasti käsitelty jaksossa 7.4.3.

7.3 Rakenteellinen tarkastelu

7.3.1 Johdanto

- 71 Ei-horisontaaliset yrityskaupat uhkaavat tehokasta kilpailua vain silloin, kun yrityskaupan seurauksena syntyvällä keskittymällä on olennaista markkina-voimaa³² vähintään yksillä merkityksellisillä markkinoilla. Markkinaosuus- ja keskittymistasot ovat usein ensimmäinen käyttökelpoinen osoitus kummankin yrityskaupan osapuolen ja niiden kilpailijoiden markkinavoimasta ja tärkeästä kilpailuasemasta.³³
- 72 On epätodennäköistä, että ei-horisontaalinen yrityskauppa katsotaan kilpailun kannalta ongelmalliseksi, olipa sitten kyse koordinoimattomista tai koordinoituista vaikutuksista, jos keskittymän markkinaosuus kullakin merkityksellisillä markkinoilla on yrityskaupan jälkeen alle 30 prosenttia ja markkinoiden keskittymisastetta kuvaava Herfindahl–Hirschmann-indeksi vastaavasti alle 2 000.³⁴
- 73 Virasto on tarkastellut markkinaosuus- ja keskittymistasoja niillä vaihtoehtoisilla markkinamäärittelyillä, joita on edellä jaksossa 6 esitelty ja joita pidetään yrityskaupan vaikutusarvioinnin kannalta tarpeellisina.

7.3.2 Markkinaosuudet

7.3.2.1 Pankkien kokonaisrahahuoltopalvelut

- 74 Edellä jaksossa 6.3.2 todetun mukaisesti, viraston näkemyksen mukaan on mahdollista, että Suomessa toimivien pankkien tarvitsemat kokonaisrahahuoltopalvelut muodostavat oman relevantin markkinansa.
- 75 Ilmoittajan esittämästä poiketen, virasto on kuitenkin arvioinut, että Automatia ja Reila eivät toimisi tässä suhteessa samoilla relevanteilla markkinoilla Reilan ollessa niin sanottu in-house-toimija ja Automatian tällä hetkellä ainoa muiden pankkien kokonaisrahahuoltopalveluita tarjoava yritys.

³² Yrityksellä voi olla olennaista markkinavoimaa ilman, että sen katsottaisiin olevan määräävässä asemassa.

³³ Euroopan komission suuntaviivat ei-horisontaalisten sulautumien arvioinnista (2008/C 265/07), kohdat 23–24.

³⁴ Euroopan komission suuntaviivat ei-horisontaalisten sulautumien arvioinnista (2008/C 265/07), kohta 25.

- 76 Ilmoittaja ei ole myöskään pystynyt arvioimaan Reilan liikevaihtoa rahahuoltopalveluissa, eikä sillä näin ole ollut myöskään tietoja pankeille tarjottavien kokonaisrahahuoltopalveluiden kokonaismarkkinasta tai Reilan mahdollisesta markkinaosuudesta kyseisellä markkinalla. Reila on puolestaan kertonut virastolle, että sen S-Pankille myymien kokonaisrahahuoltopalveluiden myynti vuosina 2016–2019 on ollut nolla euroa³⁵. Reilan mukaan sen asiakaina olevilla alueosuuskaupoilla on omat sopimuksensa S-Pankin kanssa [REDACTED]³⁶.
- 77 Tarkastelutavasta riippumatta Automatian myynnin arvolla mitattu markkinaosuus pankkien kokonaisrahahuoltopalveluiden markkinalla on näin ollen sata prosenttia. Ilmoittajan mukaan kohteen myynnin arvo vuonna 2019 oli [5-10] MEUR³⁷, josta myyjäpankkien osuus oli [70-80] prosenttia³⁸.
- 78 Asian arvioinnin kannalta keskeistä on huomioida, että myös kaikilla Suomessa konttoritoimintaa harjoittavilla pankeilla (pois lukien S-Pankki) on kokonaisrahahuoltopalveluiden toteuttamista varten [REDACTED] yhteydet Automatian toiminnanohjausjärjestelmään ja ne ovat keskittäneet sille [REDACTED]³⁹.

7.3.2.2 Arvokuljetus- ja rahankäsittelypalvelut

- 79 Edellä jaksossa 6.4.2 todetun mukaisesti, viraston näkemyksen mukaan on mahdollista, että arvokuljetukset ja rahankäsittely muodostavat omat erilliset markkinansa sen sijaan, että markkinoita tulisi tarkastella ilmoittajan näkemyksen mukaan yhtenä relevanttina hyödykemarkkinana. Reilan tarjoamat rahankäsittelypalvelut voidaan myös nähdä osana S-ryhmän sisäisesti alueosuuskaupoilleen ja S-pankeille tarjoamaa kokonaisrahahuoltopalvelua, jota se ei tarjoa Nokas-yhteistyönsä lisäksi tällä hetkellä kolmansille osapuolille.
- 80 Virasto on edellä mainitun mukaisesti tarkastellut osapuolten markkina-asemaa sekä ilmoittajan esittämällä kokonaismarkkinalla että sen mahdollisilla alamarkkinoilla valtakunnallisiksi ilmoitettujen toimijoiden osalta.
- 81 Ilmoittajan mukaan valtakunnallisilla arvokuljetus- ja rahankäsittelypalveluiden kokonaismarkkinoilla toimii ilmoittajan lisäksi Avarn, Reila ja CSF. Virasto on selvittänyt kyseisten markkinatoimijoiden arvokuljetuksia ja rahankäsitte-

³⁵ Reilan vastaus viraston 29.7.2020 lähettämään selvityspyyntöön.

³⁶ Muistio Reilan ja viraston välisestä puhelusta 31.7.2020, s. 5.

³⁷ Yrityskauppailmoitus, s. 48.

³⁸ Yrityskauppailmoitus, s. 31.

³⁹ Yrityskauppailmoitus, s. 64.

lyä koskevat myynnit vuosilta 2017–2019. Viraston vastaanottamiin selvityksiin perustuvat markkinaosuudet arvokuljetus- ja rahankäsittelypalveluiden kokonaismarkkinalla ovat seuraavat:

Taulukko 1: Liikevaihtoon perustuvat markkinaosuudet arvokuljetus- ja rahankäsittelypalveluiden markkinoilla vuosina 2017–2019.

	2017	2018	2019
<i>Loomis</i> ⁴⁰	[40–50] %	[40–50] %	[40–50] %
<i>Avarn</i> ⁴¹	[30–40] %	[30–40] %	[30–40] %
<i>Reila</i>	[10–20] %	[10–20] %	[10–20] %
CSF	[alle 5] %	[alle 5] %	[alle 5] %
Markkina yht. (milj. €)	52,0	52,2	52,5

- 82 Mikäli Reilan sisäisiä palveluita ei huomioitaisi, olisivat markkinaosuudet vuonna 2019 vastaavasti: Loomis [50–60] %, Avarn [30–40] % ja CSF [5–10] %.
- 83 Arvokuljetus- ja rahankäsittelypalveluiden kokonaismarkkinoilla toimivista yrityksistä vain Loomis ja Avarn tarjoavat molempia palveluita, Reilan tarjotessa vain rahankäsittelypalveluja ja CSF:n vain arvokuljetuspalveluja. Tarkasteltaessa erikseen arvokuljetuspalveluita, ilmoittajan osuus niistä oli [40–50] %, Avarnin [40–50] % ja CSF:n [10–20] % vuonna 2019. Samana vuonna ilmoittajan osuus rahankäsittelystä oli [30–40] %, Avarnin [30–40] % ja Reilan [30–40] %.
- 84 Mikäli Reilan sisäisiä palveluita ei taas huomioitaisi, olisivat markkinaosuudet vuonna 2019 vastaavasti arvokuljetuspalveluiden osalta: Loomis [40–50] %, Avarn [40–50] % ja CSF [10–20] %; ja rahankäsittelypalveluiden osalta: Loomis [50–60] % ja Avarn [40–50] %.
- 85 Asian arvioinnin kannalta keskeistä on niin ikään huomioida, että edellä mainituista toimijoista ainoastaan ilmoittaja ja Avarn tarjoavat arvokuljetus- ja rahankäsittelypalveluita Automatian asiakaspankeille ja näiden vähittäisasiakkaille. Pääsy kohteen rahanuoltoinfrastruktuuriin muodostaa nykyisellään keskeisen osan niiden palvelua tässä roolissa, sillä Loomis ja Avarn hyödynävät Automatian toiminnanohjausjärjestelmän Ottonet-käyttöliittymää, yhteyttä Suomen Pankkiin, kassaa ja käteisautomaattiverkostoa tuottaessaan arvokuljetus- ja rahankäsittelypalveluita nykyisessä laajuudessaan.

⁴⁰ Ilmoittajan vastaus viraston 24.4.2020 lähettämään selvityspyyntöön.

⁴¹ Avarnin vastaus viraston 27.4.2020 lähettämään selvityspyyntöön.

7.3.2.3 Käteisen jakelu kuluttajille

- 86 Edellä jaksossa 6.5.2 todetun mukaisesti, viraston näkemyksen mukaan on mahdollista, että käteisjakelua kuluttajille tulisi tarkastella ilmoittajan esittämää kapeampina hyödyke- ja/tai maantieteellisinä markkinoina.
- 87 Koska jäljempänä esitetty viraston arvio yrityskaupan kilpailuvaikutuksista liittyy vain välillisesti näiden tuotantoketjun loppupään markkinoihin, joilla kaupan kohde tarjoaa käteisautomaattipalveluita ja ilmoittaja edellä mainittujen arvokuljetus- ja rahankäsittelypalveluiden osana myös automaattien ensisijaista huoltoa, virasto katsoo riittäväksi tarkastella kaupan kohteen markkina-asemaa ilmoittajan esittämällä käteisjakelun kokonaismarkkinalla sekä käteisautomaattipalveluiden osalta erikseen.
- 88 Edellä mainituin tavoin ilmoittaja on katsonut käteisen jakeluun kuluttajille sisältyvän ainakin käteisjakelu käteisautomaateista, pankkikonttoreista ja vähittäismyyntipaikoista. Taulukkoon 2 on kerätty sekä käteisnostopaikkojen lukumäärään että käteisnostojen arvoon perustuvat markkinaosuudet näin määritellyllä käteisjakelun markkinalla.⁴²

---

⁴² Käteisnostopaikkojen lukumäärät perustuvat ilmoittajan yrityskauppailmoituksessa esittämiin arvioihin. Käteisnostojen kokonaisarvot ovat vastaavasti peräisin Suomen Pankin yleisesti saatavilla olevasta käteisjakelua koskevasta raportista sekä Suomen Pankin vastauksesta viraston selvityspyyntöön. Virasto kiinnittää huomiota siihen, että taulukossa käytetyt suuret ovat toissijaisia suhteessa liikevaihtoon markkinaosuuksien laskemisessa. Nostetun käteisen kokonaisarvoa voidaan kuitenkin pitää käteisnostopaikkojen lukumäärää parempana indikaattorina käteisjakelun yritykselle tuottamasta liikevaihdosta.

Taulukko 2: Käteisnostopaikkojen lukumäärään ja nostetun käteisen kokonaisarvoon perustuvat markkinaosuudet käteisjakelun markkinoilla vuonna 2019.

	Markkinaosuus	
	Perustuen käteisnostopaikkojen lukumäärään ⁴³	Perustuen käteisnostojen kokonaisarvoon ⁴⁴
Automatia	22,4 %	[60-70] %
Nokas CMS	9,3 %	[10-20] %
Change Group	0,4 %	[alle 5] %
Käteisautomaatit yht.	32,1 %	79,7 %
Pankkikonttorit yht.	11,5 %	18,8 %
Kesko (ml. Neste K -huoltoasemat)	25,1 %	
R-Kioski	9,8 %	
S-Ryhmä	18,2 %	
Tokmanni	3,4 %	
Vähittäismyyntipisteet yht.	56,5 %	1,5 %
Markkina yht.	5 501 kpl	13 200 milj. €

- 89 Käteisautomaattitoimijoiden markkinaosuudet käteisnostoihin perustuen on esitetty Taulukossa 3.⁴⁵

⁴³ Yrityskauppailmoitus, s. 37.

⁴⁴ Käteisautomaattien, pankkikonttorien ja vähittäismyyntipisteiden kokonaismäärät perustuvat Suomen Pankin julkaisemiin tilastoihin: <https://www.suomenpankki.fi/fi/Tilastot/maksuliiketilastot/taulukot/> Käteisautomaattitoimijakohtaiset luvut perustuvat Suomen Pankin vastaukseen viraston 26.6.2020 päivättyyn selvityspyyntöön.

⁴⁵ Virastolla on käteisostojen lukumäärää koskevat tiedot vain käteisautomaattitoimijoiden osalta. [REDACTED] käteisnostojen lukumäärään, on tätä pidettävä vielä nostetun käteisen kokonaisarvoa parempana indikaattorina liikevaihdosta. [REDACTED]

Taulukko 3: Käteisjakelun käteisautomaattisegmentin markkinaosuudet käteisnostojen lukumäärän mukaan vuonna 2019.⁴⁶

	Markkinaosuus
<i>Automatia</i>	[70–80] %
<i>Nokas CMS</i>	[20–30] %
<i>Change Group</i>	[alle 5] %
Markkina yht.	89,8 milj. nostokertaa

- 90 Esitettyjen tarkasteluiden perusteella Automatian asema on vahva käteisjakelussa riippumatta siitä, tarkastellaanko käteisautomaatteja omana segmenttinään vai markkinaosuuksia ilmoittajan näkemyksen mukaisilla käteisjakelun kokonaismarkkinoilla.

7.3.3 Markkinoiden keskittyneisyys

- 91 Markkinaosuuksien ohella markkinoiden yleisen keskittymistason tarkastelu voi antaa viitteitä kilpailutilanteesta. Toimialan keskittyneisyyttä voidaan tarkastella laskemalla Herfindahl–Hirschman-indeksi ("HHI"), joka saadaan summaamalla kaikkien markkinoilla toimivien yritysten markkinaosuuksien neliöt.⁴⁷
- 92 Viraston näkemyksen mukaan Automatian markkinaosuus pankkien kokonaisrahahuollossa on sata prosenttia, jolloin markkinan HHI on suurin mahdollinen, eli kymmenentuhatta.
- 93 Arvokuljetus- ja rahankäsittelypalveluiden kokonaismarkkinalla HHI on 3 382 Reilan kanssa ja vastaavasti 4 583 ilman Reilaa. Arvokuljetuspalveluita koskevan erillistarkastelun HHI on 4 111. Rahankäsittelypalveluiden HHI on 3 390 Reilan kanssa ja 5 000 ilman Reilaa. Myös näiden markkinoiden keskittymisastetta voidaan pitää korkeana Euroopan komission suuntaviivojen valossa tarkastelutavasta riippumatta.

⁴⁶ Suomen Pankin vastaus virastolle 26.6.2020 lähettämään selvityspyyntöön.

⁴⁷ Esimerkiksi markkinoiden, joilla toimii viisi yritystä ja joiden markkinaosuudet ovat 40 %, 20 %, 15 %, 15 %, ja 10 %, HHI on 2 550 ($40^2 + 20^2 + 15^2 + 15^2 + 10^2 = 2 550$). HHI vaihtelee lähes nolasta (erittäin sirpaleiset markkinat) 10 000:een (kun kyseessä on täydellinen monopoli).

- 94 Ilmoittajan näkemyksen mukaan käteisjakelumarkkinaa tulisi tarkastella käteisnostopaikkojen lukumäärän perusteella. Ilmoittajan arvioihin eri toimijoiden käteisnostopaikkojen lukumäärästä perustuva HHI on 1 790⁴⁸. Käteisautomaattisegmentin käteisnostojen lukumäärään perustuva HHI on 6 639, mikä merkitsee huomattavan keskittyneyttä markkinaa.
- 95 Näennäisen matalasta käteisjakelun kokonaismarkkinan luvusta huolimatta myös tämän markkinan keskittymisastetta on syytä pitää korkeana. HHI-indeksiä laskee se, että vähittäismyyntipaikat edustavat siinä 56,5 prosenttia kokonaismarkkinasta, vaikka niiden osuus nostetun käteisen kokonaisvolyymistä oli vuonna 2019 vain 1,5 prosenttia⁴⁹. Käteisnostopaikkojen liikevaihtoon perustuva markkinaosuustarkastelu tuottaisi siten huomattavasti korkeamman HHI-indeksin.

7.3.4 Yhteenveto rakenteellisesta tarkastelusta

- 96 Yrityskaupalla ei ole vaikutusta tarkasteltavina olevien markkinoiden keskittymisasteisiin, koska yrityskaupan osapuolet eivät kilpaile millään markkinoista toistensa kanssa. KKV:n arvion mukaan jommallakummalla yrityskaupan osapuolista on kuitenkin yli 30 prosentin markkinaosuus jokaisella tarkastelun kohteena olevista markkinoista. Markkinan keskittymisastetta kuvaava HHI-indeksi ylittää vastaavasti 2 000 jokaisella tarkastelun kohteena olevista markkinoista lähes tarkastelutavasta riippumatta. Virasto siten katsoo, että yrityskaupan seurauksena syntyvällä keskittymällä on olennaista markkina-voimaa jokaisella yrityskaupan kannalta merkityksellisellä markkinalla ja siten mahdollisuus vaikuttaa tehokkaaseen kilpailuun.

7.4 Markkinoiden sulkeminen

7.4.1 Johdanto

- 97 Markkinoiden sulkemisella tarkoitetaan tilannetta, jossa todellisten tai mahdollisten kilpailijoiden hankinnat tai markkinoillepääsy vaikeutuvat tai estyvät yrityskaupan seurauksena. Tämä heikentää kilpailijoiden valmiuksia ja/tai kannustimia kilpailuun, markkinoille tuloon ja laajentumiseen, ja vastaavasti kasvattaa kilpailijoiden kannustimia poistua markkinoilta. Mikäli markkinoiden sulkemisen seurauksena sulautuma kykenee korottamaan kannattavasti kuluttajilta⁵⁰ veloittamaansa hintaa, on kyse kilpailunvastaisesta markkinoiden sulkemisesta.⁵¹

⁴⁸ Ilmoittaja ei ole esittänyt pankkikonttorien osuutta pankkikohtaisesti. HHI muodostuu tämän vuoksi hieman liian korkeaksi. Se on kuitenkin varmuudella yli 1 657 (HHI ilman pankkikonttorien osuutta).

⁴⁹ Suomen Pankin tilasto: <https://www.suomenpankki.fi/fi/Tilastot/maksuliiketilastot/taulukot/>

⁵⁰ Käsite "kuluttajat" kattaa kilpailuoikeudellisessa tarkastelussa väli- ja loppukäyttäjät. Sulautuma-asetuksen 2 artiklan 1 kohdan b alakohta ja Euroopan komission tiedonanto "Suuntaviivat perustamissopimuksen 81 artiklan 3 kohdan soveltamisesta", 84 kohta (EUVL C 101, 27.4.2004, s. 97).

⁵¹ Euroopan komission suuntaviivat ei-horisontaalisten sulautumien arvioinnista (2008/C 265/07), kohta 18.

- 98 Euroopan komission ei-horisontaalisia sulautumia koskevien suuntaviivojen mukaan markkinoiden sulkeminen voidaan toteuttaa kahdessa eri muodossa. *Tuotantohyödykemarkkinoiden sulkemisella* viitataan tilanteeseen, jossa yrityskauppa todennäköisesti kasvattaa tuotantoketjun loppupäässä toimivien kilpailijoiden kustannuksia rajoittamalla niiden mahdollisuuksia käyttää tärkeitä tuotantopanoksia. *Kysyntämarkkinoiden sulkemisella* tarkoitetaan puolestaan tilannetta, jossa yrityskauppa todennäköisesti sulkee tuotantoketjun alkupäässä toimivia kilpailijoita markkinoiden ulkopuolelle rajoittamalla niiden mahdollisuuksia muodostaa riittävä asiakaskunta.⁵²
- 99 Viraston arvion mukaan Loomiksen ja Automatian välinen yrityskauppa voi johtaa sekä tuotantohyödykemarkkinoiden että kysyntämarkkinoiden sulkemiseen. Virasto on siksi arvioinut näiden molempien haittateorioiden todennäköisyyttä.

7.4.2 Tuotantohyödykemarkkinoiden sulkeminen

- 100 Ei-horisontaalisia sulautumia koskevien suuntaviivojen mukaisesti tuotantohyödykemarkkinoiden sulkeminen toteutuu tilanteessa, jossa sulautuma yrityskaupan jälkeen todennäköisesti rajoittaa pääsyä hyödykkeisiin tai palveluihin, joita ilman yrityskauppaa olisi tuotantoketjun loppupäässä toimiville kilpailijoilleen tarjottu. Näin alamarkkinoilla toimivien kilpailijoiden kustannukset yrityskaupan seurauksena kasvavat, koska niiden on vaikeampi saada tarvitsemiaan tuotantopanoksia samaan hintaan ja samoilla ehdoilla, kuin tilanteessa, jossa yrityskauppa ei toteutuisi.⁵³
- 101 Jotta tuotantohyödykemarkkinoiden sulkemisesta muodostuisi potentiaalinen kilpailuhuoli, on sulautumalla oltava riittävästi markkinavoimaa tuotantoketjun alkupäässä. Ainoastaan tilanteessa, jossa yrityskaupan osapuolilla on riittävästi markkinavoimaa ylämarkkinalla, osapuolet voivat toiminnallaan vaikuttaa merkittävästi markkinoilla vallitseviin kilpailuolosuhteisiin ja sitä kautta mahdollisesti myös alamarkkinoille tarkoitettujen tuotantopanosten hintoihin ja tarjontaan.⁵⁴ Tässä yhteydessä virasto toteaa, että sen käsityksen mukaan Automatian infrastruktuuri on käytännössä ainoa vartenotettava tuotantopanos Loomiksen ja Avarnin arvokuljetus- ja rahankäsittelypalveluille niiden nykyisellä toimintamallilla, joka sisältää alihankkijoina toimimisen pankkien kokonaisrahahuoltopalveluiden markkinoilla ja Automatian tarjoamissa käteisautomaattipalveluissa.
- 102 Myös Avarn on esittänyt virastolle, että sen liiketoiminta on tällä hetkellä kokonaan riippuvaista Automatiasta, jonka järjestelmään ja kassaan nykyinen käteishuoltomarkkina S-ryhmää lukuun ottamatta Suomessa perustuu. Avar-

⁵² Euroopan komission suuntaviivat ei-horisontaalisten sulautumien arvioinnista (2008/C 265/07), kohta 30.

⁵³ Euroopan komission suuntaviivat ei-horisontaalisten sulautumien arvioinnista (2008/C 265/07), kohta 31.

⁵⁴ Euroopan komission suuntaviivat ei-horisontaalisten sulautumien arvioinnista (2008/C 265/07), kohta 35.

nin mukaan korvaavaa kassaa ja järjestelmää ei ole, [REDACTED]

[REDACTED] 55

- 103 Loomiksen ja Automatian välisen yrityskaupan seurauksena potentiaalisesti toteutuva tuotantohyödykemarkkinoiden sulkeminen liittyy siten tilanteeseen, jossa Automatia sulkee kaupan jälkeen Avarnin pääsyn sellaisiin Automatian palveluihin, jotka ovat osa Automatian rahahuoltoinfrastruktuuria ja joita Avarn tarvitsee tuottaakseen
- i) Automatialle pankkien kokonaisrahahuoltopalveluihin tarvittavia rahankäsittelypalveluita;
  - ii) Automatialle käteisjakelupalveluihin tarvittavia rahankäsittelypalveluita;
  - iii) pankeille ja vähittäisasiakkaille niiden tarvitsemia rahankäsittelypalveluita.
- 104 Jaksossa 6.2 kuvatun perusteella, käytännössä sulkeminen voi kuitenkin toteutua vain, mikäli Automatia lakkaa käyttämästä Avarnia alihankkijanaan (kysyntämarkkinoiden sulkeminen). [REDACTED] Avarnin pääsy Automatian rahahuoltoinfrastruktuuriin on perustunut sen alihankkija-asemaan Automatian käteisjakelu- ja kokonaisrahahuoltopalveluiden tarjoamisessa pankeille.
- 105 Koska tuotantohyödykemarkkinoiden sulkeminen on seurausta siitä, että Automatia lakkaa käyttämästä Avarnia alihankkijanaan, ei viraston ole tarvetta arvioida sitä, kuinka Automatian infrastruktuuriin pääsyn estyminen vaikuttaa Avarnin kykyyn tuottaa palvelujaan Automatialle (yllä olevan listan kohdat i ja ii). Viraston arvio keskittyy siten ainoastaan siihen, miten Automatian infrastruktuuriin pääsyn estyminen vaikuttaa Avarnin kilpailukykyyn sen suoraan pankeille ja vähittäisasiakkaille tarjoamien rahankäsittelypalveluiden sektorilla (listan kohta iii).⁵⁶
- 106 Viraston selvitysten perusteella välttämättömät tuotantopanokset, jotka Avarn tarvitsee tuottaakseen suoraan pankeille ja vähittäisasiakkaille tarjottavia rahankäsittelypalveluita, ja jotka Avarn aiemmin on saanut osana Automatian rahahuoltoinfrastruktuuria, ovat seuraavat:
- Avarnin omaa laskentaohjelmistoa täydentävä selvitysohjelmisto;

⁵⁵ Avarnin vastaus viraston 24.7.2020 lähettämään lausuntopyyntöön.

⁵⁶ Ilmoittaja on puolestaan esittänyt tuotantohyödyke- ja kysyntämarkkinoiden sulkemista koskevat vahinkoteoriaansa yhtenä, arvokuljetus- ja rahankäsittelypalveluiden markkinoiden sulkemista koskevana vahinkoteorianana.

- käteiskassa;
- tukkusopimus Suomen Pankin kanssa; ja
- tehokas tapa hankkiutua eroon käteisestä.⁵⁷

Nämä neljä mainittua tuotantopanosta mahdollistavat ainoastaan suoraan pankeille ja vähittäisasiakkaille tarjottavien rahahuoltopalveluiden tuottamisen. Ne eivät mahdollista toimimista Automatian alihankkijana, saati pankkien kokonaisrahuolto- tai käteisjakelupalveluiden markkinoille tulemistä.

- 107 Viraston tietojen mukaan suoraan pankeille ja vähittäisasiakkaille tarjottavien rahankäsittelypalveluiden tilityksissä on kyse lopulta tavallisista tilisiirroista. Selvitysohjelmiston käyttöönotto ei siten tarvitsisi [REDACTED]

7.4.2.1 Ilmoittajan näkemys tuotantohyödykemerkkinoiden sulkemisesta

- 108 Ilmoittaja on arvioinut tuotantohyödykemerkkinoiden sulkemista koskevan haittateorian todennäköisyyttä tarkastelemalla Automatian kykyä estää Avarnin pääsy sellaisiin Automatian palveluihin, jotka ovat osa Automatian rahahuoltoinfrastruktuuria ja joita Avarn tarvitsee tuotantopanoksina rahahuoltopalveluiden tuottamiseen. Erityisesti ilmoittaja on arvioinut sitä, onko Avarnin mahdollista korvata nämä aiemmin Automatialta saadut tuotantopanokset tapauksessa, jossa Automatia estää Avarnin pääsyn omaan rahahuoltoinfrastruktuuriinsa.
- 109 Ilmoittaja on esittänyt, että tilanteessa, jossa Avarnin pääsy Automatian rahahuoltoinfrastruktuuriin estyisi, voisi Avarn korvata Automatialta aiemmin saadut välttämättömät tuotantopanokset mahdollisesti seuraavin tavoin:
- hankkimalla vastaavat tuotantopanokset Reilalta; tai
  - kehittämällä tai hankkimalla tarvittavan ohjelmiston ja hyödyntämällä joko omaa tai pankin kassaa.⁵⁸
- 110 Tukeakseen väitetään siitä, että Avarnin aiemmin Automatialta osana sen infrastruktuuriaan saamat välttämättömät tuotantopanokset ovat korvattavissa, ilmoittaja on todennut Reilalla jo olevan käytössään järjestelmä, jolla se palvelee S-ryhmää. Lisäksi ilmoittaja on huomioinut, että Suomen markki-

⁵⁷ Muistio Avarnin ja viraston välisestä puhelusta 6.8.2020. Samaiset tuotantopanokset on listattu myös yrityskauppailmoituksen sivuilla 59 ja 66.

⁵⁸ Yrityskauppailmoitus, s. 64–68.

noiden ulkopuolelta löytyy esimerkkejä kilpailevista rahahuoltoinfrastruktuureista.⁵⁹ Ilmoittaja ei kuitenkaan ole esittänyt todennettavissa olevaa tietoa siitä, mitkä esitettyjen vaihtoehtojen kustannukset Avarnille (ja/tai muille markkinatoimijoille) olisivat, tai mitä niiden käyttöönotto eri markkinatoimijoilta vaatisi.

7.4.2.2 Viraston arvio tuotantohyödykemarkkinoiden sulkemisesta

- 111 Virasto on arvioinut kilpailuvastaisen tuotantohyödykemarkkinoiden sulkemisen todennäköisyyttä kolmiportaisesti. Ensin virasto on arvioinut sitä, olisiko keskittymällä yrityskaupan jälkeen kyky estää Avarnin pääsy tuotantopanoksiin, jotka ovat välttämättömiä suoraan pankeille ja vähittäismyyjille tarjottavien rahankäsittelypalveluiden tuottamiseksi. Toiseksi virasto on tutkinut Automatian kannustinta tuotantohyödykemarkkinoiden sulkemiseen. Tämä tarkoittaa arviointia siitä, olisiko Automatiolla kannustin estää Avarnin pääsy sille välttämättömiin tuotantopanoksiin tapauksessa, jossa sillä on kyky poissulkea Avarn (ts. tilanne, jossa Avarnin aiemmin osana Automatian infrastruktuuria saamat välttämättömät tuotantopanokset eivät ole korvattavissa). Lopulta virasto on tarkastellut poissuljentaan tähtäävän strategian vaikutuksia tehokkaaseen kilpailuun. Erityisesti virasto on tarkastellut kysymystä siitä, mikä vaikutus poissuljennalla olisi Avarnin kykyyn kilpailla suoraan pankeille ja vähittäisasiakkaille tarjottavien rahankäsittelypalveluiden sektorilla.

a) Kyky estää pääsy tuotantohyödykemarkkinoille

- 112 Virasto on arvioinut keskittymän kykyä estää Avarnin pääsy tuotantopanoksiin tarkastelemalla sitä, kuinka todennäköisesti Avarn kykenisi korvaamaan aiemmin Automatialta saamansa tuotantopanokset jollakin ilmoittajan esittämistä vaihtoehtoisista tavoista.
- 113 Ensimmäinen ilmoittajan esittämistä vaihtoehdoista on se, että Avarn jatkossa hankkisi aiemmin Automatialta saamansa tuotantopanokset Reilalta. Tämän mahdollisuuden selvittämiseksi, virasto on kerännyt tietoa Reilan kyvystä laajentaa (arvokuljetus-) ja rahankäsittelypalveluitaan S-ryhmän ulkopuolisille toimijoille.
- 114 Viraston selvitysten perusteella Reilan Massi-järjestelmä on suunniteltu vain S-ryhmän sisäiseen käyttöön ja sen kehittäminen ulkopuolisille toimijoille vaatisi [REDACTED]. Reilan oman näkemyksen mukaan [REDACTED].⁶⁰ Edellä esitetyn nojalla viraston arvio on, ettei Avarn tällä hetkellä tai sen toiminnan jatkumisen kannalta

⁵⁹ Yrityskauppailmoitus, s. 67.

⁶⁰ Muistio Reilan ja viraston välisestä puhelusta 31.7.2020, s. 3.

riittävän nopealla aikataululla, pystyisi hankkimaan korvaavia tuotantopanoksia Reilalta.

- 115 Ilmoittajan esittämässä toisessa vaihtoehdossa Avarn käyttäisi omaa selvitysohjelmistoa ja hyödyntäisi joko pankin tai omaa kassaa. Tämän vaihtoehdon toteuttamiskelpoisuuden arvioimiseksi virasto on pyytänyt Automatiaa, Reilaa ja Avarnia arvioimaan tarvittavan selvitysohjelmiston perustamiseen liittyviä kustannuksia. Viraston näkemys on, etteivät selvitysohjelmiston hankintakustannukset välttämättä muodostaisi saatujen kustannusarvioiden perusteella estettä alalla pysymiselle.⁶¹
- 116 Tarvittavan selvitysohjelmiston tulisi kuitenkin myös olla kehitettävissä riittävän nopealla aikataululla. Ilmoittaja on arvioinut, että tarvittavan ohjelmiston kehittämiseen kuluisi arviolta 12–24 kuukautta.⁶² Ilmoittajan arvio on keskimäärin lyhyempi, kuin aika, jonka Reila on ilmoittanut virastolle käyttäneensä järjestelmänsä uuden version kehittämiseen.⁶³ Viraston näkemys siten on, että mikäli Automatia heti yrityskaupan toteutumisen jälkeen lakkaisi ostamasta palveluita Avarnilta, ei Avarn todennäköisesti kykenisi kehittämään korvaavaa ohjelmistoa sen kilpailukyvyn kannalta riittävän nopealla aikataululla.
- 117 Seuraavaksi virasto on arvioinut Avarnin mahdollisuutta saada pääsy riittävään käteiskassaan. Viraston selvitysten perusteella pankeilla olisi hyvin pienet kannustimet investoida uudelleen omiin kassoihin niiden päästyä niistä eroon Automatia-yhteistyön myötä.⁶⁴
- 118 Viraston näkemyksen mukaan Avarnin mahdollisuuksiin järjestää oma kassa liittyy myös suurta epävarmuutta. Avarnin lähtökohdat eroavat merkittävästi Automatian tilanteesta, [REDACTED]
- 119 Avarnin virastolle toimittaman arvion mukaan muiden kuin sen Automatialle tällä hetkellä tarjoamien palvelujen hoitaminen vuonna 2019 olisi edellyttänyt

⁶¹ Osa virastolle toimitetuista arvioista sisälsi ohjelmiston perustamiskustannusten lisäksi arvioita järjestelmän ylläpitokustannuksista. Arviot kehittämiskustannuksista ovat myös olleet esillä jo viraston osapuolille 11.6.2020 toimittamassa esityksessä ja siellä niiden on todettu liikkuvan sadoissa tuhansissa euroissa. Tarkemmat arviot kustannuksista ovat liikesalaisuuksia.

⁶² Yrityskauppailmoitus, s. 66.

⁶³ Reilan vastaus viraston 24.4.2020 lähettämään selvityspyyntöön.

⁶⁴ Muistio Aktian ja viraston välisestä puhelusta 11.6.2020, s. 3–4; muistio Svenska Handelsbanken AB:n ja viraston välisestä puhelusta 11.6.2020, s. 3; ja muistio Avarnin ja viraston välisestä puhelusta 6.8.2020.

⁶⁵ [REDACTED]

- arviolta [REDACTED] miljoonan euron päivittäistä rahoitusta. Tällöin Avarnin olisi tarvinnut hankkia kyseisen vuoden aikana lisärahoitusta reilut [REDACTED] kertaa.⁶⁶ Kun Avarnin liikevaihto vuonna 2019 oli noin 17,4 miljoonaa euroa, [REDACTED].
- 120 Mahdollisuuksistaan saada ulkopuolista rahoitusta Avarn on viraston kanssa käydyissä keskusteluissa todennut, että huomioiden sen liikevaihto ja käteisen käytön tasainen väheneminen, [REDACTED].⁶⁷
- 121 Viraston näkemys on, että ulkopuolisen rahoituksen saaminen olisi Avarnille todennäköisesti hyvin vaikeaa, mikäli se olisi itsenäinen ja täysin riippumaton toimija. Virasto on kuitenkin kiinnittänyt huomiota siihen, että Avarn kuuluu samaan konserniin käteisautomaattipalveluita tarjoavan Nokasin kanssa. [REDACTED] Tarkastelemalla rahahuoltomarkkinaa laajemmin, Avarnin kykyä hankkia itse ulkoinen rahoitus olennaisempi kysymys näyttäisi olevan jonkin käteisautomaattitoimijan kanssa tehtävän yhteistyön järjestyminen, koska arvokuljetus- ja rahankäsittelypalveluiden tarjoajat voivat tukeutuvat omien kassojen sijaan käteisautomaattitoimijoiden kassoihin.
- 122 Kokonaisarviossaan virasto on huomionnut myös sen, että Avarn kuuluu yhdessä Nokasin kanssa pohjoismaiseen konserniin, jonka yhteenlaskettu liikevaihto vuonna 2019 oli noin 800 miljoonaa euroa. Viraston näkemyksen mukaan Avarnilla voi siten olla mahdollisuus järjestää pääsy kassaan jatkossakin.
- 123 Ilmoittajan esittämä vaihtoehto, jossa Avarn hankkisi oman ohjelmistonsa ja hyödyntäisi joko omaa, tai pankin kassaa, ei lainkaan ota kantaa keinoon, jolla Avarn kykenisi jatkossa hankkiutumaan eroon käteisestä. Virasto on omassa arviossaan huomionnut kuitenkin myös tämän näkökulman.
- 124 Avarn on kertonut virastolle, että käytännössä käteisestä eroon pääseminen vaatisi siltä myös jatkossa yhteistyötä jonkin käteisautomaattipalveluiden tarjoajan kanssa.⁶⁹ Automatian ohella käteisautomaattipalveluita tarjoavat Suomessa tällä hetkellä Nokas ja Change Group. Koska Change Groupin käsittelemät käteisvolyymit eivät ole Avarnin kannalta riittävät, ainoa varteenotettava vaihtoehto olisi yhteistyö Nokasin kanssa. Nokas on kuitenkin todennut virastolle, että sen nykyistä automaattiverkostoa hoitaa Reila, eikä sillä ole nykyisessä markkinatilanteessa suunnitelmia laajentaa verkostoaan siinä

⁶⁶ Avarnin vastaus viraston 3.8.2020 lähettämään selvityspyyntöön.

⁶⁷ Muistio Avarnin ja viraston välisestä puhelusta 6.8.2020.

⁶⁸ Muistio Nokasin ja viraston välisestä puhelusta 9.9.2020.

⁶⁹ Muistio Avarnin ja viraston välisestä puhelusta 6.8.2020.

määrin, että se vaatisi alihankintaa toiselta rahankäsittelijältä riittävän käteisvolyymin turvaamiseksi.⁷⁰

- 125 Viraston arvion mukaan yhteistyö Reilan kanssa turvaa Nokasille pääsyn S-ryhmän tiloissa sijaitseviin kannattaviin käteisautomaattipisteisiin. Samalla Nokasin käteisautomaatit tarjoavat Reilalle keinon hankkiutua eroon vähittäiskaupoistaan tulevasta käteisestä. Lähtökohtaisesti niin Nokasilla kuin Reilallakin on siten kannustimet yhteistyön jatkamiseen. Toisaalta Nokasilla on samaan konserniin kuuluvana yhtiönä myös kannustimet osallistua järjestelyihin, joiden tarkoituksena on Avarnin kilpailukyvyyn ylläpitäminen. Näiden tietojen valossa virasto ei sulje pois sitä mahdollisuutta, etteivätkö Nokas ja Avarn pidemmällä aikavälillä kykenisi tekemään konsernin sisäisiä käteisen kierrättämiseen liittyviä järjestelyjä, vaikkei niitä lyhyellä ja Avarnin kilpailukyvyyn säilymisen kannalta riittävän nopealla aikataululla pystyttäisikään toteuttamaan.⁷¹
- 126 Käteisen kierrättämiseen liittyen virasto toteaa, että ainoastaan hyväkuntoiset vähittäisasiakkailta saadut 20 ja 50 euron setelit voidaan kierrättää takaisin käteisautomaatteihin. Siten vähittäisasiakkailta laskentakeskuksiin tuleva käteinen ei lähtökohtaisesti vastaa automaatteihin sopivaa käteistä. Kohtaantongelman vuoksi käteistä onkin kuljetettava runkokuljetuksin Loomiksen ja Avarnin laskentakeskusten ja Suomen Pankin välillä.⁷²
- 127 [REDACTED]
[REDACTED]
[REDACTED]
Huomionarvoista on se, että vaikka kilpailulle haitallista Avarnin poissuljentaa ei yrityskaupan seurauksena tapahtuisi, johtaa yrityskauppa todennäköisesti kuitenkin [REDACTED]. Tämän seurauksena runkokuljetusten kustannukset sekä Avarnille että keskittymälle nousevat, joka puolestaan on omiaan aiheuttamaan painetta nostaa arvokuljetus- ja rahankäsittelypalveluiden hintoja.
- 128 Ottaen huomioon kaikki edellä esitetyt seikat, viraston arvio on, ettei Avarnilla olisi myöskään ilmoittajan esittämällä tavalla (ii) mahdollisuutta korvata Automatialta aiemmin saamiaan tuotantopanoksia riittävän nopealla aikataululla ja ilman, että sillä olisi merkittävä haitallinen vaikutus Avarnin kilpailukykyyn.
- 129 Kaiken kaikkiaan virasto katsoo, ettei Avarnilla todennäköisesti olisi mahdollisuutta hankkia pankeille ja vähittäismyyjille tarjottavien palveluiden tuottamiseen tarvittavia korvaavia tuotantopanoksia riittävän nopealla aikataululla ja

⁷⁰ Muistio Nokasin ja viraston välisestä puhelusta 10.8.2020.

⁷¹ Myös ilmoittaja on vastauksessaan viraston 12.8.2020 päivättyyn alustavaan näkemykseen yrityskaupan kilpailuvaikutuksista tuonut esille Avarnin ja Nokasin mahdollisen konsernin sisäisen yhteistyön, ja sen vaikutukset Avarnin kykyyn sopeutua yrityskaupan aiheuttamiin muutoksiin arvokuljetus- ja rahankäsittelypalveluiden markkinalla.

⁷² Muistio Loomiksen ja viraston välisestä puhelusta 7.10.2020.

ilman, että siitä olisi merkittävää haittaa sen kilpailukyvyille. Tästä syystä virasto pitää todennäköisenä, että keskittymällä on kaupan jälkeen kyky estää Avarnin pääsy tuotantohyödykemarkkinoille.⁷³

b) Kannustin tuotantohyödykemarkkinoiden sulkemiseen

- 130 Tuotantohyödykemarkkinoiden sulkemista koskevan haittateorian kannalta relevantti kysymys on se, onko keskittymällä kannustin tarjota rahahuoltoinfrastruktuuriaan Avarnin käyttöön tilanteessa, jossa sillä on kyky poissulkea Avarn arvokuljetus- ja rahankäsittelypalveluiden markkinoilta. Tällaisessa tilanteessa keskittymällä on kaksi vaihtoehtoa.
- 131 Ensimmäinen vaihtoehto on, että keskittymä tarjoaa rahahuoltoinfrastruktuuriaan Avarnille. Koska Automatian rahahuoltoinfrastruktuuriin pääsy on tässä tilanteessa Avarnille ainoa keino välttää poissuljenta markkinoilta, keskittymä voi asettaa palveluistaan Avarnille hinnan, jolla se kaappaa itselleen koko Avarnin ylijäämän.
- 132 Tämä johtuu siitä, että mikäli Avarnin ylijäämä on positiivinen silloin, kun sillä on pääsy Automatian infrastruktuuriin, kannattaa Avarnin aina suostua rahahuoltoinfrastruktuurin käytöstä perityn hinnan pieneen korotukseen, koska sen ylijäämä sen jälkeen on edelleen suurempi, kuin tapauksessa, jossa se sulkeutuu pois markkinoilta. Keskittymä tietää tämän, ja siksi se voi hinnoitella rahahuoltoinfrastruktuurin käyttömaksun niin korkealle, että se saa itselleen koko Avarnin voiton.
- 133 Keskittymä voi myös päättää olla tarjoamatta Avarnille Automatian rahahuoltoinfrastruktuuria. Jos Avarn tämän seurauksena sulkeutuu pois markkinoilta, Loomis voi käytännössä kaapata itselleen koko Avarnilta vapautuvan kysynnän, koska muita rahankäsittelypalveluiden tuottajia S-ryhmän ulkopuolisille tahoille ei ole.
- 134 Erityisesti virasto kiinnittää huomiota siihen, että hyödykkeet arvokuljetus- ja rahankäsittelypalveluiden markkinoilla ovat hyvin homogeenisia. Viraston selvitysten perusteella tämänhetkinen tuotedifferentiaatio Loomiksen ja Avarnin välillä liittyy lähinnä näiden pääasiallisten palvelualueiden (tai laskentakeskusten) sijaintiin. Avarnin asiakkuuksien täysmääräinen haltuunotto vaatisi siten Loomikselta väistämättä kapasiteetin laajennusta. Näiden kahden toimijan tarjoamien palveluiden välillä ei kuitenkaan ole sellaisia perustavanlaatuisia eroja, joiden vuoksi asiakkaat eivät siirtyisi ostamaan palveluja Loomikselta, mikäli Avarn sulkeutuu pois markkinoilta.

---

⁷³ Ilmoittaja on vastauksessaan viraston 12.8.2020 päivättyyn alustavaan näkemukseen yrityskaupan kilpailuvaiikutuksista huomauttanut, ettei Avarnin toiminta ole täydellisesti riippuvaista sen Automatialta saamista tuotantopanoksista, koska sen arvokuljetuspalveluiden tuotanto ei ole millään lailla niistä riippuvaista. Viraston näkemysten mukaan ilmoittajan huomautus ei ole tuotantohyödykemarkkinoiden sulkemista koskevan arvion kannalta relevantti, koska arvio koskee sekä arvokuljetus- että rahankäsittelymarkkinoita.

- 135 Ilmoittaja on myös esittänyt, että arvokuljetus- ja rahankäsittelypalveluiden tuottamiseen liittyy mittakaava- ja laajuusetuja.⁷⁴ Mikäli näin on, kykenee Loomis mahdollisesti tuottamaan Avarnin hallussa olevat palvelut sitä kustannus- tehokkaammin.⁷⁵ Tällöin keskittymällä ei ole kannustimia ulkoistaa osaa arvokuljetus- ja rahankäsittelypalveluiden tuotannosta Avarnille (ja kattaa myös siitä koituvia sivukustannuksia), vaan sen kannattaa tuottaa palvelut sisäisesti.⁷⁶ Viraston arvion mukaan keskittymällä on siten todennäköisesti kannustin poissulkea Avarn tuotantohyödykemarkkinoilta.⁷⁷

c) Tehokkaaseen kilpailuun todennäköisesti kohdistuvat kokonaisvaikutukset

- 136 Suomen arvokuljetus- ja rahankäsittelypalveluiden markkina on jo ennestään hyvin keskittynyt. Loomiksen ja Avarnin lisäksi arvokuljetussektorilla toimii vain CSF ja rahankäsittelypalveluiden sektorilla vain Reila. Lausuntonsa mukaan CSF toimii pääasiassa S-ryhmän sisällä ja sen mahdollisuudet laajentua arvokuljetus- ja rahankäsittelypalveluiden markkinoilla ovat hyvin suppeat.⁷⁸ Lisäksi Reila tarjoaa rahankäsittelypalveluita vain S-ryhmän sisällä, [REDACTED]

- 137 Avarnin poissuljennalla olisi merkittävä haitallinen vaikutus kilpailulle jo ennestään hyvin keskittyneellä markkinalla. Koska Avarn on käytännössä Loomiksen ainoa kilpailija, poissuljennan seurauksena yrityskaupan voidaan

⁷⁴ Yrityskauppailmoitus, s. 70–73.

⁷⁵ Euroopan komission tiedonannossa kuitenkin todetaan, että tehokkuusetuun johtava menettelytapa ei saa hävittää kokonaan tehokasta kilpailua. Erityisesti: ”Jos kilpailua ei enää ole eikä näköpiirissä ole uhkaa markkinoille tulosta, kilpailun ja kilpailuprosessin suojeleminen on tehokkuusetuja tärkeämpää.” (Euroopan komission määräävää asemaa koskeva tiedonanto (2009/C 45/02), kohta 30).

⁷⁶ Ilmoittaja on vastauksessaan viraston 12.8.2020 päivättyyn alustavaan näkemykseen yrityskaupan kilpailuvai- kutuksista kritisoinut viraston analyysiä toteamalla, että mikäli arvokuljetus- ja rahankäsittelypalveluihin liittyvät mittakaavaedut ovat suuria, Automatialle olisi jo aiemmin ollut kannattavaa keskittyä ainoastaan yhteen alihankki- jaan sen sijaan, että se käyttäisi sekä Loomista että Avarnia lähes tasavertaisina alihankkijoina. Virasto pitää näkemystä virheellisenä siksi, että arvokuljetus- ja rahankäsittelypalveluihin liittyvät potentiaaliset laajuusedut ulos- mittaa ensisijaisesti niiden tuottaja, eikä niitä ostava taho. Automatian kannustimet keskittää kaikki arvokuljetus- ja rahankäsittelypalveluiden tuotanto Loomikselle ovat tästä syystä täysin erilaiset yrityskaupan jälkeen kuin ennen sitä.

⁷⁷ Kuten Euroopan komission suuntaviivoissa todetaan, se, että sulautuneen yrityksen kilpailijat pakotetaan poistumaan markkinoilta, ei ole välttämätön edellytys sille, että tuotantohyödykemarkkinoiden sulkemisen katsotaan aiheuttavan haittaa kuluttajille. (Euroopan komission suuntaviivat ei-horisontaalisten sulautumien arvioinnista (2008/C 265/07), kohta 31.) Mittakaava- ja laajuusetujen vuoksi keskittymä saattaa kaupan jälkeen jopa laskea arvokuljetus- ja rahankäsittelypalveluista perimiään hintoja. Tässä alaluvussa virasto on kuitenkin keskittynyt arvi- oimaan ainoastaan sulautuman kannustimia poissulkea Avarn tuotantohyödykemarkkinoilta. Sulautuman seurauk- sena potentiaalisesti syntyviä tehokkuusetuja ja sitä, voivatko ne kumota yrityskaupasta mahdollisesti aiheutuvat kilpailuhuolet, on käsitelty erikseen luvussa 7.6.2. Tässä yhteydessä virasto kuitenkin jo toteaa, että sille on toimi- tettu vähän todennettavissa olevaa tietoa arvokuljetus- ja rahankäsittelypalveluihin liittyvien mittakaava- tai laa- juusetujen suuruudesta.

⁷⁸ CSF:n vastaus viraston 24.4.2020 lähettämään selvityspyyntöön.

⁷⁹ Muistio Reilan ja viraston välisestä puhelusta 31.7.2020, s. 1–2.

odottaa aiheuttavan myös huomattavan hintatason nousun arvokuljetus- ja rahankäsittelypalveluiden markkinoilla.

7.4.3 Kysyntämarkkinoiden sulkeminen

- 138 Ei-horisontaalisia sulautumia koskevien suuntaviivojen mukaisesti kysyntämarkkinoiden sulkeminen voi toteutua silloin, kun tuotantopanoksen tuottaja yhdistyy suuren alamarkkinoilla toimivan asiakkaan kanssa ja sulautuma kykenee yrityskaupan jälkeen sulkemaan muiden ylämarkkinoilla toimivien kilpailevien tuotantopanoksen tuottajien pääsyn riittävään asiakaskuntaan. Kun ylämarkkinalla toimivien kilpailijoiden kyky ja kannustin kilpailla heikkenevät, voi tämä vaikeuttaa myös alamarkkinoilla toimivien kilpailijoiden kykyä hankkia tuotantopanoksia vastaavin hinnoin ja ehdoin kuin ilman yrityskauppaa. Tämän seurauksena sulautumalle voi olla mahdollista nostaa hintatasoa alamarkkinoilla.⁸⁰
- 139 Jotta kysyntämarkkinoiden sulkemisesta muodostuisi potentiaalinen kilpailuhuoli, täytyy ei-horisontaalisen yrityskaupan toisen osapuolen olla ylämarkkinoilla toimiville yrityksille tärkeä asiakas, jolla on merkittävä markkinavoima alamarkkinalla. Mikäli asiakaskunta alamarkkinalla on laaja ja riittävällä todennäköisyydellä muodostaa kilpailevien tuotantopanostuottajien kannattavan toiminnan kannalta tarvittavan asiakaskunnan, ei kysyntämarkkinoiden sulkemisesta aiheutuvia kilpailuhuolia todennäköisesti synny.⁸¹
- 140 Loomiksen ja Automatian väliseen yrityskauppaan liittyvä kysyntämarkkinoiden sulkeminen toteutuu, jos Automatia kaupan jälkeen lopettaa arvokuljetus- ja rahankäsittelypalveluiden alihankkimisen Avarnilta, eikä markkinoilla ole riittävästi korvaavaa kysyntää, jonka avulla Avarn kykenisi säilyttämään kilpailukykyänsä Automatian kysynnän menetyksestä huolimatta.

7.4.3.1 Ilmoittajan näkemys kysyntämarkkinoiden sulkemisesta

- 141 Ilmoittajan arvio kysyntämarkkinoiden sulkemisen todennäköisyydestä pohjautuu analyysiin siitä, olisiko markkinoilla riittävästi kilpailtavaa kysyntää, jolla Avarn voi korvata menetetyn Automatian kysynnän, mikäli Automatia lopettaisi Avarnin palveluiden käytön, mutta Avarnilla olisi käytössään arvokuljetus- ja rahankäsittelypalveluiden tuottamiseen tarvittavat tuotantopanokset.
- 142 Ensimmäisessä analyysissään ilmoittaja on pyrkinyt vertaamaan Avarnin Automatialta saaman liikevaihdon suuruutta (suljettavissa oleva markkina) siihen Loomiksen kysyntään, joka ei tule suoraan Automatialta ja joka siten on teoriassa Avarnin kilpailtavissa myös yrityskaupan jälkeen (kilpailtavissa oleva markkina). Analyysissä on tarkasteltu arvokuljetuksia ja rahankäsittelyä erillisinä kokonaisuuksina. Koska kilpailtavissa olevien arvokuljetus- ja rahan-

⁸⁰ Euroopan komission suuntaviivat ei-horisontaalisten sulautumien arvioinnista (2008/C 265/07), kohta 58.

⁸¹ Euroopan komission suuntaviivat ei-horisontaalisten sulautumien arvioinnista (2008/C 265/07), kohta 61.

käsittelypalveluiden markkinoiden koot ovat molemmat suuremmat kuin vastaavien suljettavissa olevien markkinoiden koot, ilmoittajan katsoo tämän tukevan näkemystä siitä, että niin kauan kun Avarnilla on pääsy sen tarvitsemiin tuotantopanoksiin, ei osapuolilla välttämättä ole kykyä sulkea Avarnia pois kysyntämarkkinoilta.⁸²

- 143 Toisessa analyysissä ilmoittaja on selvittänyt Loomiksen asiakasvaihtuvuutta (churn-analyysi). Analyysillä on pyritty osoittamaan, että Avarnilla on tosiasiallinen mahdollisuus voittaa itselleen osa Loomiksen tällä hetkellä hallussa olevista asiakkuuksista.
- 144 Asiakasvaihtuvuusanalyysissään ilmoittaja on käyttänyt Loomiksen asiakas-kohtaista myyntiaineistoa vuosilta 2014–2018 ja laskenut uusien ja poistuneiden asiakkuuksien lukumäärien vuotuiset osuudet yrityksen kaikista asiakkuuksista.⁸³ Tulosten perusteella Loomiksen asiakkaista valtakunnallisella tasolla vuosittain noin [10–20] prosenttia poistuu seuraavaan vuoteen mennessä, kun taas [10–40] prosenttia asiakkuuksista on uusia. Ilmoittaja on toistanut analyysin myös laskentakeskuskohtaisesti.⁸⁴
- 145 Virasto on arviossaan kiinnittänyt huomiota siihen, että näin toteutettu asiakasvaihtuvuusanalyysi ei kykene kontrolloimaan sitä, minkä vuoksi asiakkaat ovat vaihtaneet tarjoajaa, mitä muita vaihtoehtoja asiakkaille on ollut tarjolla, eikä sen perusteella ole myöskään mahdollista tunnistaa, mikä osa vaihtuvuudesta on luonnollista poistumaa tai markkinoille tuloja.⁸⁵ Ilmoittaja katsoo analyysin tulosten kuitenkin olevan osoitus markkinoilla esiintyvistä dynamiikasta, joka voi auttaa Avarnia voittamaan itselleen uusia asiakkuuksia markkinoilta.⁸⁶
- 146 Ilmoittaja on lisäksi esittänyt, että keskittymällä voi olla kannustin jatkaa alihankintaa Avarnilta myös yrityskaupan jälkeen: *”Jos Kohdeyhtiö lopettaisi yhteistyön Avarnin kanssa ja Avarn joko kilpailisi itsenäisesti tai tekisi yhteistyötä Reilan kanssa niin Kohdeyhtiön osuus Suomen käteisvirroista pienenisi yhä enemmän. Tämä puolestaan todennäköisesti johtaisi Kohdeyhtiön käteisinfrastruktuurin tehokkuuden vähenemiseen ja Avarnin volyymien vähenemiseen. Osapuolilla saattaa siten olla kannustin pitää Avarn alihankkijana, jotta ne voivat varmistaa Kohdeyhtiön käsittelevän niin*

⁸² Compass Lexecon: Preliminary Assessment of Potential Competitive Effects - Loomis AB's Acquisition of Automatia Pankkiautomaatit Oy, 8.4.2020, s. 49–51.

⁸³ Ilmoittaja on jättänyt tarkastelun ulkopuolelle pankit [REDACTED]. Analyysin tarkastelujakso on 2014–2018, mutta menetelmän takia tietoa ei ole tarkastelujakson viimeisenä vuonna menetetyistä tai ensimmäisenä vuonna saaduista asiakkaista.

⁸⁴ Compass Lexecon: Preliminary Assessment of Potential Competitive Effects - Loomis AB's Acquisition of Automatia Pankkiautomaatit Oy, 8.4.2020, s. 52–54.

⁸⁵ Katso Chen, Y., ja Schwartz, M. (2016). Churn Versus Diversion in Antitrust: An Illustrative Model. *Economica*, 83(332), 564-583.

⁸⁶ Compass Lexecon: Preliminary Assessment of Potential Competitive Effects - Loomis AB's Acquisition of Automatia Pankkiautomaatit Oy, 8.4.2020, s. 55.

suuren määrän käteistä kuin mahdollista varmistaakseen Kohdeyhtiön käteisinfrastruktuurin tehokkuuden.”⁸⁷

7.4.3.2 Viraston arvio kysyntämarkkinoiden sulkemisesta

147 Virasto on arvioinut kilpailunvastaisen kysyntämarkkinoiden sulkemisen todennäköisyyttä kolmiportaisesti. Ensin virasto on arvioinut sitä, onko keskittymällä yrityskaupan jälkeen kyky merkittävällä tavalla estää Avarnin pääsy riittävään asiakaskuntaan vähentämällä siltä hankkimiensa arvokuljetus- ja rahankäsittelypalveluiden määrää. Toiseksi virasto on arvioinut sitä, onko keskittymällä yrityskaupan jälkeen kannustin vähentää arvokuljetus- ja rahankäsittelypalveluiden ostoja Avarnilta. Kolmanneksi virasto on tutkinut, koituisiko kysyntämarkkinoiden sulkemisesta merkittävää haittaa alamarkkinalla toimiville kuluttajille.

a) Kyky estää pääsy kysyntämarkkinoille

148 Euroopan komission suuntaviivojen mukaisesti virasto on ensin arvioinut sitä, kuinka tärkeä asiakas Automatia Avarnille on. Viraston selvitysten mukaan Automatialta saatu liikevaihto on vuosina 2016–2019 muodostanut noin [REDACTED] prosenttia Avarnin liikevaihdosta. Tämä vastaa ilmoittajan arviota.⁸⁸

149 Virasto on myös arvioinut Automatian kysynnän menetyksen mahdollisia vaikutuksia Avarnin katteisiin Avarnilta saadun liikevaihto- ja kustannusaineiston avulla.⁸⁹ Koska muuttuvia kustannuksia ei olla pystytty allokoimaan asiakaskohtaisesti, virasto on analyysissään olettanut varovaisuusperiaatteen mukaisesti, että Avarnin menettäessä Automatian kysynnän, pienenisivät sen muuttuvat kustannukset samassa suhteessa kuin liikevaihto, jolloin myyntikate säilyisi muuttumattomana. Kiinteiden kustannusten jakautuessa pienemmälle volyyminle käyttökate luonnollisesti pienenesi, mutta tulosten perusteella säilyisi edelleen positiivisena.⁹⁰

150 Virasto on kuitenkin kiinnittänyt huomiota siihen, että yllä olevat tulokset perustuvat konservatiiviseen oletukseen Avarnin kyvystä sopeuttaa muuttuvia kustannuksia samassa suhteessa liikevaihdon kanssa. Tosiasiassa Automatian kysynnän menetys johtaisi hyvin todennäköisesti myös Avarnin rajakustannusten ja tätä kautta muuttuvien yksikkökustannusten nousuun. Tämä heikentäisi Avarnin kannattavuutta, kustannustehokkuutta ja kilpailukykyä. Ilman

⁸⁷ Yrityskauppailmoitus, s. 99.

⁸⁸ Compass Lexecon: Preliminary Assessment of Potential Competitive Effects - Loomis AB's Acquisition of Automatia Pankkiautomaatit Oy, 8.4.2020, s. 49.

⁸⁹ Virasto on laskelmissaan huomionut myös sen, että suoraan Automatialta saamansa liikevaihdon ohella Avarn menettäisi myös niiden vähittäisasiakkaiden asiakkuudet, jotka toimittavat käteisensä Automatian omistamiin Nouto.-säilöihin.

⁹⁰ Selvytyden vuoksi todettakoon, ettei virasto ole kvantitatiivisessa analyysissään huomionut COVID-19-pandemian vaikutuksia. Tämä johtuu siitä, että aineistoa pandemian ajalta on rajoitetusti saatavilla eikä pandemian lopullisia vaikutuksia arvokuljetus- ja rahankäsittelypalveluiden markkinoihin voida luotettavalla tavalla ennustaa.

kykyä voittaa uusia asiakkuuksia, [REDACTED]. Nämä kaikki seikat huomioon ottaen viraston näkemys on, että Automatia on Avarnille tärkeä asiakas.

- 151 Seuraavaksi virasto on arvioinut sitä, onko asiakaskunta alamarkkinalla riittävän laaja, jotta se voisi muodostaa tarvittavan asiakaskunnan Avarnin kannattavalle toiminnalle, vaikka Avarn menettäisi Automatian kysynnän. Mikäli Avarn kykenee ainakin osittain kompensoimaan menettämänsä Automatian kysynnän sillä, että se voittaa itselleen osan Loomiksen suoraan pankeille ja vähittäisasiakkaille tuottamista palveluista, rajoittaa tämä keskittymän kykyä poissulkea Avarn kysyntämarkkinoilta. Tätä mahdollisuutta virasto on ilmoittajan tavoin selvittänyt asiakasvaihtuvuusanalyysillä.
- 152 Viraston analyysi eroaa ilmoittajan analyysistä siinä, että asiakaslukumäärien sijaan viraston tarkastelu perustuu uusien ja menetettyjen asiakkuuksien generoiman liikevaihdon osuuteen kokonaisliikevaihdosta. Viraston näkemyksen mukaan liikevaihtoon perustuva analyysi antaa asiakkaiden lukumäärään perustuvaa analyysiä paremmin tietoa siitä, pystyisikö Avarn jatkossakin toimimaan markkinoilla kannattavasti, vaikka se menettäisi Automatian kysynnän.⁹¹
- 153 Virasto on omassa analyysissään ensin toistanut ilmoittajan tekemän analyysin liikevaihtoihin perustuen. Tulosten perusteella vuosien 2014–2018 välillä Loomiksen vuotuisista liikevaihdoista noin [0–5] prosenttia kertyi asiakkailta, jotka poistuivat seuraavaan vuoteen mennessä, kun taas noin [0–10] prosenttia kertyi uusilta asiakkailta. Nämä tulokset viittaavat siihen, että suurin osa ilmoittajan analyysissä havaitusta asiakasvaihtuvuudesta liittyy kertaluonteisiin asiakkuuksiin, kuten yksittäisiä tapahtumia varten ostettuihin arvokuljetuspalveluihin. Vaihtuvuus todellisten, liikevaihdon ja kannattavuuden näkökulmasta merkityksellisten asiakkuuksien joukossa, on tulosten perusteella vähäistä.⁹²
- 154 Saadaksean vielä paremman käsityksen asiakasvaihtuvuudesta ja Avarnin kyvystä korvata menetetty Automatian kysyntä, virasto on lisäksi yhdistänyt Loomiksen ja Avarnin myyntiaineistot ja tarkastellut erityisesti näiden kahden kilpailijan välisiä asiakassiirtymiä. Myyntiaineistot on yhdistetty y-tunnusten avulla ja niistä on poistettu kaikki Automatialta, pankeilta [REDACTED] saatu

⁹¹ Erityisesti, mikäli asiakkuudet koostuvat pienistä kertaluonteisista arvokuljetustoimituksista, ei suurikaan määrä tällaisia asiakkuuksia takaa sitä, että Avarn pystyisi toimimaan markkinoilla kannattavasti. Tämän vuoksi asiakaslukumääriin perustuva vaihtuvuus ei ole luotettava mittari tarkasteltaessa keskittymän kykyä poissulkea Avarn kysyntämarkkinoilta.

⁹² Virasto ei ole nähnyt tarkoituksenmukaisena tarkastella asiakasvaihtuvuutta laskentakeskustasolla, kuten ilmoittaja on raportissaan tehnyt. Viraston näkemyksen mukaan laskentakeskustasolla tehty analyysi antaa väärän kuvan asiakasvaihtuvuudesta esimerkiksi silloin, kun useampaa laskentakeskusta käyttävä asiakas ei enää tarvitse suorakuljetuksia jonkin tietyn yksittäisen laskentakeskuksen vaikutuspiirissä. Laskentakeskuskohtaisen analyysin tuloksia voi myös vääristää Loomiksen omat asiakkaidensa uudelleenallokoinnit laskentakeskustensa välillä.

liikevaihto.⁹³ Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että myyntiaineisto sisältää vähittäismyyntiasiakkaille tuotetut arvokuljetus- ja rahankäsittelypalvelut.

155 Y-tunnusten tasolla tehty asiakasvaihtuvuusanalyysi eroaa sekä ilmoittajan alkuperäisestä analyysistä että viraston edellä kuvatusta analyysistä siinä, että edellä mainitut on tehty Loomiksen aineistossa käytetyn asiakkaan nimen tasolla.⁹⁴ Kuvaako asiakkaan nimen vai y-tunnuksen perusteella tehty analyysi asiakasvaihtuvuutta paremmin riippuu siitä, millä tasolla rahankäsittelypalveluita hankitaan.⁹⁵ Y-tunnus oli kuitenkin ainoa tapa saada Loomiksen ja Avarnin tiedot yhdistettyä ja siksi analyysi on ollut välttämätöntä toteuttaa tällä tasolla.

156 Taulukko 4 tiivistää viraston analyysin tulokset ja sisältää tiedot Avarnin osuuksista Loomiksen asiakasvaihtuvuudessa liikevaihdolla mitattuna.

Taulukko 4: Loomiksen menettämien ja voittamien asiakkuuksien osuudet vuotuisesta liikevaihdosta.

Vuosi	Asiakkuuksien osuus vuotuisesta liikevaihdosta (%)					
	Avarnille menetyt	Muut menetyt	Menetyt yht.	Avarnilta voitettut	Muut voitettut	Voitettut yht.
2014	[0–5] %	[0–5] %	[0–5] %			
2015	[0–5] %	[0–5] %	[0–5] %	[0–5] %	[0–5] %	[0–5] %
2016	[0–5] %	[0–5] %	[0–5] %	[0–5] %	[0–5] %	[0–5] %
2017	[0–5] %	[0–5] %	[0–5] %	[0–5] %	[5–10] %	[5–10] %
2018				[0–5] %	[0–5] %	[0–5] %

Lähde: KKV käyttämällä ilmoittajan ja Avarnin toimittamaa asiakaskohtaista myyntiaineistoa.

⁹³ Lopullisessa aineistossa on 12 768 havaintoa (yksi havainto on tietyltä y-tunnukselta tietyntä vuonna saatu liikevaihto). Havainnoista 6 930 on peräisin Loomiksen myyntiaineistosta ja 6 422 on peräisin Avarnin myyntiaineistosta. Näin ollen aineistossa on 584 sellaista y-tunnusta, joilta sekä Loomis että Avarn on saanut saman vuoden aikana myyntituloja.

⁹⁴ Asiakkaan nimen tasolla tehdyissä analyyseissä esimerkiksi Kauppaketju X on asiakas, jolta Loomis on saanut tuloja vuonna 2015. Analyyseissä tarkastellaan sitä, onko Kauppaketju X uusi asiakas, vai onko Loomis saanut Kauppaketjulta X tuloja myös vuonna 2014. Vaihtoehtoisesti tarkastellaan, onko Kauppaketju X lähtevä asiakas, vai onko Loomis saanut Kauppaketjulta X tuloja myös vuonna 2016. Tästä poiketen, y-tunnuksen tasolla tehdyissä analyyseissä Kauppaketju X saattaa sisältää kauppiaskohtaiset y-tunnukset 0000000-1, 0000000-2 ja 0000000-3. Vastaavasti analyyseissä seurataan jokaisen näistä yksittäisistä y-tunnuksista aineistoon tulemistä ja aineistosta poistumista.

⁹⁵ Jos esimerkiksi Kauppaketju X keskusjohtoisesti hankkii rahankäsittelypalvelut kaikille kauppiailleen, antaa asiakkaan nimen tasolla tehty analyysi tarkemman kuvan vaihtuvuudesta. Jos taas kukin kauppias hankkii rahankäsittelijänsä vain itselleen, on kauppiaskohtaisen y-tunnuksen tasolla tehty analyysi parempi lähestymistapa asiaan. Lähempänä totuutta oleva analyysi vaihtelee todennäköisesti asiakkaasta toiseen.

- 157 Taulukko 4 kertoo, että liikevaihdolla mitattuna sekä Avarnille menetettyjen, että Avarnilta voitettujen asiakkuuksien osuus Loomiksen vuotuisesta liikevaihdosta on yhtä vuotta lukuun ottamatta ollut [0–5] prosenttia. Poikkeuksen muodostaa vuosi 2016, jolloin Avarnilta voitettujen asiakkuuksien osuus on ollut [0–5] prosenttia.
- 158 Virasto on tehnyt vastaavan analyysin myös Avarnin aineistolla ja laskenut sekä Loomikselle menetettyjen, että Loomikselta voitettujen asiakkuuksien osuudet Avarnin vuotuisesta liikevaihdosta aikavälillä 2014–2018. Kaikki osuudet ovat yhtä lukuun ottamatta olleet alle [REDACTED], poikkeuksen muodostavan osuuden ollessa alle [REDACTED].
- 159 Sekä Loomiksen että Avarnin aineistojen avulla tehtyjen asiakasvaihtuvuusanalyysien perusteella vaikuttaa selkeästi siltä, että asiakasvaihtuvuus arvo- kuljetus- ja rahankäsittelypalveluiden markkinoilla on erittäin vähäistä. Tämä tarkoittaa, että Avarnilla on hyvin rajalliset mahdollisuudet korvata menettä- mänsä Automatian kysyntä voittamalla merkittäviä asiakkuuksia Loomikselta. Virasto kiinnittää huomiota kuitenkin siihen, että samalla tulokset kertovat symmetrisesti myös sen, että Loomiksen mahdollisuudet kaapata Avarnin asiakkuuksia ovat rajoitetut.⁹⁶
- 160 Ilmoittaja on virastolle toimittamassa lausunnossaan kritisoinut viraston asia- kasvaihtuvuusanalyysiä siitä, ettei analyysissä ole huomioitu vähittäisasiak- kaiden vaihtuvuutta, joka tapahtuu pankkien sisällä.⁹⁷ Ilmoittajan mukaan Loomis ja Avarn solmivat pääsääntöisesti vähittäisasiakkaidensa rahankäsit- telysopimukset näiden pankkien kanssa, eikä KKV:n asiakasvaihtuvuusana- lyysi sisällä arviota näiden pankkien sisällä tapahtuvasta asiakasvaihtuvuu- desta.
- 161 Virasto huomauttaa, että kritiikki koskee ainoastaan vähittäisasiakkaita, joilla on joko suorakuljetussopimus Loomiksen tai Avarnin kanssa, tai jotka toimit- tavat käteisensä Loomiksen tai Avarnin yösäilöön.⁹⁸ Selvittääkseen sitä, voi- siko asiakasvaihtuvuus näiden vähittäisasiakkaiden joukossa olla niin suurta, että se vaikuttaisi viraston asiakasvaihtuvuusanalyysin perusteella tekemiin

⁹⁶ Myös viraston asiakasvaihtuvuusanalyysiin pätee samat huomiot kuin ilmoittajan analyysiin: Asiakasvaihtuvuus- analyysi ei kerro sitä, minkä vuoksi asiakkaat ovat vaihtaneet tarjoajaa, mitä muita vaihtoehtoja asiakkaille on ollut tarjolla, eikä sen perusteella ole myöskään mahdollista tunnistaa mikä osa vaihtuvuudesta on luonnollista poistu- maa tai markkinoille tuloja.

⁹⁷ Ilmoittajan vastaus viraston 12.8.2020 päivättyyn alustavaan näkemykseen yrityskaupan kilpailuvaikutuksista.

⁹⁸ Tämä johtuu siitä, että Automatia päättää käteisen kuljettajan ja käsittelijän niiden vähittäisasiakkaiden osalta, jotka toimittavat käteisensä joko Automatian Nouto.-säilöön tai TalletusOtto-automaattiin. Vastaavasti pankki päät- tää käteisen kuljettajan ja käsittelijän niiden vähittäisasiakkaiden osalta, jotka toimittavat käteisensä joko pankki- konttoriin tai pankin säilöön.

johtopäätöksiin, virasto on tarkastellut Avarnilta saamaansa eriteltyä pankkien laskutusaineistoa.⁹⁹

- 162 Liikevaihdosta, jonka Avarn saa nyt tarkastelun alla olevan vähittäisasiakasryhmän rahankäsittelypalveluista, yli [REDACTED] prosenttia tulee asiakkailta, joilla on Avarnin kanssa suorakuljetussopimus. Loput liikevaihdosta on peräisin asiakkailta, jotka itse toimittavat käteisen Avarnin yösäilöön. Mikäli asiakkaat, joilla on Avarnin kanssa suorakuljetussopimus, vaihtaisivat usein rahankäsittelypalveluiden tuottajaansa, vaihtaisivat ne samalla myös arvokuljettajaansa. Toisin sanoen, mikäli asiakasvaihtuvuus tarkasteltavassa asiakasryhmässä olisi suurta, tulisi sen näkyä suurena Avarnin arvokuljetuspalveluasiakkaiden vaihtuvuutena. Viraston analyysin perusteella näin ei kuitenkaan ole, vaan asiakasvaihtuvuus Avarnin arvokuljetuspalveluissa jää alle [REDACTED] prosenttiin. Ilmoittajan esittämät huomiot eivät näin ollen muuta johtopäätöstä siitä, että asiakasvaihtuvuus arvokuljetus- ja rahankäsittelypalveluiden markkinoilla on hyvin vähäistä.
- 163 Pelkkä kilpailtavissa olevien markkinoiden suljettavissa olevia markkinoita suurempi koko ei myöskään yksinään riitä poistamaan huolta mahdollisesta kysyntämarkkinoiden poissuljennasta. Näin erityisesti siksi, että Avarnin mahdollisuudet voittaa asiakkuuksia Loomikselta ovat rajalliset niin kauan, kun liikevaihdon ja kannattavuuden näkökulmasta merkityksellisillä asiakkailla ei ole halukkuutta vaihtaa palveluntarjoajaansa.
- 164 Avarn on myös kertonut virastolle sen laskentakeskus- ja toimipaikkaverkoston määräytyneen pitkälti Automatian verkoston perusteella. Automatialle myytävät palvelut ovat pääosin määritelleet sen, missä Avarn tarjoaa palveluitaan.¹⁰⁰ Virasto pitääkin mahdollisena, että Automatian kysynnän menetys voi muuttaa joidenkin Avarnin yksittäisten laskentakeskusten toiminnan tappiolliseksi ja, mikäli Avarn Automatian kysynnän menetyksen seurauksena joutuu karsimaan laskentakeskusverkostoaan, heikentää se entisestään Avarnin kilpailukykyä arvokuljetus- ja rahankäsittelypalveluiden markkinoilla.
- 165 Myös Reila on esittänyt virastolle huolensa siitä, että [REDACTED] [REDACTED]. Reilan mukaan yrityskaupan jälkeen ”*käteisrahahuollon alalle Suomessa jäisivät Reila ja Loomis. Koska Reila toimii pääosin S-ryhmän sisäisenä palveluntarjoajana ja hoitaa käteisrahahuollon palveluita S-ryhmälle, Suomeen jäisi yksi käteisrahahuollon palveluiden tarjoaja, Loomis.*”¹⁰¹

⁹⁹ Avarnin vastaus viraston 3.8.2020 lähettämään selvityspyyntöön. Virasto pyysi vastaavaa eriteltyä pankkien laskutusaineistoa myös Loomikselta, mutta Loomis ilmoitti, ettei kyseistä aineistoa ole heidän järjestelmänsä saatavilla.

¹⁰⁰ Muistio Avarnin ja viraston välisestä puhelusta 6.8.2020.

¹⁰¹ Reilan lausunto 4.5.2020, s. 1–2.

- 166 Kokonaisarviossaan virasto on kuitenkin huomionnut sen, että Avarn kuuluu samaan konserniin käteisautomaattipalveluita tarjoavan Nokasin kanssa. Vaikka Nokas tällä hetkellä hankkii kaikki tarvitsemansa arvokuljetus- ja rahankäsittelypalvelut Reilalta, virasto ei pidä poissuljettuna mahdollisuutta, että riittävän pitkän sopeutumisajan kuluessa Nokas voisi järjestää uudelleen toimintonsa siten, että se vastaisuudessa hankkisi ainakin osan tarvitsemistaan palveluista Avarnilta. Viraston näkemys on kuitenkin, että jo pelkästään sopimusteknisistä syistä tällainen uudelleenjärjestely ei voisi toteutua sellaisella aikataululla, että se riittäisi turvaamaan Avarnin kilpailukykyyn tilanteessa, jossa keskittymä välittömästi yrityskaupan jälkeen lakkaa ostamasta palveluita Avarnilta.
- 167 Edellä kuvatuin perustein virasto katsoo, että yrityskaupan seurauksena Avarnin liikevaihto supistuisi nykyisestä yli [REDACTED] ja tällä olisi todennäköisesti merkittävä haitallinen vaikutus Avarnin kilpailukykyyn ja kannattavuuteen arvokuljetus- ja rahankäsittelypalveluiden markkinoilla. Näin ollen viraston näkemys on, että keskittymällä on todennäköisesti kyky kysyntämarkkinoiden sulkemiseen.

b) Automatian kannustin lopettaa Avarnin palveluiden käyttö

- 168 Arvioidessaan keskittymän kannustimia lopettaa rahankäsittelypalveluiden hankkiminen Avarnilta, viraston lähtökohtana on ollut ilmoittajan näkemys siitä, että rahankäsittelypalveluihin potentiaalisesti liittyvien laajuussetujen vuoksi, osapuolilla voi olla kannustin pitää Avarn alihankkijanaan myös kaupan jälkeen. Ilmoittajan mukaan näin toimimalla osapuolet varmistavat Automatian käsittelevän niin suuren määrän käteistä kuin mahdollista. Virasto on arvioinut tätä argumenttia jakamalla Avarnin hallussa olevan käteisen kahteen osaan: a) siihen, joka on seurausta alihankintasuhteesta Automatian kanssa ja b) siihen, joka on seurausta Avarnin pankkien ja vähittäismyyjien kanssa solmimista suorista sopimuksista.
- 169 Mikäli Loomis yrityskaupan jälkeen tuottaa kaikki Automatian tarvitsemat arvokuljetus- ja rahankäsittelypalvelut, kaikki käteinen, joka tällä hetkellä on Avarnin hallussa Automatian kanssa tehdyn alihankintasopimuksen seurauksena (kohta a), säilyy myös jatkossa keskittymän hallussa. Ilmoittajan argumentti ei siten kohdistu tähän osaan käteistä.
- 170 Sen sijaan, mikäli Avarn säilyisi markkinoilla, se ei jatkossa välttämättä enää käsitelisi Automatian järjestelmien kautta sitä käteistä, joka on sen hallussa pankkien ja vähittäismyyjien kanssa solmittujen suorien sopimusten seurauksena (kohta b). Kun vähittäisasiakkailta saadun Automatian käteisautomaatteihin kelpaavan käteisen volyymin vähenee, Automatian toiminnan tehokkuus kärsii ja keskittymällä saattaa olla kannustin pitää Avarn alihankkijanaan myös jatkossa.

- 171 Virasto kiinnittää kuitenkin huomiota siihen, että mikäli Avarn sulkeutuu pois markkinoilta, Loomis voi pyrkiä kaappaamaan Avarnilta vapautuvan kysynnän (ja käsittelemän käteisen) kokonaisuudessaan, koska muita S-ryhmän ulkopuolelle rahankäsittelypalveluita tarjoavia toimijoita ei ole. Arvokuljetus- ja rahankäsittelypalveluiden ollessa hyvin homogeenisia hyödykkeitä, Loomis pystyy tuottamaan vastaavat palvelut kuin Avarn.
- 172 Arvokuljetus- ja rahankäsittelypalveluihin liittyvät mittakaavaedut voivat lisäksi lisätä keskittymän kannustimia lopettaa alihankinta Avarnilta: tilanteessa, jossa Automatian vaihtoehtoina on joko hajauttaa rahankäsittely Loomikselle ja Avarnille tai keskittää kaikki palvelut ainoastaan Loomikselle, on keskittymän kannattavampaa tuottaa kaikki rahankäsittely sisäisesti, mikäli arvokuljetus- ja rahankäsittelypalveluihin liittyy mittakaavaetuja.¹⁰²
- 173 Virasto ei ole saanut osapuolilta todennettavissa olevaa näyttöä siitä, kuinka suuri vaikutus Automatian ja Avarnin välisen alihankintasuhteen päättymisellä potentiaalisesti olisi Automatian tehokkuuteen. Virastolle ei ole esitetty esimerkiksi todennettavissa olevia arvioita siitä, kuinka paljon runkokuljetusten määrää Suomen Pankkiin tulisi lisätä tilanteessa, jossa Avarnin käsittelemää käteistä ei voida käyttää käteisautomaattien täyttämiseen. Virastolle ei ole toimitettu todennettavissa olevaa näyttöä siitä, että Automatian tehokkuuden heikkeneminen olisi niin merkittävää, että se kumoaisi osapuolten kannustimet poissulkea Avarn kysyntämarkkinoilta.

c) Tehokkaaseen kilpailuun todennäköisesti kohdistuvat kokonaisvaikutukset

- 174 Kuten virasto on edellä tuotantohyödykemarkkinoiden sulkemisesta arvioidessaan todennut, Suomen arvokuljetus- ja rahankäsittelypalveluiden markkinat ovat jo ennestään hyvin keskittyneet. Kun ainoastaan S-ryhmän sisällä toimivat yritykset luetaan pois, ei markkinalla toimi Loomiksen ja Avarnin lisäksi muita toimijoita.
- 175 Viraston selvitysten mukaan kysyntämarkkinoiden sulkemisella olisi potentiaalisesti merkittävä haitallinen vaikutus Avarnin kilpailukykyyn ja tätä kautta tehokkaaseen kilpailuun jo ennestään hyvin keskittyneillä arvokuljetus- ja rahankäsittelypalveluiden markkinoilla. Avarnin ollessa käytännössä Loomiksen ainoa kilpailija, poissuljenta olisi viraston arvion mukaan omiaan johtamaan hintatason huomattavaan nousuun.

7.4.4 Yhteenveto markkinoiden sulkemisesta

- 176 Johtopäätöksensä KKV katsoo, että yrityskauppa on omiaan johtamaan sekä tuotantohyödykemarkkinoiden että kysyntämarkkinoiden sulkeutumiseen tavalla, joka olennaisesti estää tehokasta kilpailua Suomen rahahuollon tuotantoketjussa. Viraston arvio on, että yrityskaupan seurauksena Avarn poissulkeutuu markkinoilta, koska sillä ei ole mahdollisuutta riittävän nopealla

¹⁰² Tuottamalla palvelut sisäisesti keskittymä välttäisi myös kaikki alihankintaan liittyvät oheismaksut.

aikataululla hankkia korvaavia tuotantopanoksia, tai sopeutua Automatian kysynnän menetykseen. Tästä seuraa, että kilpailu jo ennestään hyvin keskittyneillä arvokuljetus- ja rahankäsittelypalveluiden markkinoilla heikkenee merkittävästi. Viraston arviot tuotantohyödyke- ja kysyntämarkkinoiden sulkemisesta ovat riippumattomia tarkoista markkinamäärittelyistä.

7.5 Kilpailijoiden arkaluontoiset tiedot

- 177 Loomiksen ja Automatian välisen yrityskaupan seurauksena potentiaalisesti tapahtuvat tuotantohyödyke- ja kysyntämarkkinoiden sulkeutumiset ovat molemmat seurausta siitä, että yrityskaupan jälkeen keskittymä lakkaisi käyttämästä Avarnia alihankkijanaan. Poissuljentaan liittyvien riskien minimoimiseksi, keskittymän tulisi siten yrityskaupan jälkeen jatkaa arvokuljetus- ja rahankäsittelypalveluiden hankintaa Avarnilta.
- 178 Viraston arvion mukaan tällaisessa tilanteessa yrityskauppaan liittyy kuitenkin riski siitä, että keskittymän kilpailijoiden kaupallisesti arkaluontoisia tietoja siirtyy keskittymälle ja että keskittymä voi hyödyntää näitä tietoja omaksi edukseen kilpailua rajoittavalla tavalla.¹⁰³ Mikäli keskittymä yrityskaupan jälkeen jatkaisi arvokuljetus- ja rahankäsittelypalveluiden alihankintaa Avarnilta, Avarnia koskevaa kilpailullisesti sensitiivistä tietoa tulisi mahdollisesti Loomiksen tietoon. Tämän lisäksi, mikäli [REDACTED]
[REDACTED]
[REDACTED] Myös Nokas on tuonut virastolle esiin huolensa siitä, että sulautumalla voi yrityskaupan jälkeen olla näkyvyys sekä Avarnin että Nokasin strategiaan liikesalaisuuksiin.¹⁰⁴
- 179 Ilmoittaja on tältä osin todennut, että sille on epäselvää, mihin Nokasin huoli perustuu, sillä Loomiksella ei tälläkään hetkellä ole mitään kilpailullisesti sensitiivistä tietoa Nosto-käteisautomaateista, eikä tämä tilanne tule yrityskaupan seurauksena muuttumaan.¹⁰⁵ Avarnia koskevien sensitiivisten tietojen osalta ilmoittaja pitää huolta taas aiheettomana, sillä se on myös tietoinen kilpailuoikeuteen perustuvasta kiellosta kilpailijaa koskevien sensitiivisten tietojen hankkimisesta, vastaanottamisesta tai hyödyntämisestä.
- 180 Viraston arvion mukaan edellä esitetty ei kuitenkaan poissulje sitä mahdollisuutta, että vertikaalisen integroitumisen seurauksena kilpailijoiden arkaluontoisia tietoja välittyä keskittymälle sekä tilanteessa, jossa keskittymä jatkaa

¹⁰³ Ks. myös Euroopan komission suuntaviivat ei-horisontaalisten sulautumien arvioinnista (2008/C 265/07), kohta 78.

¹⁰⁴ Nokasin lausunto 30.3.2020, s. 12.

¹⁰⁵ [REDACTED]

alihankintaa Avarnilta, [REDACTED]. Virasto painottaa, että yrityskaupan myötä sekä keskittymän mahdollisuudet että kannustimet hankkia kilpailullisesti sensitiivistä tietoa muuttuvat merkittävästi. Lisäksi, jo pelkkä huoli siitä, että kaupallisesti arkaluontoisia tietoja saattaa päättyä keskittymälle, saattaa vaikuttaa tosiasiallisten ja potentiaalisten kilpailijoiden käyttäytymiseen tavalla, joka osaltaan vahvistaa yrityskaupasta seuraavaa riskiä kilpailijoiden sulkeutumisesta arvokuljetus- ja rahankäsittelypalveluiden markkinoilta.

7.6 Tasapainottavat tekijät

7.6.1 Johdanto

- 181 Yrityskaupan seurauksena keskittymälle syntyvä huomattavakaan markkina-voima ei välttämättä johda tehokkaan kilpailun olennaiseen estymiseen, jos voidaan osoittaa tekijöitä, jotka tehokkaasti tasapainottavat keskittymän aiheuttamia kilpailunvastaisia vaikutuksia¹⁰⁶. Tasapainottavia tekijöitä verrataan keskittymästä syntyviin haitallisiin vaikutuksiin. Mitä suuremmat keskittymän kilpailunvastaiset vaikutukset ovat, sitä merkittävämpiä tasapainottavien tekijöiden tulee olla, jotta ne riittävät ehkäisemään tai kumoamaan haitalliset vaikutukset.
- 182 KKV on arvioinut yrityskaupan tasapainottavina tekijöinä ilmoittajan esille tuomia tehokkuusetuja, tasapainottavaa ostajavoimaa, sekä alalle tuloa ja potentiaalista kilpailua.

7.6.2 Tehokkuusedut

- 183 Vertikaalisten yrityskauppojen yhteydessä on hyvät mahdollisuudet tehokkuusetujen saamiselle, sillä yrityskauppaan osallistuvien yritysten toiminta tai tuotteet täydentävät toisiaan. Toisiaan täydentävien toimintojen tai tuotteiden yhdistäminen voi tuottaa merkittäviä tehokkuusetuja ja edistää kilpailua.¹⁰⁷ Jos yrityskaupan osapuolet myyvät tuotteita tai palveluita samoille asiakkaille, yrityskauppa voi hyödyttää myös yritysten asiakkaita esimerkiksi niiden voidessa jatkossa keskittää ostoksensa yhteen paikkaan.¹⁰⁸
- 184 Euroopan komission horisontaalisten sulautumien suuntaviivojen kappaleiden 76–88 mukaisesti yrityskaupan seurauksena syntyvät kuluttajia hyödyttävät ja toteen näytetyt tehokkuusedut voidaan huomioida, mikäli ne täyttävät seuraavat kolme kumulatiivista kriteeriä:
- i) Tehokkuusetujen tulee olla todennettavissa, jotta virasto voi olla riittävän varma niiden toteutumisesta sekä siitä, että ne ovat riittävän merkittäviä

¹⁰⁶ Kilpailuviraston suuntaviivat yrityskauppavalvonnasta, s. 89.

¹⁰⁷ Euroopan komission suuntaviivat ei-horisontaalisten sulautumien arvioinnista (2008/C 265/07), kohta 13.

¹⁰⁸ Euroopan komission suuntaviivat ei-horisontaalisten sulautumien arvioinnista (2008/C 265/07), kohta 14.

tasapainottamaan yrityskaupasta kuluttajalle potentiaalisesti aiheutuvan haitan;

- ii) Tehokkuusetujen tulee olla yrityskaupan suora seuraus, eikä niitä voi vastaavassa laajuudessa saavuttaa muilla vähemmän kilpailua rajoittavilla järjestelyillä;
- iii) Tehokkuusetujen tulee hyödyttää kuluttajia siten, että niiden tulee olla merkittäviä, välittömiä ja hyödyttää kuluttajia niillä markkinoilla, joilla kilpailuhuolia muutoin ilmenisi.

Tehokkuusetuja koskevien väitteiden esittäminen on lisäksi kokonaan yrityskaupan ilmoittajan vastuulla.¹⁰⁹

7.6.2.1 Ilmoittajan näkemys tehokkuuseduista

- 185 Ilmoittajan näkemyksen mukaan yrityskauppa tarjoaa mahdollisuuden huomattavien tehokkuusetujen saavuttamiselle. Yrityskauppa johtaa sekä jatkuviin tehokkuusetuihin että tehokkuusetuihin, jotka ilmenevät yrityskaupan toteutumisen yhteydessä.¹¹⁰
- 186 Automatia on ulkoistanut osan pankeille tarjoamiensa palveluiden tuottamisesta ilmoittajalle. Ilmoittajan mukaan yrityskauppa poistaa ulkoistamisesta aiheutuvan kaksoismarginaalin ja voi siten auttaa Automatiaa kilpailemaan tehokkaammin riippumattomien "off-us" -käteisautomaattipalveluntarjoajien kanssa ja todennäköisesti alentaa asiakkaiden Automatialle maksamaa loppuhintaa.¹¹¹ Tämä tehokkuusetu koskee kaikkia kohdeyhtiön asiakkaina olevia pankkeja käteisautomaatti- ja kokonaisrahahuoltopalveluiden osalta.¹¹²
- 187 Ilmoittajan mukaan yrityskauppa voi poistaa myös muunlaista hinnoitteluun liittyvää tehottomuutta, joka liittyy toisiaan täydentävien palveluiden ostamiseen erikseen eri toimijoilta. Erityisesti, ilmoittaja on esittänyt, että yrityskauppa voi lisäksi poistaa "Cournot complements" -tehottomuutta niiden toisiaan täydentävien palveluiden osalta, joita Loomis ja Automatia tällä hetkellä myyvät pankeille omilla yksilöllisillä marginaaleillaan.¹¹³
- 188 Palveluiden hinnoitteluun liittyvien tehokkuusetujen lisäksi ilmoittaja näkee mahdollisuuksia myös uusien palveluiden ja teknologisten ratkaisujen tuomiseen Suomen markkinoille yrityskaupan myötä. Ilmoittaja näkee Automatian

¹⁰⁹ Ks. esim. Asia M.9064 *Telia / Bonnier*, kohta 1288.

¹¹⁰ Yrityskauppailmoitus, s. 93.

¹¹¹ Yrityskauppailmoitus, s. 93 ja Compass Lexecon: Preliminary Assessment of Potential Competitive Effects - Loomis AB's Acquisition of Automatia Pankkiautomaatit Oy, 8.4.2020, s. 57–58.

¹¹² Muiden yrityskaupan piiriin kuuluvien palveluiden markkinoilla argumentti kaksoismarginaalin poistumisesta ei ole relevantti, koska ilmoittaja ja kohde eivät muodosta vertikaalista tuotantoketjua.

¹¹³ Yrityskauppailmoitus, s. 94 ja Compass Lexecon: Preliminary Assessment of Potential Competitive Effects - Loomis AB's Acquisition of Automatia Pankkiautomaatit Oy, 8.4.2020, s. 55.

suorituskyvyn paranevan yrityskaupan seurauksena lyhyellä aikavälillä tehokkuuden, laadun, palvelun ja uuden tuotekehityksen suhteen.¹¹⁴

- 189 Edellä mainituin perustein ilmoittajan mukaan yrityskauppaan liittyy siten tehokkuusetuja, jotka lopulta hyödyttävät sekä kohteen välittömiä asiakkaita että suomalaista yhteiskuntaa käteisjakelun tehostumisen takia. Esitetyt tehokkuusedut ovat ilmoittajan näkemyksen mukaan myös yrityskauppakohtaisia, sillä muita vähemmän kilpailua rajoittavia kohtuullisia vaihtoehtoja, joilla todennäköisesti saavutettaisiin edellä esitetyt tehokkuusedut, ei ole.¹¹⁵

7.6.2.2 Viraston arvio tehokkuuseduista

a) Viraston arvio kaksoismarginaalin poistumisesta syntyvistä tehokkuuseduista

- 190 Kaksoismarginaalin poistumisesta saavutettavissa olevien tehokkuusetujen osalta virasto kiinnittää huomion siihen, että markkinoilla, joilla myyjällä on monopoliasema, näiden etujen toteutumiseksi on välttämätöntä, että koko markkina ei ole katettu. Toisin sanoen, markkinoilla on oltava kuluttajia, jotka eivät osta tuotetta, koska kokevat tuotteen hinnan olevan heidän siitä saamansa hyötyä korkeampi.¹¹⁶ Koska koko pankeille tarjottavien kokonaisraha- huoltopalveluiden markkina on katettu ja Automatiolla on markkinalla monopoliasema, ei merkittäviä kaksoismarginaalin poistumisesta koituvia tehokkuusetuja voi kokonaisraha- huoltopalveluiden tuotannossa syntyä.
- 191 Jotta kaksoismarginaalin poistuminen loisi keskittymälle kannustimen laskea kokonaisraha- huoltopalvelujen hintaa, tulisi sen pystyä lisäämään myyntiään hinnanlaskun seurauksena. Koska Automatiolla on monopoliasema katetulla markkinalla, ei keskittymä pysty kasvattamaan kokonaisraha- huoltopalveluiden myynnin volyyymiä, eikä sillä ole siten kannustinta laskea hintaa.
- 192 Koska Automatia ei ole osapuolena pankkikonttoreiden tai vähittäismyyntipaikkojen välityksellä tapahtuvassa käteisjakelussa, käteisjakelupalveluiden kohdalla potentiaalinen kaksoismarginaalin poistuminen koskisi ainoastaan käteisjakelua käteisautomaattien välityksellä. Oleellinen kysymys on siis se, olisiko keskittymällä kannustin yrityskaupan jälkeen laskea pankeille tarjoamiensa käteisautomaattipalveluiden hintoja lisätäkseen potentiaalisesti käteisautomaattipalveluiden kysyntää.
- 193 Tämän kysymyksen yhteydessä virasto huomioi, että keskittymän pankeille tarjoamien käteisautomaattipalveluiden hintojen laskulla voi olla vaikutusta käteisautomaattipalveluiden kysyntään vain, mikäli pankit vyöryttävät hinnan- alennukset edelleen kuluttajille laskemalla käteisnostojen hintoja. Mutta kuten myös yrityskauppailmoituksen sivuilla 23–24 todetaan, jo nykyisellään osa pankeista tarjoaa täysin ilmaiset käteisautomaattinostot asiakkailleen,

¹¹⁴ Yrityskauppailmoitus, s. 94.

¹¹⁵ Yrityskauppailmoitus, s. 94.

¹¹⁶ Ks. myös esim. Asia M.9064 *Telia / Bonnier*, kohta 1291.

kun taas jotkut pankit ovat rajoittaneet ilmaiset käteisnostot tiettyyn nostomäärään kuukaudessa.

- 194 Koska käteisnostojen hinnat ovat jo nykyisellään nollassa, tai lähellä sitä, ei pankeilla olisi viraston näkemyksen mukaan kykyä (saati kannustinta) siirtää käteisautomaattipalveluiden hinnanalennuksia edelleen asiakkailleen, ainakaan siinä määrin, että sillä olisi merkittävä vaikutus näiden palveluiden kysyntään. Tämän seurauksena, ei keskittymällä ole yrityskaupan jälkeen kannustinta alentaa myöskään pankeille tarjoamiensa käteisautomaattipalveluiden hintoja ja siksi merkittäviä kaksoismarginaalin poistumisesta koituvia tehokkuusetuja ei voi tälläkään markkinalla syntyä. Virasto ei voi siten huomioida osapuolten esittämiä kaksoismarginaalin poistumisesta koituvia tehokkuusetuja arvioidessaan yrityskauppaa.

b) Viraston arvio "Cournot complements" -tehottomuuden poistumisen seurauksena saavutettavista tehokkuuseduista

- 195 Ilmoittaja on esittänyt, että yrityskauppa voi myös mahdollisesti poistaa markkinoilta "Cournot complements" -tehottomuutta. "Cournot complements" -tehottomuutta voi esiintyä markkinoilla, joilla eri valmistajat myyvät toisiaan täydentäviä tuotteita, eivätkä huomioi oman hinnoittelunsa vaikutuksia myös täydentävän tuotteen kysyntään.¹¹⁷
- 196 Yrityskauppaa koskevista markkinoista tällainen "Cournot complements" -tehottomuus voisi potentiaalisesti syntyä pankeille myytävien palveluiden piirissä: Automatia myy pankeille kokonaisrahahuoltopalveluita ja käteisautomaattipalveluita ja Loomis sekä Avarn puolestaan myyvät pankeille näiden vähittäisasiakkaille tarkoitettuja rahankäsittelypalveluita.¹¹⁸ Näiden palveluiden piirissä esiintyy tällä hetkellä "Cournot complements" -tehottomuutta, mikäli markkinoilla vallitsee ainakin toinen seuraavista kahdesta tilanteesta:
- i) Automatian kokonaisrahahuoltopalveluiden ja käteisautomaattipalveluiden hinnoilla on vaikutus myös pankkien Loomikselta ja Avarnilta vähittäisasiakkailleen hankkimien rahankäsittelypalveluiden määrään, eikä Automatia ole tätä huomioinut hinnoitellessaan palveluitaan. Yrityskaupan jälkeen sulautumalla on kannustin alentaa pankeille tarjoamiensa kokonaisrahahuoltopalveluiden ja käteisautomaattipalveluiden hintoja, koska **hintojen laskun seurauksena** pankit ostavat lisää vähittäisasiakkailleen tarkoitettuja rahankäsittelypalveluita Loomikselta (ja Avarnilta).

¹¹⁷ Esimerkiksi pyörien runkojen valmistajat eivät huomioi sitä, että nostamalla runkojen hintoja, ei ainoastaan runkojen kysyntä vähene, vaan myös runkoihin sopivien renkaiden kysyntä vähenee. Vastaava argumentti pätee rengasvalmistajille. Koska runkojen ja renkaiden valmistajat eivät hinnoittelussaan huomioi toisilleen aiheuttamia negatiivisia ulkoisvaikutuksia, hinnoittelevat ne tuotteensa korkeammalle, kuin mitä ne hinnoittelisivat, jos myisivät runkoja ja renkaita yhdessä.

¹¹⁸ Myös Reila myy rahankäsittelypalveluita, mutta vain S-ryhmän sisällä.

- ii) Loomiksen suoraan pankeille myymien rahankäsittelypalveluiden hinnoilla on vaikutus myös Automatian myymien kokonaisrahahuoltopalveluiden ja käteisautomaattipalveluiden kysyntään, eikä Loomis ole tätä huomioinut hinnoittelussaan. Yrityskaupan jälkeen sulautumalla on kannustin alentaa pankeille tarjoamiensa vähittäisasiakkaille tarkoitettujen rahankäsittelypalveluiden hintoja, koska **hintojen laskun seurauksena** kokonaisrahahuolto- ja käteisautomaattipalveluiden kysyntä kasvaa.
- 197 Kohdan i) osalta virasto kiinnittää huomion siihen, että pankkien Loomikselta ja Avarnilta vähittäisasiakkailleen hankkimien rahankäsittelypalveluiden kokonaiskysyntä on johdettua kysyntää, joka määräytyy vähittäismyyjien pankkipalveluiden kysynnän mukaan. Automatian kokonaisrahahuoltopalveluiden hinnoilla ei ole vaikutusta tähän kysyntään.
- 198 Automatian käteisautomaattipalveluiden hintojen ja pankkien vähittäisasiakkailleen hankkimien rahankäsittelypalveluiden välinen yhteys on sekä käytännössä teoreettinen ja vaatisi seuraavan tapahtumaketjun toteutumisen: Automatian käteisautomaattipalveluiden hinnan laskun tulisi lisätä kuluttajien tekemien käteisnostojen määrää niin paljon, että se näkyisi myös kuluttajien käteisellä maksamisen määrän kasvuna vähittäismyyntipisteissä ja tätä kautta pankkien vähittäisasiakkailleen (Loomikselta) hankkimien rahankäsittelypalveluiden kysynnän kasvuna.
- 199 Yksin edellä kuvatun tapahtumaketjun ensimmäisen kohdan osalta virasto on kuitenkin jo aiemmin todennut, että käteisnostojen hintojen ollessa jo nykyisellään nolla, pankeilla ei viraston arvion mukaan olisi kykyä (saati kannustinta) siirtää käteisautomaattipalveluiden hinnanalennuksia edelleen asiakkailleen. Vaikka pankit näitä hinnanalennuksia vähäisessä määrin käteisnostojen hintoihin siirtäisivätkin, virasto ei pidä missään määrin todennäköisenä, että niillä olisi käteisen kysyntään merkittävää vaikutusta. Viraston näkemyksen mukaan, kohdan i) mukainen tilanne ei siten ole markkinoilla mahdollinen.
- 200 Kohdan ii) osalta virasto puolestaan huomioi, että kokonaisrahahuoltopalveluita tai käteisautomaattipalveluita ei kuluteta yhdessä Loomiksen suoraan pankeille tarjoamien rahankäsittelypalveluiden kanssa. Siten hinnalla, jota Loomis pankeilta perii näille suoraan tarjoamista rahankäsittelypalveluista, ei voida vaikuttaa kokonaisrahahuoltopalveluiden tai käteisautomaattipalveluiden kysyntään. Sulautumalla ei siten ole yrityskaupan jälkeen kannustimia alentaa suoraan pankeille tarjoamiensa rahankäsittelypalveluiden hintoja.
- 201 Koska kummankaan kohdan i) tai ii) mukainen tilanne ei markkinoilla ole mahdollinen, virasto ei voi huomioida myöskään osapuolten esittämiä ”Cournot complements” -tehottomuuden poistumisesta koituvia tehokkuusetuja arvioidessaan yrityskauppaa.

c) Viraston arvio muista yrityskaupan seurauksena mahdollisesti saavutettavista tehokkuuseduista

- 202 Ilmoittaja on esittänyt, että yrityskauppa mahdollistaa muutkin kuin hintaan kohdistuvat tehokkuusedut, esimerkiksi uusien palvelujen ja teknologisten ratkaisujen tuomisen Suomen markkinalle. Näistä tehokkuuseduista ei ole kuitenkaan toimitettu virastolle minkäänlaista näyttöä, joiden perusteella virasto olisi voinut näitä todentaa, saati kvantifioida. Virasto ei siten ole voinut varmentaa sitä, että kyseiset tehokkuusedut olisivat riittävän merkittäviä tasapainottamaan yrityskaupasta kuluttajalle potentiaalisesti aiheutuvan haitan.
- 203 Viraston arvio osapuolten esiin tuomista muista kuin hintaan kohdistuvista tehokkuuseduista on, etteivät ne toteuta horisontaalisten sulautumien suuntaviivoissa mainittuja kolmea kumulatiivista kriteeriä koskien todennettavuutta, yrityskauppakohtaisuutta ja kuluttajan hyötyä. Virasto ei siten voi ottaa niitä huomioon arvioidessaan yrityskauppaa.

7.6.3 Tasapainottava ostajavoima

- 204 Joissain tilanteissa yrityskauppa voi luoda tai vahvistaa yhden tai useamman asiakkaana toimivan yrityksen neuvotteluvoimaa, niin sanottua ostajavoimaa, suhteessa sen tavarantoimittajiin.¹¹⁹ Samoin jossain tilanteissa ostajavoima saattaa luoda merkittävän tasapainottavan voiman suhteessa markkinavoimaiseen, esimerkiksi määräävässä markkina-asemassa olevaan tavarantoimittajaan, rajoittamalla sen mahdollisuutta toimia asiakkaistaan riippumattomasti ja siten vähentää markkinoiden mahdollisia kilpailuongelmia.¹²⁰
- 205 Asiakkaiden ja tavarantoimittajien neuvotteluvoiman arvioinnissa on kysymys siitä, onko asiakkailla tai tavarantoimittajilla niin vahva asema suhteessa keskittymään, että ne voivat rajoittaa keskittymän kilpailua estävää käyttäytymistä vaikuttamalla kauppasuhteissa käytettäviin ehtoihin; toisin sanoen, kohtaako yrityskaupan seurauksena syntyvä keskittymä riittävää kilpailupainetta asiakkaiden tai tavarantoimittajien taholta.¹²¹
- 206 Arvioinnissa tulee myös huomioida, että asiakkaiden ja tavarantoimittajien neuvotteluvoimaa voivat rajoittaa useat tekijät, kuten liikesuhteita varten tehdyt erityiset investoinnit, jotka ovat arvokkaita kyseessä olevassa liikesuhteessa ja joita ei muuten voida hyödyntää. Sama koskee sitä, että yritys on voinut sopeuttaa oman tuotantonsa kyseisen liikesuhteen tarpeisiin, ja tämän

¹¹⁹ Kilpailuviraston suuntaviivat yrityskauppavalvonnasta 2011, s. 78–79.

¹²⁰ Kilpailuviraston suuntaviivat yrityskauppavalvonnasta 2011, s. 79 alaviite 96.

¹²¹ Asiakkaalla voi olla neuvotteluvoimaa esimerkiksi silloin, kun se pystyy uskottavasti uhkaamaan siirtymisellä vaihtoehtoisin toimituslähteisiin, mikäli keskittymä toteuttaa aikeensa korottaa hintoja tai heikentää muutoin kauppasuhteissa käytettäviä ehtoja. Näin voi olla esimerkiksi siitä syystä, että markkinoilla on sopivia vaihtoehtoisia toimittajia, joihin asiakas voi kohtuullisen ajan kuluessa vaihtaa, tai asiakkaalla on esimerkiksi kyky kohtuullisessa ajassa integroitua vertikaalisesti toisen tavarantoimittajan kanssa tai tukea uusien toimittajien markkinoille tuloa. Kilpailuviraston suuntaviivat yrityskauppavalvonnasta 2011, s. 89–90 sekä Euroopan komission suuntaviivat horisontaalisten sulautumien arvioinnista (2004/C 31/03), kohta 65.

tuotannon muuttaminen on kallista tai se ei ole mahdollista kohtuullisessa ajassa.¹²²

- 207 Merkityksellistä sen arvioinnin kannalta, muodostaako asiakkaiden tai tavarantoimittajien neuvotteluvoima riittävän vastavoiman keskittymälle, ei kuitenkaan ole se, miten asiakkaiden tai tavarantoimittajien neuvotteluvoima suojaa yksittäisten asiakkaiden tai tavarantoimittajien asemaa suhteessa keskittymään. Merkityksellistä on se, miten neuvotteluvoima yrityskaupan jälkeisissä kilpailuolosuhteissa estää keskittymää käyttämästä hyväkseen lisääntyneitä markkinavoimaansa. Neuvotteluvoiman tulee samoin olla tehokasta.¹²³

7.6.3.1 Ilmoittajan näkemys ostajavoimasta

- 208 Ilmoittajan mukaan yrityskauppa johtaa tasapainottavaan ostajavoimaan. Automatian asiakaspankit voivat esimerkiksi käyttää rahankäsittelypalveluiden ulkoistamista Avarnille neuvotteluvälineenä sopiessaan Automatian kanssa sen tarjoamista kokonaisrahahuoltopalveluista. Vähittäisasiakkaat voivat puolestaan käyttää hallussaan olevien käteisautomaattisijaintien tarjoamista hyödyksi neuvotellessaan tarvitsemiensa arvokuljetus- ja rahankäsittelypalveluiden ehdoista Loomiksen kanssa.¹²⁴

7.6.3.2 Viraston arvio ostajavoimasta

- 209 Viraston arvio on, ettei pankeilla välttämättä ole mahdollisuutta käyttää rahankäsittelypalveluiden ulkoistamista Avarnille neuvotteluvälineenä sopiessaan Automatian kanssa sen tarjoamista kokonaisrahahuoltopalveluista. Tämä johtuu siitä, että viraston arvion mukaan yrityskauppa voi johtaa Avarnin poissuljentaan sekä tuotantohyödyke- että kysyntämarkkinoilta. Lisäksi virasto on kiinnittänyt huomiota siihen, että koska keskittymällä on monopoli pankkien kokonaisrahahuoltopalveluiden markkinalla, voi se vastata yksittäisen pankin ulkoistamisaikeisiin korottamalla sille myymiensä kokonaisrahahuoltopalveluiden hintaa voimassa olevien palvelusopimusten umpeuduttua.
- 210 Samoin virasto katsoo, että koska yrityskauppa voi johtaa Avarnin poissuljentaan sekä tuotantohyödyke- että kysyntämarkkinoilta, ei vähittäismyyjillä välttämättä ole Loomiksen lisäksi muita tuottajia, joilta he voisivat arvokuljetus- ja rahankäsittelypalvelunsa hankkia.

¹²² Kilpailuviraston suuntaviivat yrityskauppavalvonnasta 2011, s. 90.

¹²³ Kilpailuviraston suuntaviivat yrityskauppavalvonnasta 2011, s. 90 sekä Euroopan komission suuntaviivat horisontaalisten sulautumien arvioinnista (2004/C 31/03), kohta 67.

¹²⁴ Compass Lexecon: Preliminary Assessment of Potential Competitive Effects - Loomis AB's Acquisition of Automatia Pankkiautomaatit Oy, 8.4.2020, s. 66–68.

- 211 Koska keskittymän asiakkailta ei yrityskaupan jälkeen välttämättä ole käytösään vaihtoehtoisia toimituslähteitä, viraston arvio on, ettei heillä tällöin myöskään ole sellaista neuvotteluvoimaa, joka kumoaisi yrityskaupasta kilpailulle aiheutuvan haitan.

7.6.4 Markkinoille tulo ja potentiaalinen kilpailu

- 212 Yrityskaupan kilpailuvaikutusten arvioinnissa otetaan huomioon olemassa olevan kilpailun lisäksi potentiaalisten kilpailijoiden aiheuttama kilpailupaine. Tällöin huomio kiinnitetään siihen, millaisia mahdollisuuksia muilla kuin markkinoilla jo toimivilla yrityksillä on kohtuullisen lyhyellä aikavälillä ryhtyä kilpailemaan keskittymän kanssa. Kun alalle tulo on riittävän helppoa, sulautuma ei todennäköisesti luo merkittävää kilpailuvastaista riskiä. Jotta markkinoille tuloa voitaisiin pitää riittävänä sulautuman osapuoliin kohdistuvana kilpailupaineena, on osoitettava, että markkinoille tulo on *todennäköistä, oikea-aikaista ja riittävän laajaa* ehkäisemään tai kumoamaan keskittymän mahdolliset kilpailunvastaiset vaikutukset.¹²⁵
- 213 Alalle tulon *todennäköisyys* edellyttää, että mahdollisilla alalle tulevilla yrityksillä on sekä kyky että kannustin tulla markkinoille yrityskaupan jälkeen. Arviossa kiinnitetään huomiota siihen, onko alalle tulo taloudellisesti kannattavaa ja siihen, minkälaisia mahdollisia riskejä siihen liittyy. Pelkkä alalle tulon potentiaalinen mahdollisuus ei ole riittävää poistamaan keskittymästä seuraavaa kilpailun vähenemistä.¹²⁶ Euroopan komission horisontaalisten suuntaviivojen mukaan, jotta markkinoille tuloa voidaan pitää riittävän todennäköisenä, sen on oltava riittävän kannattavaa ottaen huomioon vaikutukset hintatasoon, joita aiheutuu tuotannon lisääntymisestä markkinoilla.¹²⁷
- 214 Alalle tulon on myös oltava *oikea-aikaista*. Euroopan komission horisontaalisten sulautumien arviointia koskevissa suuntaviivoissa markkinoille tulo katsotaan oikea-aikaiseksi yleensä ainoastaan silloin, kun se tapahtuu kahden vuoden kuluessa.¹²⁸
- 215 Kolmas edellytys on, että alalle tulo on *riittävän laajaa ja tehokasta* ehkäisemään tai kumoamaan sulautuman mahdolliset kilpailunvastaiset vaikutukset. Alalle tulo vain markkinoiden kapealle osalle ei siten useinkaan ole riittävää.¹²⁹ Vastaavasti, jotta alalle tulo voisi tasapainottaa keskittymästä seuraavia kilpailunvastaisia vaikutuksia, alalle tulon on oltava riittävän kilpailukyistä.

¹²⁵ Euroopan komission suuntaviivat horisontaalisten sulautumien arvioinnista (2004/C 31/03), kohta 68.

¹²⁶ Ks. esim. Asia T-342/07 *Ryanair v komissio*, 6.7.2010, kohdat 238–239.

¹²⁷ Euroopan komission suuntaviivat horisontaalisten sulautumien arvioinnista (2004/C 31/03), kohta 69.

¹²⁸ Euroopan komission suuntaviivat horisontaalisten sulautumien arvioinnista (2004/C 31/03), kohta 74.

¹²⁹ Ks. esim. Asia M.2176 *K+S / Solvay / JV*, kohdat 45–47.

7.6.4.1 Ilmoittajan näkemys markkinoille tulosta ja potentiaalisesta kilpailusta

- 216 Ilmoittaja on esittänyt näkemyksensä potentiaalisesta kilpailusta ja alalle tuloon esteistä koskien käteisjakelumarkkinoita sekä pankeille tarjottavien kokonaisrahaahuolto- ja palveluiden markkinoita.
- 217 Käteisjakelupalveluiden markkinoita ilmoittaja on käsitellyt suhteellisen lyhyesti, keskittyen erityisesti käteisautomaattipalveluihin. Ilmoittaja on todennut käteisautomaattipalveluiden sektorille tuloon kustannusten riippuvan markkinatoimijasta. Mikäli kyseinen toimija tarjoaa vastaavia palveluita muissa maissa, Suomen markkinoille tulemiseen liittyvät kustannukset ja investoinnit eivät ilmoittajan mukaan ole niin merkittäviä.¹³⁰
- 218 Kokonaisrahaahuolto- ja palveluiden markkinoita ilmoittaja on käsitellyt laajemmin yhdessä sen alamarkkinoiden, arvokuljetus- ja rahankäsittelypalveluiden markkinoiden, kanssa. Yleisellä tasolla ilmoittaja on todennut markkinoille tuloon kustannusten riippuvan paljon kyseisestä markkinatoimijasta. Markkinoille tulo edellyttää muun muassa merkittäviä investointeja IT-järjestelmiin, paikallisen organisaation perustamista ja turvatuun ja vakuutettuun ympäristöön rahankäsittelypalveluiden ja käteisäilytyksen tarjoamiseksi. Kuitenkin, mikäli toimija tarjoaa vastaavia palveluita muissa maissa kustannukset ja investoinnit eivät ilmoittajan mukaan ole yhtä merkittäviä ja laajentaminen voi tapahtua helpommin.¹³¹
- 219 Ilmoittajan mukaan myös seuraavilla tekijöillä voi olla vaikutusta kilpailukykyiseen ja merkittävään markkinoille tuloon:
- i. toimijan on kyettävä toimimaan valtakunnallisesti tai sen maantieteellisen kattavuuden on vastattava sen asiakkaiden kysyntää;
  - ii. rahankäsittely- ja arvokuljetuspalveluiden kilpailtava volyymi on oltava riittävän suuri, sillä toiminta on volyymiliiketoimintaa ja rahankäsittelypalvelut ovat riippuvaisia arvokuljetuspalvelun liiketoiminnan volyymista;
  - iii. rahankäsittelypalveluiden tarjoajalla tulee olla myös riittävä arvokuljetuspalveluvolyymi, jota palveluita hankkivat yritykset usein edellyttävätkin.¹³²
- 220 Lisäksi tehokkaan kokonaisrahaahuolto- ja palveluiden tarjoajan, kuten myös rahankäsittelypalveluiden tarjoajan, on pystyttävä sekä tuottamaan pankeille erilaista aineistoa käteismäärän tilittämistä ja veloittamista varten, että hankkiutumaan eroon pankkien omistamasta käteisestä.¹³³
- 221 Liittyen erityisesti pankkien kokonaisrahaahuolto- ja palvelumarkkinoille tuloon, ilmoittaja on esittänyt, että markkinoille tulija voisi potentiaalisesti hyödyntää

---

¹³⁰ Yrityskauppailmoitus, s. 57.

¹³¹ Yrityskauppailmoitus, s. 58–59.

¹³² Yrityskauppailmoitus, s. 59.

¹³³ Yrityskauppailmoitus, s. 59.

Automatian kassaa ja Otto-käyttöliittymää. Ilmoittaja ei ole kuitenkaan esittänyt arviota siitä, olisiko keskittymällä yrityskaupan jälkeen kannustinta myydä Automatian infrastruktuuria kolmansille osapuolille, sillä:

¹³⁴ Ilmoittaja on puolestaan kommentoinut kolmannen osapuolen mahdollisuuksia kehittää Automatian infrastruktuuria vastaava järjestelmä toteamalla, että: *"Kohdeyhtiön rahahuoltoinfrastruktuuria vastaavan järjestelmän rakentaminen alusta loppuun kustantaisi todennäköisesti merkittävän paljon."*¹³⁵

- 222 Keskittyessään ainoastaan suoraan pankeille ja vähittäismyymille tarjottaviin arvokuljetus- ja rahankäsittelypalveluihin, ilmoittaja on esittänyt jo edellä kuvatut kaksi vaihtoehtoa, joiden avulla toiminta tällä sektorilla voisi olla mahdollista, vaikka pääsyä Automatian infrastruktuuriin ei olisikaan: markkinoille tulija voisi ostaa toimintaan tarvittavat tuotantopanokset Reilalta tai kehittää oman ohjelmiston ja hyödyntää joko omaa tai pankin kassaa.¹³⁶
- 223 Edellä esitetyn mukaisesti Automatian rahahuoltoinfrastruktuurin käyttäminen ei ole ilmoittajan mukaan välttämätöntä suoraan pankeille ja vähittäismyymille tarkoitettujen rahahuoltopalveluiden tarjoamisessa. Ilmoittaja toteaa muiden vaihtoehtojen olevan kuitenkin jossain määrin riippuvaisia muiden markkinatoimijoiden, esimerkiksi Reilan ja Suomen Pankin, halukkuuksista osallistua edellä kuvattuihin vaihtoehtoihin järjestelyihin.¹³⁷

7.6.4.2 Viraston arvio markkinoille tulosta ja potentiaalisesta kilpailusta

- 224 Viraston arvion lähtökohtana on ollut se, onko markkinoille tulo riittävän todennäköistä, oikea-aikaista ja laajaa ehkäisemään tai kumoamaan keskittymän mahdolliset kilpailunvastaiset vaikutukset. Viraston arvion mukaan keskittymän mahdolliset kilpailunvastaiset vaikutukset liittyvät ensisijaisesti arvokuljetus- ja rahankäsittelypalveluiden markkinoihin ja ovat seurausta potentiaalisesta markkinoiden sulkemisesta.
- 225 Viraston arvio markkinoille tulosta ja potentiaalisesta kilpailusta on siten keskittynyt erityisesti arvokuljetus- ja rahankäsittelypalveluiden markkinoihin. Kun otetaan huomioon se, että markkinoille tulon tulisi olla oikea-aikaista, virasto ei pidä todennäköisenä sitä, että kukaan ulkopuolinen kykenisi riittävän nopealla aikataululla tulemaan markkinoille oman ohjelmiston turvin. Tästä syystä virasto on keskittynyt selvittämään sitä, voisiko Reila laajentua tarjoamaan (arvokuljetus-) ja rahankäsittelypalveluita myös S-ryhmän ulkopuolisille toimijoille.

¹³⁴ Yrityskauppailmoitus, s. 63.

¹³⁵ Yrityskauppailmoitus, s. 67.

¹³⁶ Yrityskauppailmoitus, s. 65–68.

¹³⁷ Yrityskauppailmoitus, s. 68–69.

- 226 Viraston kanssa käydyissä keskusteluissa Reila on kuitenkin ilmaissut, että sen nykyinen järjestelmä Massi on suunniteltu vain S-ryhmän sisäiseksi järjestelmäksi ja sen kehittäminen ulkopuolisille toimijoille vaatisi kehitystyötä.

- 227 Viraston selvitysten mukaan ei voida pitää todennäköisenä, että arvokuljetus- ja rahankäsittelypalveluiden markkinoille tapahtuisi oikea-aikaista markkinoille tuloa, tai että siellä jo olemassa olevat kilpailijat kykenisivät tuottamaan sellaista kilpailupainetta, että se kumoaisi yrityskaupasta todennäköisesti aiheutuvat haitalliset vaikutukset.

7.6.5 Yhteenveto tasapainottavista tekijöistä

- 228 Virasto on arvioinut yrityskaupan tasapainottavina tekijöinä ilmoittajan esille tuomia tehokkuusetuja, tasapainottavaa ostajavoimaa, sekä alalle tuloa ja potentiaalista kilpailua.
- 229 Viraston näkemyksen mukaan osapuolten esiin tuomat tehokkuusedut eivät toteuta horisontaalisten sulautumien suuntaviivoissa mainittuja kolmea kumulatiivista kriteeriä koskien todennettavuutta, yrityskauppakohtaisuutta ja kuluttajan hyötyä. Virasto ei siten voi ottaa niitä huomioon arvioidessaan yrityskauppaa.
- 230 Koska keskittymän asiakkailla ei yrityskaupan jälkeen välttämättä ole käytössään vaihtoehtoisia toimituslähteitä, viraston arvio on, ettei heillä tällöin myöskään ole sellaista neuvotteluvoimaa, joka kumoaisi yrityskaupasta kilpailulle aiheutuvan haitan. Siten virasto ei voi myöskään yrityskaupan arvioinnissa huomioida tasapainottavaa ostajavoimaa.
- 231 Lopuksi, virasto ei pidä todennäköisenä, että arvokuljetus- ja rahankäsittelypalveluiden markkinoille tapahtuisi oikea-aikaista markkinoille tuloa, tai että siellä jo olemassa olevat kilpailijat kykenisivät tuottamaan sellaista kilpailupainetta, että se kumoaisi yrityskaupasta todennäköisesti aiheutuvat haitalliset vaikutukset.

---

¹³⁸ Muistio Reilan ja viraston välisestä puhelusta 31.7.2020.

7.7 Yhteenveto kilpailuvaikutusten arvioinnista

- 232 Viraston arvion mukaan yrityskauppa on omiaan johtamaan sekä tuotantohyödykemarkkinoiden että kysyntämarkkinoiden sulkeutumiseen tavalla, joka olennaisesti estää tehokasta kilpailua Suomen arvokuljetus- ja rahankäsittelypalveluiden markkinoilla. Viraston arvio on, että yrityskaupan seurauksena ilmoittajan merkittävin kilpailija, Avarn, poissulkeutuu markkinoilta, koska sillä ei ole mahdollisuutta riittävän nopealla aikataululla hankkia korvaavia tuotantopanoksia, tai sopeutua Automatian kysynnän menetykseen. Tästä seuraa, että kilpailu jo ennestään hyvin keskittyneillä arvokuljetus- ja rahankäsittelypalveluiden markkinoilla heikkenee merkittävästi.
- 233 Viraston arviot tuotantohyödyke- ja kysyntämarkkinoiden sulkemisesta ovat riippumattomia tarkoista markkinamäärittelyistä. Viraston arvion mukaan yrityskaupan seurauksena syntyvällä keskittymällä on kuitenkin olennaista markkinavoimaa jokaisella yrityskaupan kannalta merkityksellisellä rahahuollon tuotantoketjun tasolla ja siten mahdollisuus vaikuttaa tehokkaaseen kilpailuun.
- 234 Virasto ei ole pitänyt ilmoittajan esittämiä perusteluita tehokkuusetujen ja tasapainottavan ostajavoiman huomioimiselle riittävinä, eikä virasto myöskään pidä todennäköisenä, että markkinoille olisi tulossa sellaisia uusia toimijoita, jotka ilman pääsyä Automatian infrastruktuuriin kykenisivät tuottamaan sellaista kilpailupainetta, että se kumoaisi yrityskaupasta todennäköisesti aiheutuvat haitalliset vaikutukset.
- 235 Lisäksi virasto on kiinnittänyt huomiota siihen, että yrityskaupan seurauksena kaupallisesti arkaluontoisia kilpailijoiden tietoja saattaa päättyä keskittymälle, mikä voi osaltaan vaikuttaa tosiasiallisten ja potentiaalisten kilpailijoiden käyttäytymiseen tavalla, joka vahvistaa yrityskaupasta seuraavaa riskiä kilpailijoiden sulkeutumisesta arvokuljetus- ja rahankäsittelypalveluiden markkinoilta.

8 Sitoumukset

8.1 Osapuolten KKV:lle esittämät sitoumukset

- 236 Yrityskaupasta aiheutuvat kilpailuongelmat voidaan usein poistaa yrityskaupan toteuttamisen edellytykseksi asetettavilla ehdoilla. Kilpailulain 25 §:n 2 momentin mukaan KKV:n myös tulee yrityskaupan kieltoesityksen sijasta ensisijaisesti neuvotella tällaisista ehdoista ja määrätä ne noudatettavaksi, jos yrityskaupan ilmoittajan esittämät ehdot riittävät poistamaan yrityskaupan aiheuttamat kilpailuongelmat.
- 237 KKV on 12.8.2020 toimittanut yrityskaupan osapuolille muistion, jossa se on esittänyt alustavan arvionsa edellä mainituista yrityskaupan aiheuttamista kilpailuongelmista ja antanut osapuolille samalla mahdollisuuden esittää ehtoja, joilla kyseiset ongelmat voitaisiin ratkaista. Ilmoittaja on 20.8.2020 esittänyt kommenttinsa viraston muistioon ja kiistänyt siinä esitetyn alustavan arvion

muun muassa relevanteista markkinoista ja kilpailuhoalista, mutta on asian nopeaksi ratkaisemiseksi todennut olevansa valmis neuvottelemaan sitoumuksista.

- 238 Ilmoittaja toimitti 27.8.2020 virastolle luonnoksen sitomusehdotuksesta, jota KKV kommentoi 4.9.2020 järjestetyssä puhelinpalaverissa. Ilmoittaja toimitti tämän jälkeen virastolle luonnoksen muokatusta sitomusehdotuksesta 8.9.2020, jota KKV puolestaan kommentoi 9.9.2020 järjestetyssä puhelinpalaverissa. Tämän jälkeen ilmoittaja toimitti virastolle muokatun sitomusehdotuksen 11.9.2020, jonka osalta KKV kuuli myös Avarnia. Ilmoittaja kommentoi Avarnin lausuntoa 18.9.2020. Ilmoittaja ja KKV ovat tämän jälkeen neuvotelleet sitoumuksista 23.9.2020 ja 24.9.2020. Neuvottelujen perusteella ilmoittaja toimitti virastolle muokatun sitomusehdotuksen 28.9.2020.
- 239 KKV pyysi 28.9.2020 toimitetun sitomusehdotuksen julkisesta versiosta lausuntoja 27 markkinatoimijalta, joista yhdeksän antoi virastolle lausunnon. Ilmoittaja esitti vastineensa annettuihin lausuntoihin 7.10.2020, minkä jälkeen ilmoittaja ja virasto ovat neuvotelleet sitoumusten yksityiskohdista ja muutostarpeista puhelinpalavereissa 2.10.2020 – 13.10.2020.
- 240 Viraston kanssa käytyjen neuvottelujen ja asiassa suoritettujen markkinakuulemisen pohjalta ilmoittaja on 14.10.2020 esittänyt päätöksen liitteenä olevan lopullisen ehdotuksen sitoumuksiksi.

8.2 Sitoumusten arviointi

- 241 KKV:n arvion mukaan tehokas kilpailu Suomen arvokuljetus- ja rahankäsittelypalveluiden markkinoilla tulisi estymään olennaisesti yrityskaupan seurauksena. Yrityskauppaa ei siten voida hyväksyä ilman kaupalle asetettavia ehtoja.
- 242 Yrityskaupasta aiheutuvien kilpailuhaittojen poistamiseksi yrityskaupan ilmoittaja on esittänyt KKV:lle, että se sitoutuu liitteessä tarkemmin kuvatulla tavalla tarjoamaan Automatian kassaa ja Ottonet-käyttöliittymää viiden vuoden ajan Automatian nykyiselle alihankkijalle Avarnille ja tietyin ehdoin muille arvokuljetus- ja rahankäsittelymarkkinoilla toimiville yrityksille. Ilmoittaja sitoutuu myös käyttämään Avarnia Automatian alihankkijana nykyisin ehdoin kahden vuoden ajan ja tätä seuraavat kolme vuotta noudattaen porrastettuja vähimmäisostovelvoitteita. Ilmoittaja niin ikään sitoutuu varmistamaan, ettei se käytä hyväksi sen tietoon mahdollisesti tulevia kilpailevien arvokuljetus- ja rahankäsittelytoimijoiden tai Nokasin kilpailuoikeudellisesti arkaluontoisia tietoja ja että Automatia ei vaikuta sen asiakaspankkien vähittäisasiakkaiden rahankäsittelijän valitsemiseen.
- 243 Osapuolet ovat kuvanneet annettuja sitoumuksia tarkemmin viraston kanssa käydyissä neuvotteluissa sekä virastolle toimitetuissa lisäselvityksissä ja sitoumusten liitteissä. Virasto on ottanut nämä sitoumuksista annetut tarkemat kuvaukset huomioon niiden riittävyden arvioinnissa ja selvityksiä on

myös hyödynnetty sitomusehdotuksen markkinatestauksessa esitettyjen lausuntojen arvioinnissa ja huomioinnissa.

- 244 KKV:n arvion mukaan esitetty sitomuskokonaisuus on omiaan poistamaan viraston havaitsemat kilpailuongelmat, kun huomioidaan arvokuljetus- ja rahankäsittelymarkkinoiden ominaispiirteet ja erityisesti käteisen käytön laskeva trendi. Kilpailuongelmien poistamiseksi on keskeistä, että sitoumukset vastaavat viraston tunnistamiin vertikaalisiin haittateorioihin sekä tuotantohyödyke- että kysyntämarkkinoiden suljennan osalta.
- 245 Nykyisten alihankintasuhteiden jatkamista koskeva määräaikainen sitoumus (erityisesti kohdat 1.2 ja 2.2) vastaa sekä tuotantohyödyke- että kysyntämarkkinoiden sulkemiseen antamalla ilmoittajan kanssa kilpailevalle Avarnille aikaa toimintojensa sopeuttamiseen siten, ettei se ole enää riippuvainen Automatian kassasta, Ottonet-käyttöliittymästä tai Automatian kysynnästä. Viraston näkemyksen mukaan sitoumus sisältää ainakin seuraavat Avarnin kilpailukykyä suojaavat elementit: i) Avarnilta ei ryhdytä perimään Automatian kassaan tai Ottonet-käyttöliittymään pääsystä uutta (edes kustannusperusteista) maksua, vaan pääsy on sitomusajan taattu samoin ehdoin kuin tähänkin asti; ii) Avarn toimii Automatian alihankkijana vähintään yhtä hyvin ehdoin kuin Loomis; iii) kahden ensimmäisen vuoden ajan Automatia hankkii Avarnilta täysimääräisesti kaikki samat palvelut kuin tähänkin asti; iv) sitomusajan kolmen viimeisen vuoden osalta kyse on vähimmäisalihankintavelvoitteesta ja Avarnilla on mahdollisuus vedota riippumattoman asiantuntijan apuun, mikäli se ei hyväksy Automatian mahdollisesti esittämiä kohteiden vähennyksiä.
- 246 Alihankintasuhteista täydentävä Automatian kassaa ja Ottonet-käyttöliittymää koskeva määräaikainen ja syrjimättömin perustein tarjottava käyttöoikeussitoumus (kohdat 1.1 ja 2.1) puolestaan takaa, että laajentumisen ja markkinoille tulon esteitä madalletaan siten, että ilmoittajaan kohdistuu riittävä kilpailupainetta myös nykyisistä Automatian alihankintasuhteista riippumattomien kilpailijoiden ja potentiaalisten kilpailijoiden suunnalta. Erityisesti, myös uusilla markkinoille tulijoilla on sitomusaikana halutessaan oikeus hyödyntää Automatian kassaa ja Ottonet-käyttöliittymää syrjimättömin FRAND-ehdoin. Mikäli uusi toimija haluaa hyödyntää Automatian kassaa ja Ottonet-käyttöliittymää, kattavat tästä perittävät maksut [REDACTED] osan [REDACTED] [REDACTED] kustannuksista. Käyttöoikeus on taattu viideksi vuodeksi eteenpäin siitä hetkestä, kun virasto on ehdollisesti hyväksynyt yrityskaupan. Viraston arvion perusteella kyseinen aika mahdollistaa myös uudelle toimijalle tuotantopanosten järjestämisen siten, että se sitomusajan jälkeen kykenee jatkamaan toimintaansa riippumattomana Automatian infrastruktuurista.
- 247 Viraston näkemyksen mukaan alihankintasuhteen kesto voidaan niin ikään pitää riittävänä ottaen huomioon viraston arvio siitä, kuinka kauan Avarnilla kestäisi järjestää Automatian infrastruktuurin korvaavat tuotantopanokset. Esimerkiksi tarvittavan selvitysohjelmiston kehittämiseen kului viraston

saamien tietojen perusteella pisimmillään kaksi vuotta. Tämän ohella virasto ei ole nähnyt tarkoituksenmukaisena vaatia pidempää alihankintasitoumuksen kestoa kolmesta markkinoiden erityispiirteistä johtuvasta syystä. Ensinnäkin, sitoumusten tarkoituksena on yksittäisen kilpailijan suojelemisen sijaan tehokkaan kilpailun edellytysten turvaaminen, mitä voisi vahingoittaa myös liian pitkäkestoiset sopimusjärjestelyt.¹³⁹ Toiseksi, pidempi alihankintavelvoite voisi aiheuttaa tehottomuutta ja jähmettää kilpailua markkinalla, jossa kysyntä on pysyvästi laskussa [REDACTED]

[REDACTED] Kolmanneksi, kohteen ja myyjäpankkien välisten palvelusopimusten [REDACTED]

- [REDACTED].
- 248 Kilpailijoiden arkaluontoisiksi katsottavien tietojen suojaamista koskeva sitoumus (kohdat 1.3 ja 2.3) puolestaan mahdollistaa viraston arvion mukaan sen, että käyttöoikeus- ja alihankintasitoumusten hyödyntäminen tulevat olemaan ilmoittajan kilpailijoille vartenotettava vaihtoehto myös yrityskaupan täytäntöönpanon jälkeen.
- 249 Lisäksi viraston arvion mukaan sitoumusten valvontaa koskevat ehdot (kohta 3), jotka uskovat raportoinnin puolueettomalle ja riippumattomalle, KKV:n ennalta hyväksymälle asiantuntijalle kaikkien sitoumuskohtien osalta, vahvistaa valvonnan tehokkuutta ja uskottavuutta tavalla, joka mahdollistaa myös sitoumusten täytäntöönpanoon ja noudattamiseen liittyvien riskien huomioimisen. Näin on etenkin tilanteissa, joissa yrityskaupan osapuolet katsovat aiheelliseksi vedota joihinkin kohdan 2.1 käyttöoikeussitoumusta tai 2.2 alihankintasitoumusta rajoittaviin ehtoihin. Asia on tällöin saatettava riippumattoman asiantuntijan arvioitavaksi ja mahdolliset erimielisyydet ratkaistava riippumattoman asiantuntijan esityksestä. Näyttötaakka ehtojen soveltuvuudesta kussakin tapauksessa on ensisijaisesti yrityskaupan osapuolilla.
- 250 Sitoumusten valvontaa koskevissa ehdoissa määrätään myös nopeutetusta riidanratkaisumenettelystä, jonka avulla markkinaosapuolet, jotka haluavat hyötyä sitoumuksista voivat myös itse valvoa sitoumusten noudattamista. Viraston arvion mukaan tämä kolmansien osapuolten käytössä oleva oikeus vähentää pitkäkestoisiin käyttöoikeussitoumuksiin tyypillisesti sisältyviä täytäntöönpanoriskejä ja vahvistaa valvonnan tehokkuutta. Samalla sitoumus vähentää viraston jatkuvan valvonnan tarvetta. Välimiesmenettelyn ratkaisulla ei ole kuitenkaan vaikutusta KKV:n kilpailulain mukaiseen toimivaltaan.
- 251 Sitoumuskokonaisuuteen sisältyvän tarkistuslausekkeen (kohta 4) osalta virasto toteaa, että myös kilpailulain 30 §:n mukaisesti yrityskaupan ehtojen muuttaminen edellyttää markkinaolosuhteiden olennaisesti muuttuneen ehdollisen yrityskauppapäätöksen jälkeen. Ehtoja voidaan muuttaa myös muun

¹³⁹ Tähän asiaan on kiinnittänyt huomiota myös CSF Security Oy, joka on virastolle 30.9.2020 toimittamassaan lausunnossa esittänyt, että ehdotettu alihankintavelvoite käytännössä sulkee markkinoilta ulos sekä muut arvokuljetusyritykset että muut rahankäsittelyä tarjoavat yritykset.

painavan syyn perusteella. Tarkistuslausekkeesta huolimatta KKV arvioi sitoumusten poistamisen tai lieventämisen tarvetta tapauskohtaisesti kilpailulain 30 §:ssä säädettyjen kriteerien pohjalta.

- 252 Edellä kuvatuin perustein KKV katsoo, että sille esitetty sitoumuskokonaisuus riittää poistamaan yrityskaupasta muutoin aiheutuvan tehokkaan kilpailun olennaisen estymisen, ja yrityskaupan hyväksymiselle asetetuilla ehdoilla varmistetaan edellytykset kilpailullisen rakenteen säilymiselle Suomen arvokuljetus- ja rahankäsittelypalveluiden markkinoilla.

9 Sovelletut säännökset

- 253 Kilpailulaki (948/2011) 21, 22, 24, 25 ja 26 §.

10 Muutoksenhaku

- 254 Kilpailulain 44 §:n nojalla yrityskaupan ilmoittaja ei saa hakea tähän päätökseen muutosta valittamalla.

11 Lisätiedot

Lisätietoja päätöksestä antaa yrityskaupan pääkäsittelijä, ekonomisti Aapo Aaltio, puhelin 029 505 3003, sähköposti etunimi.sukunimi@kkv.fi.

Pääjohtaja sijainen,
ylijohtaja

Timo Mattila

Ekonomisti

Aapo Aaltio

LOOMIS AB:N SITOUUMUKSET YRITYSKAUPPA-ASIASSA LOOMIS AB / AUTOMATIA PANKKIAUTOMAATIT OY ("Yrityskauppa")

MÄÄRITELMÄT:

FRAND tarkoittaa tasapuolisia, kohtuullisia ja syrjimättömiä ehtoja.

Kohteet tarkoittaa **Liitteessä 1** määriteltyjä käteisautomaatteja, Nouto-säilöjä ja pankkikonttoreita, joihin Avarn tuottaa palveluita Automatian ja Avarnin välisten alihankintaa koskevien sopimusten mukaisesti.

Riippumaton Asiantuntija

tarkoittaa kohdassa 1.5 määriteltyä riippumatonta ulkopuolista tahoa.

Sitomusaika

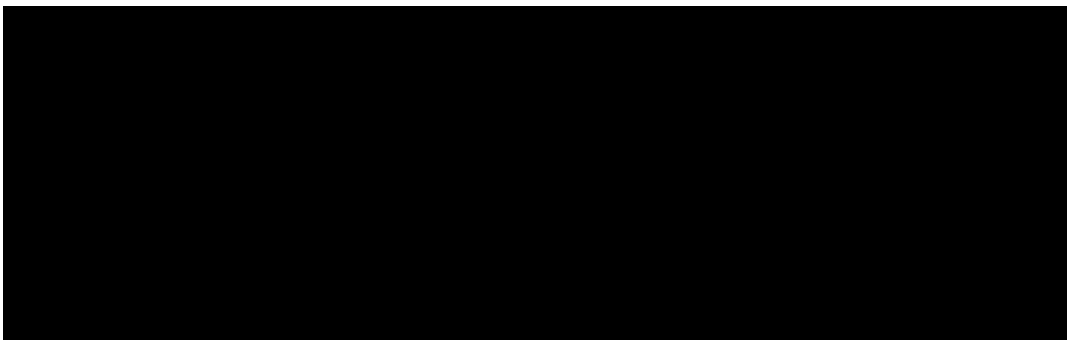
tarkoittaa viiden (5) vuoden määräaika, joka alkaa siitä päivästä, kun KKV hyväksyy Yrityskaupan ehdollisena ja päättyy päivänä, jolloin on kulunut viisi vuotta Sitomusajan alkamisesta (päivänä, joka vastaa numeroltaan KKV:n päätöksen antamispäivää).

1. SITOUUMUKSET

1.1 Loomis AB ("**Loomis**")/Automatia Pankkiautomaatit Oy ("**Automatia**") sitoutuu Sitomusaikana tarjoamaan seuraaville tahoille pääsyn Automatian kassaan ja Ottonet-käyttöliittymään (tai mahdolliseen vastaavaan korvaavaan käyttöliittymään, jäljempänä "**Ottonet-käyttöliittymä**"):

- (i) Kilpailu- ja kuluttajaviraston ("**KKV**") Yrityskaupan ehdollisen hyväksynnän hetkellä Automatian kokonaisrahuuollon palveluntuottamisessa Automatian alihankkijoina toimiville arvokuljetus- ja rahankäsittelypalveluntarjoajille; ja
- (ii) muille nykyisille ja uusille arvokuljetus- ja rahankäsittelypalveluiden tarjoajille.

1.2 Loomis/Automatia sitoutuu Sitomusaikana käyttämään Avarn Cash Solutions Oy:tä ("**Avarn**") Automatian alihankkijana Automatian asiakaspankeille tuotettavissa kokonaisrahuuoltopalveluissa (ts. pankkikonttori-, käteisjakelu-, Nouto-säilö- ja käteisautomaattipalvelut) seuraavasti ja siten kuin jäljempänä täsmennetään:

- 1.3 Loomis/Automatia sitoutuu Sitomusaikana varmistamaan, että Automatian tietoon tulleita Avarnin tai Automatian kassaa ja Ottonet-käyttöliittymää hyödyntävien muiden arvokuljetus- ja rahankäsittelyliiketoimintaa Suomessa harjoittavien kilpailijoiden liiketoimintaa koskevia kilpailuoikeudellisesti arkaluontoisia tietoja ei siirretä Loomikselle eikä niitä hyödynnetä millään tavoin Loomiksen arvokuljetus- ja rahankäsittelyliiketoiminnassa Suomessa. Lisäksi Loomis/Automatia sitoutuu varmistamaan, että Loomiksen tietoon mahdollisesti tulevia Nokas CMS Oy:n (**”Nokas”**) käteisautomaattiliiketoimintaa koskevia kilpailuoikeudellisesti arkaluontoisia tietoja ei siirretä Automatialle eikä niitä hyödynnetä millään tavoin Automatian käteisautomaattiliiketoiminnassa Suomessa.
- 1.4 Loomis/Automatia sitoutuu varmistamaan, että Automatia ei vaikuta sen asiakaspankkien vähittäisasiakkaiden rahankäsittelijän valitsemiseen. Selvyiden vuoksi todetaan, että tämä sitoumus ei koske tilanteita, joissa vähittäisasiakas tilittää käteisen Automatian Nouto-säilöön tai talletusautomaattiin. Tämä velvollisuus ei myöskään estä Loomista myymästä palveluitaan suoraan vähittäisasiakkaille. Sitoumus toteutetaan lisäämällä myyjäpankkien kanssa Yrityskaupan toteuttamisen yhteydessä tehtäviin Automatian kokonaisrahahuoltoon koskeviin relevantteihin palvelusopimuksiin lausekkeet Automatian mainitusta velvoitteesta.
- 1.5 Loomis sitoutuu nimittämään KKV:n ennalta hyväksymän puolueettoman ja riippumattoman ulkopuolisen tahon (**”Riippumaton Asiantuntija”**) valvomaan yllä esitettyjen sitoumusten toteutumista Sitomusaikana ja toimittamaan

Riippumattomalle Asiantuntijalle kaikki valvonnan suorittamiseen tarvittavat tiedot.

- 1.6 Mahdollisten kohdissa 1.1 – 1.4 mukaisia sitoumuksia ja niiden soveltamista koskevien erimielisyyksien ratkaisemiseksi luodaan riidanratkaisumenettely, jossa sitoumuksiin liittyvät riidat voidaan ratkaista lopullisesti välimiesmenettelyssä.

Sitoumukset ovat sitovia siitä alkaen, kun KKV hyväksyy Yrityskaupan, edellyttäen että Yrityskauppa toteutetaan. Kohtien 1.1, 1.2, 1.5 ja 1.6 mukaiset sitoumukset astuvat voimaan, kun KKV hyväksyy Yrityskaupan ja kohtien 1.3 ja 1.4 mukaiset sitoumukset astuvat voimaan Yrityskaupan toteuttamisen hetkellä. Sitoumukset ovat sitovia alla kohdassa 2. esitettyjen ehtojen mukaisesti.

2. SITOUMUSTEN EHDOT

Yllä esitettyihin Sitoumuksiin sovelletaan seuraavia ehtoja:

2.1 Pääsy Automatian kassaan ja Ottonet-käyttöliittymään

Yllä kohdassa 1.1 esitettyyn sitoumukseen sovelletaan seuraavia ehtoja:

- (i) Pääsy Automatian kassaan ja Ottonet-käyttöliittymään toteutetaan FRAND-ehdoin kuitenkin siten, että käyttäjiltä, jotka toimivat Automatian alihankkijoina kokonaisrahuuollon palveluntuottamisessa ei veloiteta pääsystä ja käytöstä erillistä maksua, joka voidaan muilta Automatian kassan ja Ottonet-käyttöliittymän käyttäjiltä veloittaa kohdan (ii) mukaisesti.
- (ii) Ottonet-käyttöliittymään ja Automatian kassaan pääsystä ja käytöstä voidaan muilta kuin Automatian alihankkijoina kokonaisrahuuollon palveluntuottamisessa toimivilta käyttäjiltä periä pääsymaksu, joka koostuu kuluista Ottonet-järjestelmän sopeuttamisesta uuden käyttäjän tarpeisiin sekä käyttömaksu, joka koostuu laskentakeskukseen (ei NHTO-järjestelmään) yön yli jäävän käteisen kokonaissummasta veloitettavasta korosta, joka on [REDACTED]
- (iii) Pääsy Automatian kassaan ja Ottonet-käyttöliittymään sisältää oikeuden palauttaa rahahuoltopalveluntarjoajan omassa laskentakeskuksessa säilytettävä raha [REDACTED] Automatian kassaan palauttamista edeltävien rahankäsittelypalveluiden suorittamisen jälkeen ja vastaavasti ottaa Automatian kassasta raha sekä käyttää Ottonet-käyttöliittymään sisältyviä toimintoja Automatian kanssa FRAND-ehdoin laadittavien sopimusten mukaisesti (koskien mm. vakuutusturvaa, kassan täsmäytystä, turvallisuusvaatimuksia,

- auditointioikeutta, runkokuljetusten frekvenssiä ja rahankäsittelypalveluiden suorittamista).
- (iv) Pääsy Automatian kassaan ja Ottonet-käyttöliittymään on tarkoitettu toimijoille, jotka pyrkivät kilpailemaan Loomiksen kanssa arvokuljetus- ja rahankäsittelypalveluiden markkinoilla Suomessa. Selvyiden vuoksi todetaan, että toimija, joka pyrkii kilpailemaan Loomiksen kanssa pelkästään arvokuljetuspalveluiden markkinoilla, ei tarvitse pääsyä Automatian kassaan ja Ottonet-käyttöliittymään. Pääsyn tarjoamisen tarkoituksena ei ole tarjota vaihtoehtoa KKV:n hyväksymispäätöksen hetkellä jo olemassa olevan kassan tai rahahuoltoinfrastruktuurin käytölle. Automatiolla ei ole velvollisuutta tarjota tai ylläpitää pääsyä Automatian kassaan ja Ottonet-käyttöliittymään, mikäli tätä pääsyä tai Automatian kassaa tai Ottonet-käyttöliittymää hyödynnettäisiin Automatian kanssa kilpailevassa toiminnassa tai kilpailevan toiminnan hyväksi. Tällaiseksi kilpailevaksi toiminnaksi katsotaan Automatian kanssa kilpaileva käteisautomaattipalvelutoiminta ja siihen liittyvä rahahuolto sekä Automatian kanssa kilpaileva rahahuoltopalvelutoiminta (ml. konsernin sisäiset rahahuoltojärjestelyt).
- (v) Automatiolla ei ole velvollisuutta tarjota tai ylläpitää pääsyä Automatian kassaan ja Ottonet-käyttöliittymään, mikäli tämä johtaisi Automatian rahahuoltoinfrastruktuurin ylläpidon tai toiminnan kannalta välttämättömien sopimusten rikkomiseen tai tällainen sopimus päättyy siitä huolimatta, että Loomis/Automatia on ryhtynyt kaikkiin kohtuullisiin toimenpiteisiin ja tehnyt parhaansa tällaisen tilanteen välttämiseksi. [REDACTED]
[REDACTED]
[REDACTED]
- (vi) Automatiolla ei ole velvollisuutta tarjota tai ylläpitää pääsyä Automatian kassaan ja Ottonet-käyttöliittymään, mikäli kapasiteettirajoitukset estävät pääsyn tarjoamisen tai käytön esim. mikäli kassan suuruus ei riitä palvelemaan uusia käyttäjiä tai mikäli nykyisten käyttäjien tarve laajenee niin merkittävästi, ettei kassan suuruus riitä kattamaan käyttäjien tarpeita.
- (vii) Automatiolla ei ole velvollisuutta tarjota pääsyä Automatian kassaan ja Ottonet-käyttöliittymään taholle, joka ei täytä [REDACTED] vakuutusnantajan Automatian kassan käyttäjiä koskevia vaatimuksia. Selvyiden vuoksi todetaan, että Loomis/Automatia ei saa esittää mainituille tahoille alihankkijoita koskevien vaatimusten sisällyttämistä sopimuksiin.
- (viii) Sitoumuksen voimassaolo tiettyä tahoja kohtaan edellyttää myös, että mainittu taho sitoutuu pitämään salassa Ottonet-käyttöliittymän kautta saatavat kilpailuoikeudellisesti arkaluontoiset tiedot ja noudattaa Automatian kanssa tehtäviä kulloinkin voimassa olevia sopimuksia ja kaikkia Automatian kassan ja Ottonet-käyttöliittymän hyödyntämisen kannalta olennaisia lakeja ja sääntelyä. Selvyiden vuoksi todetaan, että kolmannella taholla on oikeus korjata

mahdollinen virheellinen menettelynsä FRAND-sopimusehtojen mukaisesti ja ehtoja koskevat erimielisyydet ratkaistaan tarvittaessa kohdassa 3.2 kuvatun mukaisesti.

2.2 Alihankintasitoumus

Yllä kohdassa 1.2 esitetty sitoumus soveltuu mikäli seuraavat ehdot täyttyvät:

- (i) Avarn kykenee ja suostuu täyttämään velvollisuutensa alihankkijana osapuolten välisten sopimusten ja näiden ehtojen mukaisesti eikä riko kulloinkin voimassa olevia Avarnin ja Automatian välisiä sopimuksia;
- (ii) Avarn noudattaa kaikkia soveltuvia arvokuljetus- ja rahankäsittelypalveluiden kannalta olennaisia lakeja ja sääntelyä;
- (iii) Automatian ja sen asiakaspankkien kanssa tehdyt palvelusopimukset, joiden nojalla Automatia on sitoutunut toimittamaan kokonaisrahahuoltopalveluita Kohteille, pysyvät voimassa vähintään samassa laajuudessa kuin KKV:n hyväksymispäätöksen hetkellä, eikä niihin kohdistu Loomiksen tai Automatian vaikutusvallan ulkopuolisista seikoista johtuvia muutoksia. Selvyiden vuoksi todetaan, että ainoastaan ostovelvoitteen relevantteja Kohteita koskeva osa lakkaa olemasta voimassa mikäli kyseisiä Kohteita koskeva palvelusopimus päättyy;
- (iv) kohdan 1.2 mukaiseen vähimmäisostovelvoitteeseen sovelletaan niitä sopimus- ja kaupallisia ehtoja, jotka ovat voimassa Avarnin ja Automatian välisten sopimusten mukaan silloin, kun KKV hyväksyy Yrityskaupan ehdollisena kohdissa (v) - (viii) esitetyin edellytyksin ja kuitenkin siten, että Kohteiden määrä vähenee asteittain kohdan 1.2 ja kohdan 3.2 mukaisesti;
- (v) [REDACTED]
- (vi) [REDACTED]
- (vii) Avarn sitoutuu olemaan käyttämättä Ottonet-käyttöliittymän kautta tai muutoin Automatian alihankkija-aseman kautta saatavilla olevaa kilpailuoikeudellisesti arkaluontoista tietoa missään muussa asemassa tai mihinkään muuhun tarkoitukseen kuin velvoitteidensa täyttämiseen Automatian alihankkijana. Selvyiden vuoksi todetaan, että Avarn saa Sitoumusajalla käyttöönsä vastaavat Automatian alihankkijana toimimiseen vaadittavat tiedot kuin mihin sillä on

pääsy sillä hetkellä, kun KKV hyväksyy Yrityskaupan ehdollisena. Selvyyden vuoksi todetaan myös, että sitoumukset eivät estä Automatiaa neuvottelemasta salassapitosopimusta Avarnin kanssa; ja

- (viii) käteisautomaattien, Nouto-säilöjen tai pankkikonttoreiden poistamista Kohteista ei katsota sitoumusten rikkomiseksi edellyttäen että tällainen poistaminen johtuu Loomiksen ja Automatian vaikutusmahdollisuuksien ulkopuolella olevista olosuhteista (esim. pankkikonttorin sulkeutuminen) tai siitä, että yhtä tai useampaa Kohdetta koskeva Automatian ja asiakaspankin tai Automatian ja sijoittelukumppanin välinen sopimus päättyy eikä sitä saada uusittua, vaikka Loomis/Automatia on ryhtynyt kaikkiin kohtuullisiin toimenpiteisiin ja tehnyt parhaansa tällaisen tilanteen välttämiseksi, tai tällainen poistaminen on sallittu objektiivisin, syrjimättömin ja liiketoiminnallisin perustein.

Tämän kohdan 2.2 mukaisissa ehdoissa on otettava huomioon tasapuolisuus- ja syrjimättömyysvaatimus, joihin sisältyy, että Automatian kokonaisrahahuolto- ja alihankkijoita on kohdeltava keskenään tasavertaisesti niin sopimussuhteisiin liittyvien velvollisuuksien ja oikeuksien kuin niiden käytännön soveltamisen suhteen ottaen kuitenkin lähtökohdaksi sitoumusten liitteenä olevat Yrityskaupan hyväksymisen hetkellä vallitsevat sopimusehdot (**liite 2**). Selvyyden vuoksi todetaan, että mikäli vallitsevat sopimusehdot ovat kokonaisuutena edullisemmat suhteessa Loomikseen kuin Avarniin, on myös Avarniin sovellettava vähintään yhtä suotuisia ehtoja. Mikäli se on Avarnin kannalta edullisempaa, Avarnilla on myös ensisijaisesti oikeus korjata kohdan 2.2 mukaisissa ehdoissa mainitut virheelliset menettelynsä siten kuin vallitsevissa sopimusehdoissa mahdollisesti määrätään ja vasta toissijaisesti ehtoja koskevat erimielisyydet ratkaistaan kohdassa 3.2 kuvatun mukaisesti.

2.3 Arkaluontoisia tietoja koskeva sitoumus

Yllä kohdassa 1.3 esitetty sitoumus koskien tietojenvaihtoa Loomiksen ja kilpailevan arvokuljetus- ja rahankäsittelypalveluntarjoajan välillä päättyy automaattisesti välittömin vaikutuksin, mikäli mistä tahansa syystä:

- (i) Loomis ja kyseinen kilpaileva ja arvokuljetus- ja rahankäsittelypalveluntarjoaja eivät enää ole kilpailijoita arvokuljetus- ja rahankäsittelymarkkinoilla Suomessa; tai
- (ii) kohdan 1.1 mukainen sitoumus päättyy kyseisen kilpailevan tahon osalta tai mikäli kohtien 1.1 ja 1.2 mukaiset sitoumukset päättyvät Avarnin osalta yllä esitettyjen ehtojen mukaisesti.

Yllä kohdassa 1.3 esitetty sitoumus koskien tietojenvaihtoa Automatian ja Nokasin välillä päättyy automaattisesti välittömin seurauksin, mikäli mistä tahansa syystä:

- (i) [REDACTED]; tai
- (ii) Automatia ja Nokas eivät enää ole kilpailijoita käteisautomaattisegmentillä käteisjakelun markkinoilla Suomessa.

Kilpailuoikeudellisesti arkaluontoisten tietojen levittämisen rajoittaminen koskee erityisesti **liitteessä 3** määriteltyjä kilpailuoikeudellisesti arkaluontoisia tietoja, niihin kuitenkin rajoittumatta.

Loomiksen ja Automatian IT-järjestelmiin tehdään yhden (1) kuukauden kuluessa Yrityskaupan toteuttamisesta tarvittavat muutokset, joilla kilpailuoikeudellisesti arkaluontoiset tiedot kyseessä olevasta osapuolesta voidaan suojata ja pitää erillään.

Loomiksen henkilöstöön ja johtoon kuuluvat henkilöt, jotka käsittelevät Loomiksen kilpailuoikeudellisesti arkaluontoisia tietoja rahankäsittely- ja arvokuljetusmarkkinoilla, eivät saa käsitellä kilpailevaa arvokuljetus- ja rahankäsittelypalveluntarjoajaa koskevia vastaavia tietoja. Loomis ja Automatia tiedottavat asiasta omissa organisaatioissaan ja kouluttavat henkilöstöä sekä johtoa sitoumuksen asianmukaisen toteuttamisen edellyttämällä tavalla.

Riippumattomalle Asiantuntijalle annetaan riittävät oikeudet sitoumuksen noudattamisen tehokkaaseen valvontaan, mukaan lukien mahdollisuus tarkastaa, ettei Loomis/Automatian IT-järjestelmissä ole pääsyä kilpailuoikeudellisesti arkaluontoisiin tietoihin. KKV:lle toimitettaviin raportteihin on myös sisällyttävä tiedot Loomiksen henkilöstöön ja johtoon kuuluvista henkilöistä, jotka kulloinkin käsittelevät Loomiksen kilpailuoikeudellisesti arkaluontoista tietoa ja vakuutus siitä, etteivät kyseiset henkilöt käsittele sekä Loomiksen että kilpailevan arvokuljetus- ja rahankäsittelypalveluntarjoajan kilpailuoikeudellisesti arkaluontoisia tietoja.

3. SITOUMUSTEN VALVONTA

3.1 Valvonnan toteutus

Yllä esitettyjen sitoumusten noudattamisen valvonnan mahdollistamiseksi Loomis nimittää KKV:n hyväksymän Riippumattoman Asiantuntijan valvomaan yllä esitettyjen sitoumusten toteutumista.

Riippumattoman Asiantuntijan tehtävät sisältävät yllä kohdissa 1.1 - 1.4 esitettyjen sitoumusten valvonnan. Riippumattoman Asiantuntijan tehtävät määritellään yksityiskohtaisesti Riippumattoman Asiantuntijan valtuutuksessa.

Loomiksen tulee viipymättä, kuitenkin viimeistään yhden (1) kuukauden kuluessa Yrityskaupan hyväksynnästä, ehdottaa KKV:lle Riippumattoman Asiantuntijan nimittämistä tässä esitettyjen sitoumusten valvomiseksi. Jos KKV ei hyväksy Loomiksen ehdottamaa Riippumatonta Asiantuntijaa, Loomiksen tulee kahden (2) viikon kuluessa ehdottaa toista Riippumatonta Asiantuntijaa KKV:lle. Jos KKV ei hyväksy Loomiksen ehdotusta, KKV:n nimeää Riippumattoman Asiantuntijan.

Nimitettävän Riippumattoman Asiantuntijan on täytettävä seuraavat edellytykset:

- (i) Riippumaton Asiantuntija on Loomiksesta ja Automatiasta sekä näiden kanssa samaan konserniin kuuluvista yhtiöistä riippumaton ja puolueeton taho;
- (ii) Riippumaton Asiantuntija on pätevä suorittamaan toimeksiantonsa (alan erityistuntemus on katsottava eduksi); ja
- (iii) Riippumaton Asiantuntija on vapaa eturistiriidoista nimittämishetkellä sekä koko Sitoumusajan.

Toteuttaakseen sitoumusten valvonnan, Loomis/Automatia sitoutuu toimittamaan Riippumattomalle Asiantuntijalle kaikki tarvittavat tiedot ja asiakirjat, jotka tämä kohtuudella tarvitsee tehtäviensä hoitamiseksi. Riippumattomalla Asiantuntijalla on oikeus käyttää sellaisia oikeudellisia, teknisiä ja muita asiantuntijoita, joita se kohtuudella tarvitsee tehtäviensä suorittamiseen.

Riippumaton Asiantuntija raportoi KKV:lle puolivuositain sitoumusten noudattamisesta sekä ristiriitatilanteissa. Lisäksi Riippumaton Asiantuntija raportoi KKV:lle viipymättä tietoonsa tulleista seikoista, joiden nojalla on syytä perustellusti epäillä, että sitoumuksia ei pystytä noudattamaan tai että niitä ei noudateta.

Loomis/Automatia vastaa Riippumattoman Asiantuntijan kohtuullisista kuluista ja korvauksista. Loomis/Automatia tekee Riippumattoman Asiantuntijan kanssa salassapitosopimuksen.

Sitoumusten noudattamista koskevissa tulkintatilanteissa Loomiksella tai Automatialla on oikeus pyytää KKV:n ja/tai Riippumattoman Asiantuntijan näkemystä asiasta.

3.2 Ehtoja koskevat menettelysäännöt, erimielisyydet ja riidanratkaisu

Menettely Kohteiden vähentämisessä

Automatian toteuttaessa sitoumuksen 1.2 mukaisia Kohteiden vähennyksiä, vähennykset toteutetaan ensisijaisesti Automatian ja Avarnin välisen yhteisymmärryksen mukaan ja osapuolten on tehtävä parhaansa löytääkseen ratkaisu asiassa. [REDACTED] [REDACTED]

Mikäli Avarn päätyy sulkemaan laskentakeskuksiaan, voi se myös Kohteiden vähentämisen yhteydessä luopua kaikista suljettavan laskentakeskuksen alueella sijaitsevista Kohteista irtisanomalla Avarnin ja Automatian välisen alihankintaa koskevan sopimuksen kaikkien (mutta ei osan) kyseisellä laskentakeskusalueella sijaitsevien Kohteiden osalta noudattamalla alihankintasopimuksen mukaista irtisanomisaikaa. Tällaisessa tapauksessa kohdan 1.2 mukaisessa taulukossa määritellyt ostovelvoitteiden tasot voivat alittua, ja Kohteita ei vähennetä niin pitkään, kun Kohteiden todellinen määrä on alle taulukossa määritellyn tason. Alihankintasitoumus ja alihankintasopimus jäävät muilta osin voimaan ehtojensa mukaisesti.

Automatia toimittaa Avarnille esityksen Kohteiden vähentämisestä viimeistään kuusi (6) kuukautta ennen Sitoumusajan relevantin vuoden loppua. Avarnin tulee yhden (1) kuukauden kuluessa esityksen toimittamisesta vahvistaa hyväksyykö se ehdotettujen Kohteiden vähentämisen vai vastustaako se sitä sekä perustella kantansa. Samalla Avarnin tulee ilmoittaa aikooko se luopua kaikista suljettavan laskentakeskuksen alueella sijaitsevista Kohteista yllä olevan mukaisesti sekä määriteltävä laskentakeskus, jota sulkeminen koskee. Mikäli osapuolet eivät pääse yhteisymmärrykseen vähennettävistä Kohteista kuukauden (1) kuluessa Automatian esityksestä, Loomis/Automatia jättää asian Riippumattoman Asiantuntijan ratkaistavaksi, jonka on annettava ratkaisuehdotuksensa kuten alla määrätään ja huomioiden sitoumuksen tavoitteena oleva kilpailullisen rakenteen säilyttäminen kansallisilla arvokuljetus- ja rahankäsittelypalveluiden markkinoilla.

Riippumattoman Asiantuntijan ratkaisuehdotus

Mikäli jokin kohdan 2.1, 2.2 tai 2.3 mukaisista ehdoista jää täyttymättä tai Loomis/Automatia katsoo, että sitoumuksiin tai niihin liittyviin ehtoihin liittyy muuta tulkinnanvaraisuutta, Loomis/Automatia toimittaa relevantille kolmannelle taholle kirjallisen ilmoituksen asiasta, jossa yksilöidään ne perusteet, joilla Loomis/Automatia katsoo, että jokin ehdoista jää täyttymättä tai että ehtoihin liittyy muuta tulkinnanvaraisuutta kyseisen kolmannen tahon osalta. Kyseinen ilmoitus on samalla toimitettava kopiona myös Riippumattomalle Asiantuntijalle. Loomis/Automatia sitoutuu jatkamaan ja noudattamaan sillä hetkellä voimassa olevia Automatian ja kyseisen kolmannen osapuolen välisiä sopimuksia (siitäkin huolimatta, että jokin tällainen sopimus päättyisi silloisten ehtojen mukaisesti) siihen saakka, kunnes Loomis/Automatian katsotaan noudattaneen sitoumuksia.

Mikäli kyseinen kolmas taho ei korjaa sen korjattavissa olevaa ehdon täyttämättömyyttä tai mikäli kolmas taho ja Loomis/Automatia eivät osapuolten parhaasta yrityksestä huolimatta pääse sovintoon sitoumusten ja ehtojen tulkinnasta kymmenen (10) työpäivän kuluessa ilmoituksen toimittamisesta, Loomis/Automatia pyytää asiaan Riippumattoman

Asiantuntijan ratkaisuehdotuksen. Näyttötaakka ehdon täyttämättömyydestä on ensisijaisesti Loomis/Automatialla.

Riippumattoman Asiantuntijan on annettava ratkaisuehdotuksensa ja suosituksensa siitä, miten Loomiksen/Automatian tulisi toimia sitoumusten noudattamiseksi viimeistään viidentoista (15) työpäivän kuluessa siitä, kun Loomis/Automatia on pyytänyt Riippumattomalta Asiantuntijalta ratkaisua.

Mikäli osapuolet pääsevät sovintoon Riippumattoman Asiantuntijan ratkaisuehdotuksen perusteella tai Loomis/Automatia toimii ratkaisuehdotuksen mukaisesti, Loomis/Automatian katsotaan noudattaneen sitoumuksia.

Nopeutettu riidanratkaisumenettely

Sitoumusten noudattamisesta mahdollisesti syntyvien erimielisyyksien varalle Loomis/Automatia sitoutuu alla kuvattuun nopeutettuun riidanratkaisumenettelyyn sellaisen kolmannen tahon hyväksi, joka katsoo, ettei Loomis/Automatia noudata sille asetettuja sitoumuksia. Tässä kuvattu nopeutettu riidanratkaisumenettely tarjoaa tällaiselle kolmannelle taholle oikeuden, mutta ei velvollisuutta, saattaa sitoumusten noudattamisesta syntyvät erimielisyydet ratkaistavaksi menettelyn mukaisesti.

Mikäli kolmas taho katsoo, ettei Loomis/Automatia noudata sille asetettuja sitoumuksia suhteessa kyseessä olevaan kolmanteen tahoon, kyseisen kolmannen tahon on toimitettava Loomis/Automatialle kirjallinen ilmoitus, jossa yksilöidään ne perusteet, joilla kyseinen kolmas taho katsoo Loomis/Automatian rikkovan sitoumuksia. Kyseinen ilmoitus on samalla toimitettava kopiona myös Riippumattomalle Asiantuntijalle. Riippumattoman Asiantuntijan on annettava kirjallinen ehdotuksensa erimielisyyden ratkaisemiseksi viimeistään kymmenen (10) työpäivän kuluessa ilmoituksen toimittamisesta, jossa eritellään ne mahdolliset toimenpiteet, jotka Loomis/Automatian tulisi tehdä varmistaakseen sitoumusten noudattamisen suhteessa kyseessä olevaan kolmanteen tahoon.

Mikäli Loomis/Automatia ei korjaa sen korjattavissa olevaa sitoumuksen täyttämättömyyttä tai mikäli kolmas osapuoli ja Loomis/Automatia eivät osapuolten parhaasta yrityksestä huolimatta pääse sovintoon sitoumuksen tai ehdon tulkinnasta ottaen huomioon Riippumattoman Asiantuntijan ratkaisuehdotuksen viidentoista (15) työpäivän kuluessa ilmoituksen toimittamisesta, kyseisellä kolmannelle taholla on oikeus (mutta ei kuitenkaan velvollisuutta) saattaa erimielisyys ratkaistavaksi lopullisesti nopeutetussa välimiesmenettelyssä Keskuskauppakamarin välimiesmenettelysääntöjen mukaisesti.

Vastaanotettuaan tiedon välimiesmenettelyn aloittamisesta, Loomis/Automatia sitoutuu jatkamaan ja noudattamaan sillä hetkellä voimassa olevia Automatian ja välimiesmenettelyn aloittaneen kolmannen osapuolen välisiä sopimuksia (siitäkin huolimatta, että jokin tällainen sopimus päättyisi silloisten ehtojen mukaisesti) siihen saakka, kunnes välimiesmenettely on saatu päätökseen.

Välimiesoikeus on yksijäseninen ja välimieheksi on nimitettävä puolueeton kilpailuoikeuteen erikoistunut asianajaja. Välimiesmenettelyn paikka on Helsinki ja välimiesmenettelyn kieli on suomi. Välimiesmenettely ja siihen liittyvät asiakirjat ovat luottamuksellisia ja salassa pidettäviä kaikkiin muihin tahoihin nähden lukuunottamatta riidan osapuolet, KKV ja Riippumaton Asiantuntija.

Välimiesoikeuden tulee ottaa kantaa menettelyssä esitettyihin vaatimuksiin, ratkaista kyseessä oleva erimielisyys sekä määritellä mahdolliset toimenpiteet, jotka Loomis/Automatian tulee tehdä noudattaakseen sitoumuksia suhteessa kyseiseen kolmanteen osapuoleen. Välimiesoikeuden päätöksen tulee perustua sitoumuksiin ja KKV:n päätökseen yrityskaupan hyväksymisestä. Mikäli Loomis/Automatiolla ja kolmannella taholla on erimielisyyttä sitoumusten tulkinnasta, välimiesoikeus voi pyytää KKV:n näkemystä asiasta. Mikäli KKV ilmoittaa näkemyksensä asiaan, tällainen tulkinta sitoumuksista sitoo välimiesoikeutta.

KKV:lla on oikeus osallistua välimiesmenettelyyn, antaa välimiehelle lausuntoja ja saada siitä kaikki tarvittavat tiedot. Välimiesmenettelyllä ei ole vaikutusta KKV:n toimivaltaan antaa sitoumuksia koskevia päätöksiä kilpailulain nojalla.

4. VOIMASSAOLO JA TARKISTUSLAUSEKE

Mikäli kohdasta 2 ei muuta johdu, sitoumukset ovat voimassa Sitoumusajan ja raukeavat automaattisesti Sitoumusajan kuluttua umpeen.

KKV voi Loomiksen/Automatian hakemuksesta poistaa Yrityskaupan toteuttamiselle asetetun sitoumuksen tai lieventää sitä markkinaolosuhteiden olennaisen muutoksen tai muun painavan syyn johdosta.